

**VILNIAUS UNIVERSITETO TEISĖS FAKULTETO
PRIVATINĖS TEISĖS KATEDRA**

Simono Zagurskio,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studento

Magistro darbas

Paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartis

Vadovas: Lekt. dr. Danguolė Bublienė
Recenzentas: Doc. dr. Algirdas Taminskas

Vilnius 2012

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. PAVELDĖJIMO TEISIŲ PIRKIMO – PARDAVIMO SUTARTIES PRIGIMTIS, TURINYS IR JOS VIETA SUTARČIŲ TEISĖS SISTEMOJE.....	8
1.1. Paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties samprata, prigimtis ir teisinė reikšmė.....	8
1.2. Bendrosios pirkimo – pardavimo sutarties nuostatos, reikšmingos tyrimo objektui.....	14
1.3. Paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties santykis su kitomis teisių perleidimo sutartimis.....	17
1.3.1. Reikalavimo teisių perleidimas.....	18
1.4. Daiktinės teisės ir prievolių teisės sąveika paveldėjimo teisių kontekste.....	21
2. PAVELDĖJIMO TEISIŲ PIRKIMO – PARDAVIMO SUTARTIES TURINYS BEI TEISINIO REGLAMENTAVIMO YPATUMAI.....	26
2.1. Paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties dalykas.....	26
2.1.1. Paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties dalyko ypatumai.....	36
2.1.2. Dalies paveldėjimo teisių perleidimas.....	40
2.2. Paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties forma.....	43
2.3. Specifiniai pardavėjo požymiai, sudarantys galimybes būti sutarties šalimi.....	47
2.4. Paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties šalių teisės ir pareigos.....	52
2.5. Paveldėjimo teisių įgijėjo nuosavybės teises patvirtinantys dokumentai.....	54
IŠVADOS.....	61
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	64
SANTRAUKA.....	68
SUMMARY.....	69

IVADAS

Jau nuo romėnų teisės laikų paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sandoriai egzistavo ir buvo aktualūs civilinėje apyvartoje, aišku, reikia atsižvelgti ir į tai, jog tai buvo tik pirmosios šio sandorio užuomazgos, kurios pradėjo paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties vystymosi kelią. Lietuvos Respublikos teisė su šiuo sutarties reglamentavimu oficialiai susipažino tik priėmus 2000 m. Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą¹ (Toliau - CK). Iki tol galiojęs 1964 m. Lietuvos Tarybų socialistinės respublikos civilinis kodeksas apie paveldėjimo teisių perleidimą atlygintiniu būdu nereglementavo, nors buvo galima bandyti iš bendrųjų teisės normų išvesti šios sutarties galimybę. Tačiau tai, jog CK įgyvendino pliuralistinę civilinių santykių objektų doktriną, priskirdamas prie jų turtines teises ir išplėsdamas civilinių santykių ribas, tam tikrose srityse (paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties atsiradimas) įnešė tik daugiau painumo, nei aiškumo. Žinoma, ši sutartis kur kas labiau palengvina įpėdinių padėtį, taip leisdama įpėdiniams taupyti laiką ir pinigus, bei laisvai disponuoti ne tik paveldėtu turtu, bet ir neįgyvendintomis teisėmis į tą turtą. Bet visgi tam, kad paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartis būtų naudinga civilinėje apyvartoje, ji turi būti kur kas labiau tyrinėjama, analizuojama bei žinoma visuomenei. Todėl šiame darbe bus pasistengta atskleisti šios sutarties ypatybes, slypinčius neigiamus sutarties aspektus, sutarties kilmę bei sampratą, taip pat bus skiriamas didelis dėmesys probleminėms šia sutartimi reguliuojamoms situacijoms.

Temos aktualumas. Šio magistro darbo temos pasirinkimą lėmė objektyvus poreikis išanalizuoti ir atskleisti CK įtvirtintą turtinių teisių perleidimo sutarčių porūšį – paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartį. Apie nagrinėjamos temos aktualumą galima spręsti objektyviai įvertinus paveldėjimo teisių perleidimo sandorių dabartinę būklę Lietuvos civilinėje teisėje, o taip pat kylančias teisės taikymo ir aiškinimo problemas bei paveldėjimo teisinių santykių lankstumo prognozę. Darbo temos aktualumas pasireiškia per teisingą paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties taikymo ir aiškinimo užtikrinimą.

Pirmoji šios temos aktualumą lemianti priežastis yra ta, jog priėmus jau minėtą naująjį 2001 m. Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą atsirado visiškai nauji ir prie pasikeitusių civilinių teisinių santykių priderinti bei iki šiol nereglementuoti teisės institutai, kuriuose buvo įtvirtintos būtent paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo

¹Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262 (su pakeitimais ir papildymais).

sutarties normos. Iki naujojo CK galioję civiliniai įstatymai numatė įpėdinio teisę atsisakyti palikimo kieno nors naudai. Įsigaliojus naujam CK, taip padaryti nebegalima. Įpėdinis, atsisakęs palikimo, dabar nebegali turėti jokių pretenzijų ir jokios įtakos nustatant, kam priklausys paveldėtas turtas. Šiame darbe yra nagrinėjamas paveldėjimo teisių, kurios yra nematerialus, tačiau ekonominę vertę turintis turtas, pirkimo - pardavimo institutas. Kadangi paveldėjimo teisės yra specifinis civilinių teisinių santykių objektas, o jų pirkimo - pardavimo santykiuose pastaruoju metu matyti aiškus susidomėjimas bei poreikis patenkinti civilinės apyvartos tikslus, paveldėjimo teisių pirkimo - pardavimo sutarčiai bei jos sudarymo formai reikalinga išsami teisinė analizė.

Antroji priežastis. Pastaraisiais metais notarai susiduria su situacijomis, kai įpėdinis, kuris nenori gaišti laiko tvarkydamas paveldėjimo klausimus ir neturi intereso tapti paveldimo turto savininku, nežino, kaip su palikimu elgtis – jį priimti, jo atsisakyti, o gal paveldėjimo teises parduoti ar padovanoti². Todėl asmenys turi būti gerai informuoti apie visas esamas savo teisių realizavimo galimybes bei ypatumus civilinėje apyvartoje. O būtent šiuo metu, kai Lietuvos Respublikoje yra įvestas nekilnojamojo turto mokestis, asmenims labai svarbu žinoti, ar jiems verta įgyti nekilnojamąjį turtą, nuo kurio gali būti skaičiuojami atitinkami mokesčiai³. Taip pat didelę reikšmę turi sutarties šalių atsakomybės už palikėjo skolas klausimas, kuris teisinėje literatūroje yra analizuojamas labai siaurai ir neaiškiai. Nes didžiausia problema įgijus paveldėjimo teises gali iškilti tada, kai įgyto palikimo vertė viršys palikėjo skolas, už kurias teisių įgijėjas privalės atsakyti visu savo turtu. Todėl dėl skurdžios Lietuvos teisinės bazės, minėtos sutarties atžvilgiu, tiek teisės taikytojams, tiek patiems civilinės apyvartos dalyviams tampa sunku tinkamai pritaikyti bei naudotis teisės teikiamomis galimybėmis.

Trečioji priežastis. Daugumos civilinės teisės siūlomų pirkimo – pardavimo sutarčių atžvilgiu yra aišku, kokį turtą asmuo įgyja, t.y. sutartyje aiškiai nurodoma, kokį daiktą asmuo priima savo nuosavybėn. Tačiau paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartis, atvirkščiai, pasižymi tuo, jog įpėdinis parduoda paveldėjimo teises, kai nedetalizuojamas palikimą sudarantis turtas, o tik garantuojamas įpėdinio statusas. Todėl paminėtas sutarties dalykas bei jo turinys reikalauja išsamesnės analizės įgyjamo turto požiūriu, kas taip pat leis išsiaiškinti perleidžiamos paveldėjimo masės dalumo problemą.

² DEREŠKEVIČIENĖ, R. *Atsako notaras: kaip nusipirkti kito palikimą*. ASA [interaktyvus]. Vilnius, 2008-06-04 [žiūrėta 2012-01-20]. Prieiga per internetą <<http://lt.lt.allconstructions.com/portal/categories/267/1/0/1/article/4046/kaip-nusipirkti-kito-palikima>> [žiūrėta 2012-01-20].

³ Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2005, Nr. 76-2741.

Ketvirtoji priežastis. Tiek praktikoje, tiek teorijoje kyla klausimas, koki dokumentą notaras turėtų išduoti paveldėjimo teises įsigijusiam asmeniui, kurio pagrindu paveldėjimo teisių įgijėjas galėtų registruotis savo nuosavybės teises į įgytą paveldėjimo masę sudarantį turtą. Įpėdiniams paveldint pagal įstatymą arba pagal testamentą yra išduodami paveldėjimo teisės pagal įstatymą arba pagal testamentą liudijimai. Šiuo atveju įdomu, kiek savo turiniu, esme bei forma paveldėjimo teisės liudijimas turėtų atitikti minėtą paveldėjimo teisių įgijėjo gaunamą dokumentą. Ar tiesiog neišskiriant specifikos paveldėjimo teisių įgijėjui turėtų būti išduodami identiški paveldėjimo teisės liudijimai. Todėl šie neaiškumai skatina pateikti tikslius atsakymus į pateiktus klausimus.

Penktoji priežastis. Daug diskusijų kyla dėl paveldėjimo teisių perleidimo ribų. Autoriai nesutaria paveldėjimo teisės gali būti perleistos iki paveldėjimo teisės liudijimo išdavimo ar iki paveldėto turto pasidalijimo momento. Taip pat kyla klausimų, kad jeigu galima perleisti paveldėjimo teises, tai kodėl gi neperleisti pačios teisės paveldėti dar iki pareiškimo apie palikimo priėmimą pasirašymo. Todėl šio darbo autorius pasistengs pateikti atsakymus į visus kylančius klausimus.

Darbo tikslai. Darbu siekiama nustatyti paveldėjimo teisių pirkimo - pardavimo sutarties teisinio reglamentavimo bei veikimo praktikoje aktualijas ir problematiką. Dėl to reikia nuosekliai prieiti prie logiškų, teisiškai pagrįstų, teisingų išvadų - ar Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse paveldėjimo teisių pirkimas - pardavimas yra reglamentuojamas pakankamai sistemiškai, nuosekliai ir išsamiai, taip pat atsakyti į klausimą, kaip kylančios sutarties problemos galėtų būti išspręstos praktikoje. Taip pat vienas iš tikslų yra, sukeliant atitinkamas diskusijas teisės elito rate, prisidėti prie esamos pozityviosios civilinės teisės normų aiškinimo bei taikymo problemų sprendimo. Šiam tikslui pasiekti bus išdėstytos išvados ir pasiūlyti problemų, kylančių taikant paveldėjimo teisių pirkimą - pardavimą reguliuojančias normas, sprendimo būdai.

Darbo objektas. Šio darbo tyrimo objektas yra paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties problematika ir aktualijos. O būtent šia sutartimi perleidžiamų paveldėjimo teisių galėjimas būti savarankišku civilinės teisės objektu su savitais ypatumais. Todėl darbe bus tik trumpai supažindinama su kitomis turtinių teisių pirkimo – pardavimo sutartimis, siekiant parodyti paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties vietą turtinių teisių perleidimo sandorių sistemoje. Dėmesys bus skiriamas ir šios sutarties istorinės raidos vystymosi etapams iki šių dienų, taip pat sutarties formai, dalykui, sutarties galiojimo sąlygoms, bei išskirtinei turtinių teisių prigimčiai, suponuojančiai jų specifinį reglamentavimą. Kadangi mums yra aktualus paveldėjimo teisių perleidimas pirkimo – pardavimo sutarties pagrindu, tai darbe neapsieisime be

bendrųjų pirkimo – pardavimo sutarties normų analizės. Na o pagrindinis dėmesys bus teikiamas Paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties praktiniam pritaikomumui ir kitiems aktualiems klausimams.

Tyrimo metodai. Darbe buvo laikomasi **istorinio** metodo – tam kad išvelgti paveldėjimo teisių perleidimo sandorių raidą, reikšmę bei poveikį šiuolaikinei civilinei teisei, neišvengiamai reikėjo pažvelgti į šį sandorį istoriniu aspektu. Svarbu pabrėžti, jog darbe tiriamos paveldėjimo teisių perleidimo santykiu ištakos nuo Romos laikų, kartu pateikiama kiekvieno raidos etapo romėnų teisėje reikšmingiausia naujovė.

Sisteminis (loginis) metodas – siekiant užtikrinti nuoseklų temos nagrinėjimą bei išsamiai pateikti aktualias teisės normas, kuriomis grindžiamos atitinkamos išvados, bei teiginiai, visą laiką buvo remiamasi sisteminiu (loginiu) metodu. Būtent šio metodo pagalba buvo pateiktas loginis ir nuoseklus darbo išvadų išdėstymas. Kas parodo, jog kiekviena nagrinėtų šaltinių analizės pagrindu paremta bendro pobūdžio išvada gali būti patvirtinama kita, specifine, išvada, o taip pat ir pakeičiama galimu specialiu teisiniu reguliavimu. Taigi matoma, jog buvo laikomasi loginės prielaidų sekos, pasinaudota loginės dedukcijos metodu.

Teleologinis metodas – tam kad būtų atskleistas paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties teisinio reguliavimo turinys buvo remtasi ir teleologiniu metodu. Kitaip tariant iškilus teisinio reglamentavimo neaiškumams, buvo aiškintasi, koks yra įstatymų leidėjo tikrasis tikslas, kuriam pasiekti buvo nustatytos atitinkamos teisės normos. Todėl teisės normos buvo analizuojamos atsižvelgiant į praktinius poreikius, į reguliuojamų santykių kilmę bei dinamiką, o ne analizuojamos pažodžiui.

Interviu metodas – buvo naudotas dialogo forma pagal apklausiamų subjektų tipą tam, kad gauti žodinę informaciją būtiną darbo tikslams pasiekti. Buvo keliami aktualūs diskusiniai klausimai paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties atžvilgiu tiek pačių notarų rate, tiek notarinę praktiką formuojančiose institucijose - Notarų rūmuose.

Darbo originalumas. Darbo originalumas pasireiškia tuo, jog šia tema Lietuvos Respublikos teisinė doktrina nepateikia jokios išsamesnės ar nuodugniau nagrinėtos problematikos ar ypatumų, išskyrus 2010 m. Astos Dambrauskaitės išleistą straipsnį „Paveldėjimo teisių perleidimo sandoriai“, kuris nuo naujojo CK įsigaliojimo buvo pirmasis rimčiau šią temą analizuojantis šaltinis. Taip pat Vilniaus Universiteto Teisės fakultete per pastaruosius ketverius metus nebuvo rašytas nei vienas magistrinis darbas šios temos atžvilgiu. Todėl šis magistrinis darbas yra vienas pirmųjų mėginimų išsamiau išnagrinėti paveldėjimo teisių (turtinių teisių), galinčių būti savarankišku civilinės teisės objektu, pirkimą - pardavimą, šio sandorio specifiką, bei problematiką, o taip pat šios

sutarties sampratą bei padėti sutarčių teisės sistemoje. Taigi darbo objektas, aktualumas tikslai, bei šios temos analizės struktūra dar kartą patvirtina temos originalumą.

Svarbiausi šaltiniai. Darbe panaudoti šie šaltiniai: 1) pozityviosios teisės aktai, 2) teismų praktika, 3) nacionalinė teisės doktrina (monografijos, vadovėliai, moksliniai straipsniai periodiniuose leidiniuose ir kt.). Ypatingas dėmesys buvo skiriamas A. Dambrauskaitės straipsniui – Paveldėjimo teisių perleidimo sandoriai. Ši autorė viena pirmųjų plačiau atskleidė šių sandorių turinį bei problematiką. Ne ką amžiau pasitarnavo Lietuvos Respublikos notarų rūmų patvirtintos rekomendacijos, kurios ne tik leido nusistatyti tam tikras darbo ribas, bet ir suteikė daug autoritetingų pastabų. Taip pat galima išskirti notarių N. Masiliūnienės, D. Svirbutienės, R. Dereškevičienės straipsnius šio magistrinio darbo tema, kurie atskleidė nemažai temos praktinių aspektų. Be abejo, negalima buvo apsieti ir be teorinių žinių, pateiktų A. Vileitos vadovėlyje ir straipsniuose, V. Gaivenio ir A. Valiulio vadovėlyje. Taip pat ypatingai pasitarnavo teismų sprendimai, nutartys bei apžvalgos, pateikiant dabartines paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties praktines ir teorines tendencijas. Praktikoje egzistuojančius bei galinčius kilti specifinius klausimus, susijusius su paveldėjimo teisių perleidimu, padėjo spręsti įgytos praktinės ir teorinės žinios dirbant notarų biure, paskatintos diskusijos pačių notarų tarpe bei Notarų rūmų notarinės praktikos apibendrinimo ir norminių teisės aktų rengimo komisijos pateikta informacija.

1. PAVELDĖJIMO TEISIŲ PIRKIMO – PARDAVIMO SUTARTIES PRIGIMTIS, TURINYS IR JOS VIETA SUTARČIŲ TEISĖS SISTEMOJE

1.1. Paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties samprata, prigimtis ir teisinė reikšmė

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.306 str. nustatyta, jog pirkimo – pardavimo sutarties dalyku gali būti neišimti iš apyvartos daiktai, kuriuos pardavėjas jau turi ar kurie gali būti sukurti ar pardavėjo įgyti ateityje, vertybiniai popieriai ir kitokie daiktai bei turtinės teisės. Taip pat CK 6.425 str. nustatyta, kad teisių pirkimo – pardavimo sutarčiai taikomos šio skyriaus nuostatos (t.y. pirkimo – pardavimo sutarčių ypatumus reglamentuojančios nuostatos) tiek, kiek tai neprieštarauja tų teisių prigimčiai ir esmei. Vadinasi konsensualinės, dvišalės, atlygintinės, ekvivalentinės, tiek vienkartinio, tiek tęstinio vykdymo sutarties požymiai yra būdingi visoms pirkimo – pardavimo sutartims, tiek ir paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarčiai. Šie požymiai esminiai atskiriant pirkimo – pardavimo sutartį, tiek ir tam tikras jos rūšis (taip pat ir paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartį) nuo kitų civilinių sutarčių, tačiau jie nėra tie kriterijai, kurie atskiria paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties kaip pirkimo - pardavimo sutarties rūšies specifinius skirtumus.

Paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties specifiką atskleidžia skiriamasis – kvalifikuojantis šios pirkimo – pardavimo sutarties rūšies požymis – tai materialios formos neturtinis sutarties dalykas, glaudžiai susijęs su konkrečiu asmeniu, lot. *res incorporales* – asmenų subjektinės teisės.

Reiktų atkreipti dėmesį į tai, jog įstatymų leidėjas Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties apibrėžimo nepateikia, nors pati sutartis yra išskirta kaip atskira pirkimo – pardavimo sutarčių rūšis, būtent CK VI knygos, XXII skyriaus, XIII skirsnyje, 6.426 straipsnyje. Kaip buvo minėta aukščiau, CK 6.425 str. nukreipia į bendrąsias pirkimo – pardavimo sutarties nuostatas. Vadinasi vadovaujantis sisteminiu, loginiu ir teleologiniu teisės aiškinimo metodais bei CK 6.425 str. ir 6.305 str. galima išvesti bendrą paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties apibrėžimą – paveldėjimo teisių pirkimo–pardavimo sutartimi viena šalis (pardavėjas) įsipareigoja perduoti paveldėjimo teisę kitai šaliai (pirkėjui) nuosavybės teise, o pirkėjas įsipareigoja priimti teisę ir sumokėti už ją nustatytą pinigų sumą (kainą). Be abejonės tai tik bendras šios sutarties apibrėžimas, atskiriantis šią sutartį nuo kitų pirkimo – pardavimo sutarčių. Tačiau šio darbo tolimesniuose skirsniuose bus pateikti ir smulkiai

paaikškinti visi kvalifikuojantys ir specifiniai paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties elementai.

I. Nekrošius, V. Nekrošius, S. Vėlyvis savo straipsnyje pažymi, jog Romos teisėje tik materialūs daiktai (lot. *res corporales*) galėjo būti nuosavybės teisės objektas. Todėl tik jie galėjo būti pirkimo - pardavimo santykių dalyku (naudojant traditio išvestinį nuosavybės teisės įgijimo būdą)⁴, o materialios formos neturinčios paveldėjimo teisės (lot. *res incorporales*) negalėjo būti perduodamos kitų asmenų nuosavybėn kaip daiktai. Atkreiptinas dėmesys, jog M. Jonaitis savo daktaro disertacijoje taip pat pažymėjo, jog Gajus kaip vieną iš nematerialių daiktų (*res incorporales*) rūšių priskyrė ir palikimą, nors tai yra diskutuotinas klausimas, nes į palikimo visumą įėjo ir materialūs daiktai, todėl disertacijoje išskirta kitų autorių nuomonė, kad palikimas sudarė tam tikrą pereinamąjį variantą tarp grynai materialių ir nematerialių daiktų⁵. Dar svarbu paminėti tai, jog pagal romėnų teisę palikėjo mirties fakto pagrindu atsiradusi įpėdinio teisė „laikyta asmenine ir jos perleidimas kitiems asmenims buvo labai ribojamas“⁶. Tačiau nepaisant viso to, kas paminėta, Romos teisėje egzistavo tam tikros teisinės priemonės, suteikiančios galimybę parduoti paveldimą masę kaip tam tikrą visumą.

Žvelgiant į istorinę Romos teisės raidą, galima išskirti kelis paveldėjimo teisių perleidimo būdus – tai perleidimas *in iure cessio* būdu ir *emptio-venditio hereditatis* būdu. Kaip minėta romėnai paveldėjimo teises laikė nematerialiu daiktu - *res incorporales*. Todėl pačioje pradžioje, perleidžiant paveldėjimo teises kaip plikimo visumą, buvo naudojamas *in iure cessio hereditatis* būdas, t.y. perleidimas būdavo atliekamas magistrato akivaizdoje. Pats *in iure cessio* būdas - tai universalus išvestinis nuosavybės teisės įgijimo būdas pagal ius civile, kuris buvo naudojamas:

- a) perleisti materialių daiktų (*res Mancipi, res nec Mancipi*) nuosavybės teisę;
- b) perleisti nematerialiuosius daiktus (*res incorporales*), išskyrus prievoles;
- c) nustatyti ir panaikinti servitutus bei uzufruktus⁷.

Pats *in iure cessio* būdas yra skirstomas į dvi teises situacijas, kada paveldėjimo teisės gali būti perleistos. Pirmoji situacija susiklosto tada, kai, atsiradus palikimui pagal įstatymą, įpėdinis parduoda palikimą iki pareiškimo apie palikimo priėmimą. Šiuo atveju

⁴ NEKROŠIUS, Ipolitas, NEKROŠIUS, Vytautas, VĖLYVIS, Stasys. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 2007. p. 99, 134.

⁵ JONAITIS, M. *Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei*. Daktaro disertacija: Socialiniai mokslai, teisė (01). Vilnius, 2005. p. 142.

⁶ *Cit. op.* 1, p. 197.

⁷ DAMBRAUSKAITĖ, Asta. *Paveldėjimo teisių perleidimo sandoriai*, Vilnius: Jurisprudencija. 2010. T. 4 (122), p. 114.

palikimas perleidžiamas kaip *ius successionis* – kaip subjektinė teisinė situacija⁸. Ir šioje vietoje pagal Romos teisę susiklosto įdomi ir šiuolaikinės paveldėjimo teisės prasme diskutuotina padėtis, nes įgijėjas tampa įpėdiniu, kuriam palikimas perleistas būtent minėtu būdu, t.y. taip lyg pats palikimo pirkėjas būtų pagal įstatymą šaukiamas paveldėti. Šiuo atveju galiojo fikcija, kad pirkėjas nuo pat pradžių yra įpėdinis pagal įstatymą, ir dėl šios priežasties galimas universalus, t.y. bendras, visa apimantis visų mirusiojo asmens teisių perėmimas⁹. Ši situacija diskutuotina todėl, kad šiuolaikinės paveldėjimo teisės prasme įpėdinis suprantamas dvejopai, t.y. įstatyminis įpėdinis (asmuo, kurį su mirusiuoju sieja kraujo ryšys ar tokiam prilyginamas, pvz. įvaikis ar jo palikuonis) ir testamentinis įpėdinis (bet koks mirusiojo pasirinktas asmuo). Čia svarbu paminėti, jog testamentiniai ir privalomieji įpėdiniai neturėjo teisės perleisti palikimo iki palikimo priėmimo¹⁰. Kitaip tariant yra aiškiai nurodyta, kada asmuo įgyja įpėdinio statusą. O minėtu Romos teisės atveju nėra žiūrima, koks ryšys ar teisinis pagrindas yra tarp įpėdinio ir teisių įgijėjo – automatiškai įgijėjas tampa įpėdiniu pagal įstatymą. Kitaip tariant, pagal Romos teisę perleidžiant palikimą, įgijėjui kartu pereina ir įpėdinio pagal įstatymą statusas. Šiuolaikinės paveldėjimo teisės prasme reikalaujama, kad perleidėjas garantuotų pirkėjui tik savo, kaip įpėdinio, teisinį statusą. Nes įpėdinio statusas *per se* yra asmeninis ir dėl to neperleidžiamas¹¹. Šis klausimas reikalauja platesnio vertinimo, todėl bus analizuojamas ir tolesnėse šio darbo dalyse.

Antroji *in iure cessio* būdo teisinė situacija yra tokia, kai palikimas parduodamas po to, kai įpėdinis jį priėmė. Šis atvejis pasižymėjo savo išskirtiniais teisiniais padariniais:

- a) asmuo priėmęs palikimą (pardavėjas) išlieka įpėdiniu ir kaip įpėdinis lieka atsakingas kreditoriams už palikėjo skolas (už palikimo pasyvą);
- b) palikimo aktyvas įgijėjui pereina ne kaip visuma, o įvyksta savotiškas jo susiskaidymas: *in iure cessio hereditatis* būdu perleidžiami tik į palikimo sudėtį įeinantys *res corporales* (daiktai pereina palikimo įgijėjui taip lyg kiekvienas iš jų atskirai būtų buvęs jam perduotas, o reikalavimo teisės pasibaigia)¹².

Šie padariniai kildavo todėl, kad Romos teisėje nebuvo pripažįstamas institutas, kai vieno asmens reikalavimo teisės galėjo būti perduotos kitam asmeniui nesukuriant naujos prievolės. A. Dambrauskaitė savo straipsnyje pažymi, jog ankstyvosiose Romos teisės raidos stadijose prievolė buvo laikoma griežtai asmeninio pobūdžio kreditoriaus ir

⁸ *Ibid.*, p. 114.

⁹ *Ibid.*, p. 115.

¹⁰ *Ibid.*, p. 114.

¹¹ *Cit. op.* 1, p. 143.

¹² NOVICKIJ, I. B. PETERSKIJ, I. B. *Rimskoe chastnoe pravo*. Moskva: Jurisprudencija, 2001. p. 249.

skolininko tarpusavio santykiu, reikalavimo teisė – pernelyg susijusia su kreditoriaus asmeniu, todėl ankstyvojoje ir klasikinio laikotarpio romėnų teisėje reikalavimo teisės laikytos neperleidžiamomis¹³. Kaip matome šioje situacijoje, paveldėjimo teisių įgijėjui nepereina reikalavimo teisės. Pagal tokį modelį susiklosto situacija, kai laimi mirusiojo asmens skolininkai. Kitaip tariant perleidus palikimą minėtu būdu yra nepaisoma paveldėjimo masės įgijėjo interesų, kurio reikalavimai mirusiojo asmens skolininkams turėtų būti patenkinti. Įgijėjas tampa nukentėjusiuoju asmeniu, su atitinkamai mažesniu ar didesniu nuostoliu. Galima būtų teigti, jog tai yra įstatymo spraga, kuri leidžia palikimo masės skolininkams išvengti savo įsipareigojimų, pavyzdžiui, įpėdinis nežinodamas apie teisę reikalauti iš atitinkamo skolininko nemažos pinigų sumos, gauna pasiūlymą iš piktnaudžiaujančio skolininko nupirkti paveldėjimo masę už patrauklią sumą, įpėdinis susigundo ir parduoda, tačiau net nenumano, jog skolininkas nupirko palikimo masę už trigubai mažesnę kainą nei buvo jo skola įpėdiniui ir taip skolininkas išvengia tolimesnių įsipareigojimų bei įgyja teises paveldėti tam tikrą turtą. Šiuolaikinės paveldėjimo teisės prasme kreditoriaus ir skolininko interesų pusiausvyra yra sureguliuota įstatymų pagrindu ir tokios situacijos yra tiesiog negalimos, nes mirusiojo reikalavimo teisės pereina kartu su visa palikimo mase. Bet vis dėl to minėta spraga nepaneigia Romėnų teisės pažangumo lygio, nes, besivystant ekonomikai, tam tikri instrumentai, suteikiantys galimybę kartu su palikimu perleisti ir reikalavimo teises, buvo pripažinti. Pačioje pradžioje palikimo pardavėjas perleisdavo pirkėjui savo ieškininius reikalavimus procesinio atstovavimo mechanizmo pagrindu, kuriuo iš esmės buvo atliekama cesija¹⁴. Pats procesinio atstovavimo mechanizmas pasireiškė taip, kad pradinė prievolė išlikdavo nepakeista ir nepanaikinta, o kreditoriai galėjo pasikeisti, perleidžiant pačią reikalavimo teisę. Minėtame mechanizme svarbus buvo atstovas – kognitorius, kurį vėliau pakeitė prokurorius. Mat pradinis kreditorius naująjį kreditorių, kuriam pageidavo perleisti savąją reikalavimo teisę, paskirdavo savo *procurator in rem suam*, t.y. atstovu, turinčiu teisę reikalauti prievolės vykdymo savo naudai¹⁵. Kaip matyti iš to, kas paminėta, procesinio atstovavimo mechanizmas turi nemažai cesijos požymių, tačiau šių dviejų kategorijų negalima visiškai sutapatinti, tiksliau būtų pasakyti, kad procesinio atstovavimo mechanizmas yra vienas iš cesijos vystymosi etapų. Apžvelgiant cesijos ryšį su paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartimi tolimesnėse šio darbo dalyse, bus pateikta ir pačios cesijos išsivystymo etapai.

¹³ Cit. op. 4, p. 117.

¹⁴ Cit. op. 4, p. 115.

¹⁵ Cit. op. 12, p. 248.

Kaip buvo minėta Romos teisėje paveldėjimo teisių perleidimo būdai buvo keli, pirmąjį aptarėme prieš tai, belieka išanalizuoti perleidimą *emptio-venditio hereditatis* būdu. Tiesa reikia nepamiršti to, kad šis būdas sekė po *in iure cessio*, kas patvirtina analizuojamo būdo didesnę išsivystymo bei pažangos laipsnį. Būtent *emptio-venditio hereditatis* pranašumas išryškėja III am. po Kristaus. Naujumas čia pasižymėjo tuo, kad skirtingai nei *in iure cessio* būdu, reikalavimo teisės nedingdavo, atvirkščiai, čia pardavėjas privalėjo perduoti palikimą sudarančius daiktus, o paveldimas reikalavimo teisės pardavėjas privalėjo perleisti pirkėjui¹⁶. Nors romėnai ir pradėjo pripažinti reikalavimo teisių perleidimą, tačiau tai darė labai griežtai apibrėžtuose rėmuose, kitaip tariant įpėdinis negalėdavo perleisti nei mažiau, nei daugiau teisių pirkėjui nei pats turėjo. P. F. Girard, kurio nuomonei pritaria ir A. Dambrauskaitė savo straipsnyje¹⁷, teigia, kad šiuo būdu, skirtingai nei *in iure cessio*, įpėdinio statusas kartą įgytas, nebegalėjo būti perleistas t.y. pardavėjas pirkėjui galėjo perleisti tik tai, ką yra gavęs dėl savo kaip įpėdinio statuso, perduodamas pirkėjui individualiai materialius daiktus, perleisdamas jam reikalavimo teisės naudojant įprastinius reikalavimo perleidimo mechanizmus arba susitardamas su pirkėju, kad įgyvendinus reikalavimo teisės perleis jam gautą naudą ir kalbant apie pasyvą, susitardamas su juo, kad pirkėjas atlygins jam skolas, išskyrus atvejus, kai kreditorius sutinka priimti pirkėją kaip skolininką vietoj įpėdinio. Šiuo atveju įpėdinis turėjo pareigą perduoti pirkėjui viską, ką gaus iš palikimo aktyvo, o pirkėjas turėjo pareigą grąžinti pardavėjui visa tai, ką pardavėjas sumokės kaip pasyvą.

Taigi paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo institutas istoriniame kontekste vystėsi labai dinamiškai. Pačioje vystymosi pradžioje ši sutartis suponavo net pačio įpėdinio statuso perleidimą, kas vėliau visgi buvo paneigta. O vėlesnė paveldėjimo teisių perleidimo sandorio samprata suskirstė paveldėjimo masę į atskiras dalis, kurios buvo perleidžiamos skirtingais būdais. Šiuolaikinės teisės požiūriu minėta sutartimi palikimo masė perleidžiama kaip vienas nedalomas objektas, t.y. kartu perleidžiamas tiek palikimo aktyvas, tiek pasyvas. Bet kuriuo atveju tokia sampratų įvairovė istorinėje šios sutarties raidoje tik patvirtina sandorio didesnę analizavimo poreikį, kas leistų skaidriau ir aiškiau tiek pačiai visuomenei, tiek teisės taikytojams suprasti šios sutarties esmę bei teisinius padarinius.

Atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvos Respublikoje galiojės 1964 m. civilinis kodeksas civilinės teisės objektu laikė tik daiktus ir kitokį materialų turtą. Nematerialios teisės buvo perleidžiamos naudojantis reikalavimo perleidimo - cesijos institutu, o teisių

¹⁶ Cit. op. 12, p. 250.

¹⁷ Cit. op. 4, p. 116.

pirkimo – pardavimo sutartis, juo labiau paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartis nebuvo reglamentuojama. Tik priėmus šiuo metu galiojantį Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą, buvo įgyvendinta pliuralistinė civilinių santykių objektų doktrina, kuri reiškia, jog civilinių teisių objektu gali būti ne tik daiktas, bet ir kitos nematerialios vertybės¹⁸.

Pliuralistinę civilinių santykių objektų doktriną atspindi Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.97 str. 1 d., esanti III dalies V skyriuje, kuri sako, jog civilinių teisių objektai yra daiktai, pinigai ir vertybiniai popieriai, kitas turtas bei turtinės teisės, intelektinės veiklos rezultatai, informacija, veiksmai ir veiksmų rezultatai, taip pat kitos turtinės ir neturtinės vertybės. Kaip matome naujajame kodekse paminėti objektai, skirtingai nei 1964 m. civiliniame kodekse, apima ne tik daiktus ir kitas materialines vertybes, bet ir nematerialios formos turtą, įskaitant ir turtines teises.

Taip pat naujojo CK 4.38 straipsnyje prie nuosavybės teisės objektų, t.y. daiktų, buvo priskirtas ir kitas turtas. Reikia nepamiršti paminėti pirkimo – pardavimo sutarties dalyko (CK 6.306 str. 1 d.), kurio papildytą sąrašą sudaro neišimti iš apyvartos daiktai, kuriuos pardavėjas jau turi ar kurie gali būti sukurti ar pardavėjo įgyti ateityje, vertybiniai popieriai ir kitokie daiktai bei turtinės teisės.

Įdomu pastebėti tai, jog įstatymų leidėjas, kaip jau minėta ir anksčiau, paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartį išskyrė į CK XI knygos IV dalies XXIII skyriaus XIII skirsnį, kurį pavadino „Teisių pirkimas - pardavimas“, bei suteikė šiam sandoriui atskirą straipsnį – 6.426, ko negalima būtų pasakyti, pavyzdžiui, apie paveldėjimo teisių dovanojimo sutartį. Bet jeigu ir nebūtų atskiro paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartį reglamentuojančio straipsnio, paveldėjimo teisės vis tiek būtų galima parduoti vadovaujantis bendrosiomis pirkimo – pardavimo sutarties nuostatomis, tiek kiek šios nuostatos neprieštarautų paveldėjimo teisių prigimčiai ir esmei (CK 6.425 str). Tokia situacija šiuo metu yra su paveldėjimo teisių dovanojimo sutartimi, nors prie dovanojimo sutarties bendrųjų nuostatų nieko nėra sakoma apie šių teisių dovanojimą, tai nereiškia kad toks sandoris yra negalimas¹⁹. CK negali apibrėžti kiekvieno asmenų tarpusavio santykių

¹⁸ PAKALNIŠKIS, Vytautas. *Daiktai civilinių teisių objektų sistemoje*, Vilnius: Jurisprudencija, 2005. T. 71 (63), p. 76.

¹⁹ Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Notariato įstatymo, Valstybės žinios, (su pakeitimais ir papildymais) 1992, Nr. 28-810, 10 straipsnio 7 d. – Notarų rūmai imasi priemonių notarinei praktikai suvienodinti. Todėl vadovaujantis Notarų rūmų pateiktu išaiškinimu dėl paveldėjimo teisių dovanojimo: Civilinio kodekso 1.97 str. numato, kad vienas iš civilinių teisių objektų yra turtinės teisės. CK 1.112 str. numato, kad turtinės teisės gali būti perduodamos ir paveldimos. Tai yra bendrosios Civilinio kodekso nuostatos, kurios turėtų būti taikomos ir paveldėjimo teisėms, kaip turtinėms teisėms. CK 6.426 str. reglamentuoja paveldėjimo teisių pardavimo ypatumus. Tai, kad prie Civilinio kodekso nuostatų, reglamentuojančių dovanojimo sutartį, konkrečiai neapartas paveldėjimo teisių dovanojimas, dar nereiškia, kad šių teisių padovanoti negalima. Visų galimų atvejų įstatymas negali išvardinti. Kadangi civilinėje teisėje vyrauja dispozityvumo principas,

atvejo, nes šiuolaikinė visuomenė vystosi per daug sparčiai. Todėl vadovaujantis bendrosiomis dovanojimo nuostatomis bei tai, jog civilinės teisės objektu gali būti ir turtinės teisės, paveldėjimo teisių dovanojimo sutartis yra galima ir naudojama notarų praktikoje.

Teisių pirkimo-pardavimo sutarties išskyrimas į atskirą Lietuvos Respublikos civilinio kodekso skirsnį be jokių abejonių yra pliuralistinės civilinių teisių objektų doktrinos įgyvendinimo padarinys. Manytina, kad toks naujas teisinis reguliavimas buvo nustatytas turint tikslą dirbtinai (vien tik teisės normų išdėstymo struktūra) nesumažinti nematerialaus turto civilinės apyvartos reikšmės bei palengvinti Lietuvos Respublikos civilinio kodekso praktinį taikymą.

Paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties samprata yra nauja Lietuvos civilinėje teisėje. Nuo CK įsigaliojimo (t.y. nuo 2001 m. liepos 01 d.) iki šių dienų šia tema yra parašyta vos keletas straipsnių, gilesnių tyrimų ar analizių nebuvo atlikta. Todėl bendrą vaizdą apie šią sutartį galima susidaryti tik nagrinėjant CK nuostatas. Gal būtent todėl praktikoje ši sutartis nėra tokia populiari, nors šio darbo autoriaus nuomone, ši sutartis būtų daug dažniau naudojama jei apie ją informacijos būtų daugiau. Ne kiekvienas įpėdinis gali ar nori eikvoti laiką bei pinigus tvarkantis paveldėjimo reikalus notaro biure, daug paprasčiau yra perleisti teises, pasiimti tų teisių ekvivalentą pinigais ir taip patenkinti savo interesus. Todėl šiame darbe ir bus analizuojama minėta sutartis, atskleidžiant jos esmę ir pagrindinius bruožus, kurių pagrindu bus sekama pateikti, kiek įmanoma daugiau informacijos bei paskatinti šios sutarties didesnę apyvartą.

1.2. Bendrosios pirkimo – pardavimo sutarties nuostatos, reikšmingos tyrimo objektui

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.160 str. yra pateikta pavyzdinė sutarčių klasifikacija, tačiau be numatytų šiame straipsnyje, teisės doktrina žino ir kitokius sutarčių klasifikavimo kriterijus. Pavyzdžiui pagal galiojimo trukmę sutartys skirstomos į terminuotas ir neterminuotas, į ilgalaikes ir trumpalaikes; pagal tikslą – į preliminarąsias ir pagrindines ir t.t.²⁰.

Pirkimo – pardavimo sutartimi viena šalis (pardavėjas) įsipareigoja perduoti daiktą (prekę) kitai šaliai (pirkėjui) nuosavybės arba patikėjimo teise, o pirkėjas įsipareigoja

kurio esmė – leidžiama viskas, kas nėra uždrausta – manome, kad paveldėjimo teises dovanoti galima. Prieiga per internetą: < www.notarurumai.lt > [žiūrėta 2011-12-02].

²⁰ MIKELĖNAS, Valentinas, et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštosios knygos „Prievolių teisė“ komentaras*. 1-asis leidimas. Vilnius: Justitia, 2003. I tomas. p. 199.

priimti daiktą (prekę) ir sumokėti už jį nustatytą pinigų sumą (kainą) (CK 6.305 str.). Ši sutartis priskiriama prie prievolių, kurių dalykas yra ką nors duoti (*dare*)²¹.

Apibūdinant pirkimo – pardavimo sutartį pagal rūšį, ši sutartis yra:

1. konsensualinė – sutartis, kurios šalių teisės ir pareigos atsiranda nuo šalių susitarimo²². Kiti autoriai patikslina šią sąvoką, teigdami jog sudaryta sutartis yra tada, kai šalys susitaria dėl esminių sutarties sąlygų²³. Šioje vietoje pakanka šalių susitarimo ir sutarties dalyko perdavimas neturi įtakos jos įsigaliojimui²⁴.
2. dvišalė – tokia sutartis, kai kiekviena šalis turi teisių ir pareigų, t.y. jas sieja priešpriešinės teisės ir pareigos²⁵.
3. atlygintinė (ekvivalentinė) – šalys pasikeičia tam tikrais ekvivalentais (tam tikra pinigų suma, kitoks turtas, paslaugos ir pan.), kurių vertė ar nauda žinoma jau sudarant sutartį²⁶. Priešpriešinis patenkinimas nebūtinai turi būti lygiavertis kitos šalies įvykdymui²⁷. Sudarant rizikos sutartį būsima nauda nežinoma. Naudos gavimas ar dydis priklauso nuo tam tikro įvykio ar šanso. Paprastai nauda, kurią viena šalis ketina gauti ar gauna iš rizikos sutarties, nėra ekvivalentiška kitos šalies gautai naudai²⁸. Rizikos sutartis yra draudimo, rentos, ir kitos sutartys, taigi svarbu pabrėžti, jog paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarčiai taip yra būdingas rizikos elementas (kas bus matoma analizuojant šį institutą).
4. tiek vienkartinio, tiek tęstinio vykdymo – vienkartinio vykdymo yra sutartis, kuri baigiasi tinkamai įvykdyta vieninteliu veiksmu. Tęstinio vykdymo – yra sutartis, kuri vykdoma atliekant tam tikrus veiksmus, dažnai – tam tikrais periodais²⁹.

Atsižvelgiant į CK 6.306 str. 1 d., kur teigiama, jog pirkimo – pardavimo sutarties dalyku pripažįstamos ir turtinės teisės. Taip pat į CK 6.305 str. 4 d. ir 6.425 str., kurių normomis remiantis, turtinių teisių pirkimo – pardavimo sutarčiai taikomos CK XXIII skyriuje įtvirtintos pirkimo – pardavimo sutarties bendrosios nuostatos tiek, kiek tai neprieštarauja tų teisių prigimčiai ir esmei. Galima daryti išvadą, jog šios CK normos, nurodo, kad bendrosios pirkimo - pardavimo sutartis reguliuojančios normos sutampa su

²¹ AMBRASIENĖ, Dangutė, et al. *Civilinė teisė: prievolių teisė. Vadovėlis*. 1-asis leidimas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. p. 275.

²² *Cit. op.* 20, p. 200.

²³ *Cit. op.* 21, p. 276.

²⁴ *Cit. op.* 21, p. 276.

²⁵ *Cit. op.* 20, p. 199.

²⁶ MIKELĖNAS, Valentinas. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996. P. 120.

²⁷ *Cit. op.* 20, p. 199.

²⁸ *Cit. op.* 26, p. 120.

²⁹ *Cit. op.* 20, p. 200.

bendrosiomis specialaus teisių pirkimo - pardavimo instituto normomis. Taip pat nurodyti bendrieji pirkimo – pardavimo sutarties požymiai yra būdingi ir specialiosioms paveldėjimo teisių pirkimo - pardavimo sutartims, kurios yra šio darbo analizės objektas. Nuo paveldėjimo teisių pirkimo - pardavimo sutarties turinio priklauso šio instituto teisinis reglamentavimas.

Svarbu paminėti, jog specialiąsias teisių pirkimo - pardavimo sutartis, t.y. turinčias skirtingą turinį, reguliuoja specialiosios normos, kurios yra įtvirtintos konkrečių teisių prigimtį ir esmę reglamentuojančiuose teisės institutuose. Kaip pavyzdį būtų galima pateikti kreditoriaus reikalavimo teisių, daiktinių teisių perleidimo ir kitas sutartis.

Kaip buvo minėta paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarčiai yra taikomos ir bendrosios pirkimo – pardavimo sutarties nuostatos, kiek tai neprieštarauja paveldėjimo teisių prigimčiai ir esmei. Todėl būtina išdėstyti ne tik paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties turinio požymius, bet būtina nurodyti ir bendrąsias pirkimo – pardavimo sutarties nuostatas, kurios turi didelę reikšmę minėtam institutui ir kurios yra paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties teisinio reglamentavimo dalimi.

Viena pirmųjų nuostatų, kurią reikia aptarti ir kuri privalomai taikoma paveldėjimo teisių pirkimui – pardavimui, yra ta, kad teisių pardavėjas turėtų subjektinę teisę disponuoti paveldima mase, kitaip tariant turi turėti teisę perleisti nuosavybės teisę kitiems asmenims.

Remiantis CK 6.307 str. 1 d. pirkimo - pardavimo sutartis, pagal kurią pardavėjas parduoda jam nepriklausantį daiktą nebūdamas daikto savininko įgaliotas ar neturėdamas tam teisės pagal įstatymus, gali būti pripažinta negaliojančia pagal daikto savininko, valdytojo arba pirkėjo ieškinį. Pagal šią bendrąją taisyklę, pardavėju gali būti asmuo, kuris yra turto (teisių) savininkas ir įstatymų pagrindu turi teisę perleisti savo turtą. Būtent tas ir numatyta CK 6.426 str. 1 d. - turinčiu teise perleisti paveldėjimo teisės, įstatymas pripažįsta asmenį, kuris įstatymų nustatyta tvarka priėmė palikimą.

Antroji nuostata yra, jog kaina nėra esminė pirkimo – pardavimo sutarties sąlyga. Šią išvadą suponuoja CK 6.313 str. 2 d. - tais atvejais, kai pirkimo – pardavimo sutartyje nei tiesiogiai, nei netiesiogiai nenustatyta kaina ar nenurodyta tvarka jai nustatyti ir šalys nėra susitarusios kitaip, laikoma, kad šalys turėjo omenyje kainą, kuri sutarties sudarymo metu buvo įprastai toje prekybos srityje mokama už tokius pat daiktus, parduodamus atitinkamomis aplinkybėmis, o jeigu ši kaina neegzistuoja, – protingumo kriterijus atitinkanti kaina. Šis straipsnis leidžia daryti išvadą, jog paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartis bus laikoma galiojančia ir tuo atveju, jeigu pirkimo – pardavimo sutartyje parduodamų paveldėjimo teisių kaina nebus nurodyta.

Kita reikšminga bendroji pirkimo – pardavimo sutarties norma įtvirtinta CK 6.317 str. 1 d. ir kuri nustato, jog pardavėjas privalo pagal pirkimo – pardavimo sutartį perduoti daiktus pirkėjui, t. y. jam valdyti nuosavybės (patikėjimo) teise, ir patvirtinti nuosavybės teisę į daiktus bei jų kokybę. Kaip matome pardavėjui kyla pareiga ne tik perduoti parduodamas teises, bet ir garantuoti, kad nėra tų teisių vykdymo ir galiojimo trūkumų. Paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties atžvilgiu, tai pasireiškia per įpėdinio statuso garantavimą.

Iš šio poskyrio turinio matoma, kad yra išdėstytos pačios bendriausios bei fundamentalios teisių pirkimo – pardavimo sutarties turinio nuostatos, bei bendrosios pirkimo – pardavimo sutarties normos, ir pagrindiniai veikimo principai. Bendrosios pirkimo – pardavimo sutarties nuostatos nulemia paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties šalių teisių bei pareigų turinį, formą, bei vykdymo ypatumus. Kiti specifiniai paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties reguliavimo teoriniai bei praktiniai aspektai yra pateikiami tolimesniuose šio darbo skyriuose.

1.3. Paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties santykis su kitomis teisių perleidimo sutartimis

Atsižvelgiant į tai, jog šiuolaikiniai individų santykiai vystosi kur kas sparčiau nei teisės mokslas spėja tai reglamentuoti, todėl šioje vietoje ypatingą reikšmę turi civilinės teisės lankstumas, kas reiškia paprastesnį turto nuosavybės teisės perleidimo mechanizmą. Taip tampa lengviau ir paprasčiau atsiskaityti, sumažėja suvaržymai disponuoti turtu, šalys gali greičiau patenkinti savo interesus.

Iš daugelio Lietuvos Respublikos sutarčių teisės siūlomų civilinės apyvartos prekių galima išskirti turtines teises, kurios visada turi tam tikrą ekonominę naudą, t.y. viena šalis perleisdama savo nerealizuotą turtinę teisę ir taip išvengdama laiko, išlaidų, psichologinės naštos, gauna mainais šios turtinės teisės išraišką pinigais. Ir taip yra patenkinami rinkos dalyvių interesai. Be abejonės ta ekonominė nauda ne visada būna abipusė, t.y. asmuo dovanodamas savo paveldėjimo teises nesiekia dėl to gauti kažkokio atlygio, nes pati dovanojimo sutartis suponuoja tokio altruistinio akto neatlygintumą.

Remiantis CK nuosavybės teisės kitam asmeniui teisių pirkimo – pardavimo sutartimi į turtines teises gali būti perleistos šios teisės: a) daiktinės teisės; b) teisės, atsirandančios iš intelektinės veiklos rezultatų; c) kreditoriaus reikalavimo teisės skolininkui už tam tikrus atliktus darbus, paslaugas, įgytas prekes; d) nuomos teisė, paveldėjimo teisės, bei kitos teisės.

Visos šios nurodytos turtinės teisės yra savitos ir skiriasi tiek savo turiniu, savo teisine prigimtimi, tiek teisės aktų nustatyto skirtingu teisiniu reguliavimu, šių teisių pobūdis lemia ir teisių pirkimo – pardavimo sutarčių sudarymo, galiojimo ir vykdymo ypatumus. Tačiau šiame skyriuje bus nagrinėjamos tik daugiausiai sąsajų su paveldėjimo teisėmis turinčios turtinės teisės su tikslu pereiti prie kitos aktualaus klausimo - išsiaiškinti ar paveldėjimo teisės yra specifinės teisės, besiskiriančios nuo daiktinių ir prievolių teisių, sudarančių paveldimo turto masę.

1.3.1. Reikalavimo teisių perleidimas

Kaip minėta ankstesniuose skyriuose, būtina pateikti cesijos instituto reikšmę bei ryšį su paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartimi. Kadangi cesijos sutartis turi įtakos paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo mechanizmo esmei, šis institutas bus aptartas nuo istorinių jo šaknų, o vėliau šios sutarties samprata Lietuvos teisėje. Romėnų teisės tyrėjų nuomone, reikalavimo teisių paslankumas didžiaja dalimi buvo susijęs būtent su palikimo, kaip visumos, apimančios ir materialiuosius daiktus, ir reikalavimo teises, pardavimu³⁰. Todėl teisės tyrėjų teigimu, pati teisių (o ypač prievolių teisių) perdavimo idėja pradėjo vystytis palikimo pardavimo srityje, o pats palikimo pardavimas įvardijamas kaip ryškiausias ekonominis prievolių reikalavimų mobilizacijos atvejis³¹.

Ankstesniuose skyriuose jau buvo minėta, jog ankstyvaisiais laikais ir klasikinio laikotarpio romėnų teisėje reikalavimo teisės buvo laikomos neperleidžiamomis. Tačiau besivystant ekonomikai, buvo pripažintas prievolės lankstumas ir atsirado galimybė prievolės šalių subjektams pasikeisti ir tai, autorių nuomone, pirmiausiai tapo įmanoma reikalavimo teisių perėjimo įpėdiniais paveldėjimo būdu, o ne sutartiniuose santykiuose³².

Tam, kad būtų pasiektas rezultatas, panašus į cesiją, taip kaip mes ją suprantame šiuolaikinėje teisėje (t.y. kad būtų perleista reikalavimo teisė ir vienas kreditorius būtų pakeičiamas kitu nepakeičiant ir nepanaikinant pradinės prievolės), romėnų teisėje buvo naudojamas procesinio atstovavimo mechanizmas. Procesiniuose teisiniuose santykiuose atsirado kognitoriaus (atstovo), vėliau – prokuratoriaus figūra. Pradinis kreditorius naująjį kreditorių, kuriam pageidavo perleisti savąją reikalavimo teisę, paskirdavo savo

³⁰ *Cit. op.* 12, p. 248.

³¹ *Ibid.*, p. 251.

³² *Ibid.*, p. 246.

procurator in rem suam, t.y. atstovu, turinčiu teisę reikalauti prievolės vykdymo savo naudai³³.

Tačiau iš to kas paminėta negalime daryti išvados, jog tai yra cesija kaip mes ją suprantame šiuolaikinės teisės prasme. Nes minėtu atveju egzistavo galimybė, jog įgaliotojui – pradiniam kreditoriui mirus gali pasibaigti įgaliojimas ir cesija praras savo galią. Taip pat svarbu paminėti, jog ir įgaliotojas – pradinis kreditorius turėjo teisę bet kuriuo metu panaikinti visus įgaliojimus. Maža to, pradinis kreditorius turėjo teisę sudaryti su skolininku taikos sutartį arba tiesiog priimti iš jo prievolės įvykdymą savo naudai³⁴. Atkreipiant dėmesį į R. Zimmermann nuomonę, aišku tai, jog didelis poreikis nevaržomos reikalavimo teisių cirkuliacijos civilinėje apyvartoje suponuoja išvadą, kad naujasis institutas naudotas romėnų teisėje, kuriuo buvo siekta panašaus į cesiją rezultato, taip pat ir minėtasis procesinis atstovavimas vis dėl to negalėjo būti tinkamu reikalavimo teisių perleidimo substitutu³⁵. Taip pat atsižvelgiant į tai, kas pasakyta, būtina paminėti, kad prievolės buvo laikomos neperleidžiamomis singuliariniu perleidimo būdu, tačiau universaliais perleidimo būdais, pavyzdžiui, paveldėjimo būdu, jos galėjo būti perleistos kitiems asmenims³⁶. Taigi tam, kad būtų išvengti neigiami padariniai *procurator in rem suam* institute, besivystant romėnų teisei atsirado savarankiškas ieškinys, suteiktas palikimo pirkėjui, vadinamas *actio utilis*³⁷. Autoriai pažymi, jog šis ieškinys atitiko situaciją, kai ieškinį galėjo reikšti cedentas, kuris formaliai buvo likęs kreditoriumi³⁸. *Actio utilis* reikšmę atskleidžia R. Zimmermann – reikalavimo įgijėjas turi teisę reikalauti įvykdyti prievolę ne kaip prokuratorius (atstovas), o asmeniškai, t.y. savo vardu. Nes minėtas ieškinys buvo suteikiamas tada, kai *procurator in rem suam* atstovavimas pasibaigdavo dėl kažkurios iš šalių mirties, o taip pat ir tais atvejais, kai nebūdavo jokio procesinio atstovavimo, pavyzdžiui palikimo pirkimo – pardavimo atveju, ir taip buvo gerinama naujo kreditoriaus (kuriam buvo perleistas reikalavimas) padėtis, nes jis tapdavo ne toks priklausomas nuo pirminio kreditoriaus³⁹. Paskutinis štrichas cesijos institute romėnų teisėje buvo pranešimo atsiradimas, kuriuo skolininkas būdavo informuojamas apie tai, jog įvyko cesija. Po tokio pranešimo buvo laikoma, kad teisė

³³ *Cit. op.* 4, p. 117.

³⁴ *Ibid.* p. 117.

³⁵ ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Oxford University Press, 1996. p. 59.

³⁶ PUKHAN, I. POLENAK-AKIMOVSKAJA, M. *Rimskoe pravo*. Moskva: Zercalo, 1999. p. 203.

³⁷ *Cit. op.* 12, p. 251.

³⁸ *Cit. op.* 4, p. 118.

³⁹ *Cit. op.* 35, p. 62.

reikalauti įvykdymo iš skolininko priklauso naujam kreditoriui (cesionariui), o pradinio kreditoriaus (cedento) teisė pasibaigia⁴⁰.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.101 str. 1 d. nustatyta, kad kreditorius turi teisę be skolininko sutikimo perleisti visą reikalavimą ar jo dalį kitam asmeniui, jeigu tai neprieštarauja įstatymams ar sutarčiai arba jeigu reikalavimas nesusijęs su kreditoriaus asmeniu. Reikalavimo teisės perleidimas neturi pažeisti skolininko teisių ir labiau suvaržyti jo prievolės. Svarbu paminėti ir tai, jog pagal CK 6.101 str. 4 d. 1 p. reikalavimo teisė pereina kitam asmeniui įstatymų pagrindu, kai įvyksta universalus kreditoriaus teisių perėmimas, t.y. paveldėjimo pagal įstatymą ar testamentą būdu.

Cesijos sutartimi laikoma sutartis, pagal kurią pradinis kreditorius savo reikalavimo teisę perduoda kitam asmeniui – naujam kreditoriui, o pats nustoja būti prievolės šalimi⁴¹. Taigi reikalavimo teisės perleidimas (cesija) yra vienas iš asmenų pasikeitimo prievolėje būdų⁴². Skolininko valia šioje vietoje nėra svarbi, ir kreditorius (cedentas) laisvai gali perleisti reikalavimo teisę naujam kreditoriui (cesionieriui), išskyrus įstatymo numatytas išimtis, pavyzdžiui, CK 6.101 str. 5 d. Tačiau cedentas arba cesionierius, nors tiesiogiai ir nenustatyta CK, visgi turėtų pranešti skolininkui apie reikalavimo teisės perleidimą, nes taip yra išvengiama prievolės vykdymo komplikacijų ir yra užtikrinamas šalių kooperavimosi principas⁴³. CK 6.101. str. 2 d. įtvirtinta bendroji taisyklė, kad, perleidžiant reikalavimo teisę, perleidžiamos ir papildomos, šalutinės teisės (teisės į vaisius, pajamas, netesybas, palūkanas), net jei šitai sutartyje nėra nurodyta. Tačiau ši norma yra dispozityvi, todėl reikalavimo teisės perleidimo sutartyje šalys gali numatyti šios taisyklės išimtis.

Siejant visą tai, kas išdėstyta apie cesijos sutartį su paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartimi, galima išvelgti šių sutarčių tarpusavio ryšį. Pati cesijos sutartis yra savarankiška ir ja yra perleidžiami atitinkami kreditoriniai reikalavimai (reikalavimo teisė – turtinė teisė). Paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartimi yra perleidžiamos turtinės teisės – paveldėjimo teisės kaip visuma teisių, kai nedetalizuojamas palikimą sudarantis turtas (tai gali būti namas, žemės sklypas, butas, kompensacija už valstybės išperkamą žemės sklypą, indėlis, automobiliai, reikalavimo teisės, skoliniai įsipareigojimai ir t.t.). Paveldėjimo teises parduodamas, pardavėjas privalo perduoti pirkėjui visus iš palikimo gaunamus vaisius ir pajamas, o taip pat - visas reikalavimo

⁴⁰ *Cit. op.* 4, p. 118.

⁴¹ *Cit. op.* 20, p.139 - 140.

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje UAB „VICI logistika“ v. Kauno laisvosios ekonominės zonos valdymo UAB, UAB „FEZ Developments Limited“, UAB „Axis Industries“, Nr. 3K-3-545/2009, kat. 42.8; 106.7.6.

⁴³ *Cit. op.* 20, p. 148.

teises (o kartu ir papildomas bei šalutines teises) ir už parduotus daiktus, sudariusius palikimo dalį - gautą kainą⁴⁴. Taigi matoma, kad cesijos sutartimi kreditorius perleidžia konkrečias reikalavimo teises, o paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartimi perleidžiamos paveldėjimo teisės, į kurias įeina ir reikalavimo teisės kaip tam tikra paveldėjimo teisių dalis, apie kurias sutarties šalys gali netgi nežinoti. Taigi paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartimi perleidžiamos atitinkamos teisės, pvz. teisė į reikalavimo teisę (kad ši teisė būtų įgyvendinta pirkėjas turi ją įforminti pas notarą, gaudamas nuosavybę patvirtinantį dokumentą). Neįforminęs šios teisės, pirkėjas negalės reikšti jokių reikalavimų skolininkui. Iš esmės galime įžvelgti kaip supaprastintu variantu yra įvykdoma cesija paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartimi, nedetalizuojant palikimą sudarančio turto, jei į palikimą įeina ir reikalavimo teisės. Juo labiau, kad pardavęs paveldėjimo teises, įpėdinis turi informuoti apie tai palikėjo kreditorius⁴⁵, manytume šioje vietoje, vadovaujantis kooperacijos principu, reikia informuoti ir skolininkus jei palikimo masę sudaro ir reikalavimo teisės.

1.4. Daiktinės teisės ir prievolių teisės sąveika paveldėjimo teisių kontekste

Šio poskyrio esmė leis paveldėjimo teises kaip turtines teises įvertinti daiktinės bei prievolių teisės kontekste. Išsiaiškinat ar paveldėjimo teisės kaip turtinės teisės yra specifinės besiskiriančios nuo daiktinių ir prievolių teisių, sudarančių paveldimo turto masę. Todėl pirma išsiaiškinus daiktinės teisės bei prievolių teisės sąveiką, galėsime toliau jas lyginti su paveldėjimo teisėmis.

Daikto kaip civilinių teisių bei civilinės apyvartos objekto ypatumai, suteikiantys jam pirmumą prieš kitus objektus, lemia tai, kad daiktinė teisė kaip civilinės teisės sistemos elementas išlieka ir šiuolaikinės civilinės teisės kodifikacijose. Daiktinės teisės savitumą ir savarankiškumą teisėkūroje bei teisiniame reglamentavime rodo tai, kad daiktinės teisės normos išdėstytos atskiroje CK IV knygoje. Galima pastebėti, kad iš daugelio kitų šalių civilinė teisė, jeigu ji priskirta kontinentinei privatinei teisei, sudaryta iš dviejų pošakių: daiktinės teisės ir prievolių teisės, nors ir yra civilinių įstatymų formos specifikos.

Šiuolaikinės daiktinės teisės šaknys siekia Romos privatinę teisę, kur buvo sukurtas teisinis mechanizmas, galintis apginti pažeistas daiktines teises. Šis mechanizmas skyrėsi nuo reikalavimo teisės (kylančios iš prievolės) gynimo nuo pažeidimo. Objektyvus

⁴⁴ MASILIŪNIENĖ, Nijolė. *Paveldėjimo teisių perleidimo sutartys*. Vilnius: Notariatas, 2007. Nr. 1. p. 21.

⁴⁵ *Ibid.*, p. 21.

daiktinės teisės kaip savarankiško civilinės teisės sistemos elemento sukūrimo pagrindas yra daiktinių santykių prigimties ypatumai, pagal kuriuos jie atibojami nuo prievolių ir sukuria atskiro jų teisinio reglamentavimo poreikį⁴⁶. Ypač aktualus yra daiktinio teisinio santykio atibojimas nuo prievolių, o ypatingai nuo tų prievolių, kurių objektas yra taip pat daiktas.

Daiktinio teisinio santykio objektas yra paprastai yra materiali gerybė – daiktas, kuris yra asmens vartojimo priemonė, teikianti jo fiziologinius, dvasinius ir kitokius poreikius. O prievolės objektas yra asmens (skolininko) veiksmai, kuriuos jis privalo atlikti kito asmens naudai. CK 6.1 str. sako, kad prievolė – tai teisinis santykis, kurio viena šalis (skolininkas) privalo atlikti kitos šalies (kreditoriaus) naudai tam tikrą veiksmą arba susilaikyti nuo tam tikro veiksmo, o kreditorius turi teisę reikalauti iš skolininko, kad šis įvykdytų savo pareigą.

Kreditorius naudą patiria ne dėl skolininko veiksmų, o dėl tais veiksmais suskurto rezultato. Pagal to veiksmo rezultatą prievolės yra skirstomos į tris rūšis:⁴⁷

- ką nors duoti (*dare*);
- ką nors padaryti (*facere*);
- ko nors nedaryti (*non facere*).

Ką nors duoti (*dare*) prievolių rūšis yra visuomet susijusi su daiktiniais santykiais, kadangi šios prievolės subjektai pirmiausiai yra daiktinių teisinių santykių subjektai ir prievolė sukuria dėl daiktinės teisės objekto – daikto – perdavimo.

Daiktinės teisės vadovėlio autoriai pateikia akivaizdų pavyzdį, kuriame pastebimas skirtumas tarp prievolių ir daiktinių santykių, tarp reikalavimo teisės ir daiktinės teisės: „pirkėjas ir pardavėjas sudaro sutartį dėl buto pirkimo – pardavimo. Pagal šią sutartį atsiranda prievolė – pardavėjas įgyja pareigą perduoti butą pirkėjui, o pirkėjas įgyja pareigą sumokėti pinigus pardavėjui. Jei pardavėjas savo pareigos neįvykdytų, pirkėjas galėtų per teismą perimti butą. Kai pardavėjas butą parduos pirkėjui, ko prievolė bus įvykdyta. Pasibaigus prievolei tarp šalių nelieka jas saistančių teisių ir pareigų“⁴⁸.

Taigi matome, kad daiktiniai santykiai neišnyko, o tik pasikeitė subjektai. O tuo tarpu prievolė atsirado tik dėl daiktinių santykių subjektų aptarnavimo daiktams dalyvaujant apyvartoje. Todėl galima padaryti išvadą, kad daiktinė teisė sudaro civilinės

⁴⁶ BARANAUSKAS, Egidijus., LAURINAVIČIUS, Kęstutis., PAKALNIŠKIS, Vytautas., VASARIENĖ, Dalia. *Daiktinė teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010. p. 17.

⁴⁷ MIKELĖNAS, Valentinas. *Prievolių teisė 1 dalis. Naujas civilinis kodeksas*. Vilnius: Justitia, 2002. p. 67.

⁴⁸ *Cit. op.* 46, p. 18.

teisės sistemos pagrindą, o prievolių teisė yra antrinis institutas, aptarnaujantis civilinę apyvartą, kurioje dalyvauja daiktai kaip daiktinių teisių objektai⁴⁹.

Pati prievolių teisė aptarnauja ne tik daiktų, bet ir jiems prilygintinių civilinių teisių objektų apyvartą (pvz. paveldėjimo teisių perleidimą, kreditoriaus reikalavimo teisių perleidimą). Šie objektai yra išvestinės gerybės, kurios naudojamos tik kaip apyvartą greitinančios techninės priemonės.

Taigi galima padaryti išvadą, jog esminis skirtumas tarp subjektinės daiktinės teisės ir subjektinės daiktinės reikalavimo teisės (prievolės) yra tas, kad subjektinės daiktinės teisės turėtojas turi teisę į daiktą (t.y. gali fiziškai valdyti ir savo nuožiūra juo naudotis), daiktinė reikalavimo teisė yra prievolės elementas, o šio reikalavimo turėtojas turi teisę reikalauti, kad skolininkas jam perduotų sutartimi aptartą daiktą. Įgijėjas subjektinę daiktinę teisę į daiktą (pvz., nuosavybės teisę) paprastai įgyja tik po to, kai skolininkas įvykdo prievolę - perduoda daiktą. Ši nuostata nustatyta CK 4.49 str., kur sakoma, kad daikto (turto) įgijėjas nuosavybės teisę į daiktus (turtą) įgyja nuo jų perdavimo įgijėjui momento (turint omenyje, kad nuosavybės teisę daikto įgijėjas gali įgyti ne nuo daikto perdavimo, o nuo kito momento). Šiame straipsnyje įstatymų leidėjas nesutapatina daikto ir turto sąvokų, tai tik patvirtina, kad nuosavybės teisė į nematerialų turtą – turtinės teisės gali būti įgyjama naudojantis nuosavybės teisei į daiktus įgyti teisine sistema.

O būtent šio magistrinio darbo skyriuje, kuriame nagrinėjamas paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties dalykas yra prieita prie išvados, kad paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutarties objektas yra paveldėjimo teisės į įpėdiniui – pardavėjui priklausančią paveldimos masės dalį, paveldimą masę suprantant kaip turtinį kompleksą, kurį sudaro daiktinės teisės į kilnojamuosius ir nekilnojamuosius daiktus, skolos ir reikalavimo teisės. Todėl palikimą suprantant kaip teisių ir pareigų visumą, palikimą priėmęs įpėdinis įgyja turtinę daiktinę teisę (subjektinę nuosavybės teisę), kurios objektas – paveldėjimo teisės arba kitaip – palikimas kaip visuma, kaip turtinis kompleksas, t. y. *res incorporales*. Įpėdinis, būdamas šių paveldėjimo teisių turėtojas (savininkas), gali jas perleisti kito asmens nuosavybėn (arba kitaip tariant – perleisti pirkėjui nuosavybės teisę į šias teises).

Šiuo požiūriu yra įdomu išsiaiškinti, kas sudaro tos įpėdinio subjektinės daiktinės teisės (subjektinės nuosavybės teisės) turinį ir kokia yra jos samprata. Subjektinė daiktinė (nuosavybės) teisė - tai konkretaus asmens teisė į konkretų daiktą (šiuo požiūriu daiktu reikėtų laikyti palikimą kaip visumą - turtinį kompleksą). Šią teisę įpėdinis įgyja nuo

⁴⁹ Cit. op. 46, p. 19.

palikimo atsiradimo momento, kai įpėdinis priima palikimą. Ji nustato teisės turėtojo leistino elgesio ribas, panaudojant daiktą savo poreikiams tenkinti. Daiktinė teisė nustato kitų asmenų pareigą susilaikyti nuo bet kokių veiksmų, kurie galėtų sutrukdyti daiktinės teisės turėtojui įgyvendinti savo teisę. Subjektinė daiktinė teisė skirtingai nei subjektinė teisė, kylanti ir reliatyvių santykių, atitinka ne konkretaus asmens pareigą, o visų asmenų pareigą (absoliutiniai santykiai).

Verta paminėti visus subjektinės daiktinės teisės požymius:

1. Daiktinių santykių absoliutumas (*absolutus* – lot. besąlyginis, neapibrėžtas). Šį požymį plačiau paaiškino Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas: „...savininkas turi teisę su jam priklausančiu turtu atlikti bet kokius veiksmus, išskyrus uždraustus įstatymu, naudoti savo turtą ir lemti jo likimą bet kuriuo būdu, kuriuo nepažeidžiamos kitų asmenų teisės ir laisvės. Kiti asmenys turi nepažeisti šių savininko teisių (šie asmenys yra įpareigoti gerbti šią teisę ir susilaikyti nuo bet kokių veiksmų, kuriais daikto valdytojo teisės būtų pažeistos – įpareigotieji asmenys)...“⁵⁰. Svarbu paminėti, jog negalima perleisti nuosavybės teisės be daikto, nes šios daiktinės teisės turinį sudaro galimybė turimu daiktu naudotis, valdyti jį ir juo disponuoti, o nesant daikto, išnyksta daiktinės teisės turinys⁵¹.
2. Daiktinio teisinio santykio turinio apibrėžtumas. Daiktinio teisinio santykio turinį sudaro jo dalyvių tarpusavyje sąveikaujančios subjektinės teisės ir subjektinės pareigos. Daiktinio teisinio santykio absoliutumo požymis suponuoja tiek subjektinės teisės, tiek subjektinės pareigos turinio nustatymo ypatumus. Kadangi įpareigotų asmenų ratas daiktiniame santykiyje nėra apibrėžtas, tai tarp teisės turėtojo ir pareigas turinčio asmens joks konkretus teisinis ryšys nenustatomas. Todėl įpareigotas asmuo, nepatirdamas realaus santykio su teisės turėtoju, pats nedalyvauja kuriant šį santykį. Vadinasi, jam pareigos atsiranda be jo valios, o įstatymo pagrindu.
3. Sekimo teisė. Dar vienas daiktinių teisinių santykių bruožas yra tai, kad šių santykių objektas yra daiktas, kuris priklauso tam tikam subjektui. Šios

⁵⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas 2006 m. kovo 14 d., bylos Nr. 17/02-24/02-06/03-22/04.

⁵¹ JUZIKIENĖ, Renata. MIZARAS, Vytautas. SMALIUKAS, Andrius. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009. p. 486.

priklausomybės teisinės formos - daiktinė subjektinė teisė, kurią pripažįsta ir saugo teisė, vadinama daikto valdymo teisiniu titulu (nuosavybė, nuoma, panauda įkeitimas ir t.t.). Tačiau svarbiausia, jog ši subjektinė teisė (teisinis valdymo titulas) yra susijusi ne tik su jos turėtoju (subjektu), bet ir su teisės objektu (daiktu)⁵². Tai pagrindinis daiktinio teisinio santykio požymis. Bet svarbiausia yra tai, kad teisė į daiktą neišnyksta net ir tuo atveju, kai prarandamas fizinis ryšys su daiktu (pvz., daiktas pametamas). Ši ryšį Romos teisininkai vadino sekimo teise. Tai reiškia, kad ir kur būtų daiktas: ar pas savininką, ar pas kitą asmenį, pagal sekimo teisę daiktinė teisė pereina kartu su daiktu. Pavyzdžiui, paveldėjus įkeistą daiktą, įkeitimo teisė neišnyksta, bet seka paskui daiktą – daiktinė turtinė prievolė yra neatskiriamai susijusi su tam tikra daiktine teise. Šios prievolės pasižymi tuo, kad jos seka paskui daiktą ir pasibaigia, išnykus ar pasibaigus daiktinei teisei⁵³.

4. Daiktinių santykių viešumas. Kad būtų užtikrinta teisinė pareiga gerbti kito asmens daiktines teises ir nepažeisti jų, būtinas daiktinių teisių viešumas. Kiekvienas turi suvokti, kokias daiktines teises į konkretų daiktą turi kiti asmenys. Šiai pareigai įgyvendinti nėra būtina žinoti, kam konkrečiai priklauso tam tikras daiktas. Kiekvienas protingas žmogus žino, koks daiktas priklauso jam. Todėl, jeigu asmuo bando užvaldyti jam nepriklausantį daiktą, tai jis, būdamas protingas žmogus, negali nesuvokti, kad pažeidžia kito asmens teises į daiktą.

Vadinasi įpėdinis priėmęs palikimą kaip turtinį kompleksą įgyja subjektinę nuosavybės teisę nuo palikimo atsiradimo momento, ir savo nuožiūra gali, nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių bei interesų, palikimą valdyti, naudoti, bei juo disponuoti. O prievolių teisė yra taikoma aptarnauti patį paveldėjimo teisių pirkimą - pardavimą.

⁵² *Cit. op.* 46, p. 28.

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje T.Žilinskaja v. R.Užemeckas, Nr. 3K-3-865/2002, kat. 27.5; 27.5.5.

2. PAVELDĖJIMO TEISIŲ PIRKIMO – PARDAVIMO SUTARTIES TURINYS BEI TEISINIO REGLAMENTAVIMO YPATUMAI

2.1. Paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties dalykas

CK 6.306 str.1 d. pirkimo – pardavimo sutarties dalyku gali būti neišimti iš apyvartos daiktai, kuriuos pardavėjas jau turi ar kurie gali būti sukurti, ar pardavėjo įgyti ateityje, vertybiniai popieriai ir kitokie daiktai bei turtinės teisės. Taigi CK pateikia bendrą paaiškinimą, kokie objektai gali būti pirkimo – pardavimo sutarties dalyku, kurio turinio, teisinės prigimties bei civilinės apyvartos savybės ir požymiai lemia pirkimo – pardavimo sutarties ypatumus. Bendrąja prasme paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties dalykas yra asmenims priklausančios turtinės (subjektinės) teisės, kurios gali būti civilinės teisės objektu. Kad paveldėjimo teisės yra turtinės teisės patvirtina ir D. Petrauskaitė⁵⁴.

CK 1.97 str. 1 d. nustato jog civilinių teisių objektai yra daiktai, pinigai ir vertybiniai popieriai, kitas turtas bei turtinės teisės, intelektinės veiklos rezultatai, informacija, veiksmai ir veiksmų rezultatai, taip pat kitos turtinės ir neturtinės vertybės. Šioje bendrojoje teisės normoje matomi visi galimi civilinės teisės objektai. CK 1.12 str. konkretizuoja minėtą normą, reglamentuodamas, kad civilinių teisių objektai yra daiktinės teisės, prievolinės teisės, taip pat teisės, atsirandančios iš intelektinės veiklos rezultatų, tai pat, kad turtinės teisės gali būti perduodamos ir paveldimos. O CK 6.426 straipsnyje yra reglamentuojamas paveldėjimo teisių pardavimas, paveldėjimo teisės taip pat pripažintinos turtinėmis teisėmis, galinčiomis būti teisių pirkimo - pardavimo sutarties dalyku.

⁵⁴ BARANAUSKAS, E. *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. p. 555.

Pirkimo – pardavimo sutarties esmė yra ta, jog jos pagrindu atlygintinai yra perleidžiama nuosavybės teisė kitam asmeniui į civilinės teisės objektą. CK 4.38 str. sako, jog nuosavybės teisės objektu gali būti daiktai ir kitas turtas, todėl aišku tai, kad teisių pirkimo - pardavimo sutarčių dalyku gali būti tik tos teisės, kurios apskritai gali būti nuosavybės teisės objektu.

Iš to kas pasakyta, išryškėja keletas temos analizei reikšmingų faktų. Pirmia, pirkimo - pardavimo sutarties dalyku gali būti ne tik daiktai, bet ir kitas turtas (pvz. turtinės teisės). Antra, šia sutartimi gali būti perleidžiamas daiktas, neišimtas iš civilinės apyvartos, o tai reiškia, kad toks objektas, visų pirma, apskritai turi turėti civilinės apyvartos savybę, be to, jo apyvarta neturi būti ribojama. Trečia, kaip jau buvo minėta šio darbo temos ankstesniuose skyriuose, aišku, kad nuosavybės teisės kaip subjektinės turtinės teisės objektu gali būti ir nematerialus turtas (pvz. kreditoriaus reikalavimo teisė, kuri gali būti perleista kaip savarankiškas civilinių teisių objektas).

Kalbant apie paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartį bei jos dalyką esminę reikšmę turi universalus teisių perėjimas įpėdiniui po palikėjo mirties. CK 5.1. str. 1 d. yra pateikta paveldėjimo samprata - tai mirusio fizinio asmens turtinių teisių, pareigų ir kai kurių asmeninių neturtinių teisių perėjimas jo įpėdiniams pagal įstatymą arba (ir) įpėdiniams pagal testamentą. O minėto straipsnio antroji dalis nurodo turtą, kuris yra paveldimas - materialūs dalykai (nekilnojamieji ir kilnojamieji daiktai) ir nematerialūs dalykai (vertybiniai popieriai, patentai, prekių ženklai ir kt.), palikėjo turtinės reikalavimo teisės ir palikėjo turtinės prievolės, įstatymų numatytais atvejais intelektinė nuosavybė (autorių turtinės teisės į literatūros, mokslo ir meno kūrinius, gretutinės turtinės teisės bei teisės į pramoninę nuosavybę) ir kitos įstatymų nustatytos turtinės teisės bei pareigos. Po palikėjo mirties įpėdiniui palikimas pereina tokios pačios būklės, kokioje buvo palikėjui dar esant gyvam, t.y. kaip vientisa visuma, susidedanti iš teisių bei pareigų. Paveldėjimas laikomas universaliu teisių perėmimo būdu, perimti galima tik teisės ir pareigas, bet ne daiktus, todėl ir paveldimą masę gali sudaryti tik teisės – absoliučios ir santykinės, – ir pareigos⁵⁵. Taigi, kaip matome teisės doktrinoje sutinkama, jog yra paveldimos teisės į turtą. Todėl pačią paveldėjimo masę tiksliausia būtų apibūdinti kaip turtinių teisių ir pareigų kompleksą (arba kitaip tariant – turtinį kompleksą)⁵⁶.

⁵⁵ BELOV, V. A. *Imushhestvennye komplekсы*. Moskva: „AO Centr JurInfor“, 2004. p. 20.

⁵⁶ *Cit. op.* 7, p. 123. A. Dambrauskaitė pažymi, „kad CK 1.110 straipsnio, skirto įmonėms ir turtiniams kompleksams, kaip civilinių teisių objektams, 2 dalyje numatyta, kad „turtinis kompleksas kaip civilinių teisių objektas, – tai bendros ūkinės paskirties vienijamų daiktų visuma“. Kaip matyti iš tokios formuluotės, Lietuvos civilinėje teisėje turtinis kompleksas apibrėžiamas kaip daiktų visuma, o tai, A. Dambrauskaitės manymu, nėra visiškai tikslu, kadangi daiktais pagal CK 4.1 straipsnį laikomi materialaus pasaulio dalykai, tuo tarpu turtinį kompleksą sudaro ne tik daiktai, bet ir nematerialusis turtas. Be to, CK 5.1 straipsnio 2

Reikia pažymėti, kad A. Dambrauskaitė savo straipsnyje⁵⁷ teigia, jog paveldėjimo masė kaip turtinis kompleksas egzistuoja ribotą laiką, t.y. paveldima masė kaip turtinis kompleksas egzistuoja iki tol, kol įpėdiniai pasidalija paveldėtą turtą. Tokiu atveju, remiantis A. Dambrauskaitės nuomone, teisė perleisti paveldimą masę egzistuoja ir po paveldėjimo teisės liudijimo išdavimo (tačiau neįregistravus teisių į liudijime nurodytą turtą viešame registre⁵⁸), kuris yra dokumentas, patvirtinantis, kad įpėdinis priėmė palikimą ir įgijo nuosavybės teisę į paveldėtą turtą⁵⁹. Nes įpėdiniai paveldėtą turtą pasidalinti gali tik po paveldėjimo teisės liudijimų išdavimo, tačiau neįregistravus teisių į liudijimuose nurodytą turtą viešame registre⁶⁰. Nors teoriniu požiūriu toks atvejis neprieštarauja CK nuostatoms, tačiau šiuo atveju kyla įvairių praktinių problemų. Įdomu, kaip turėtų elgtis notaras išdavęs paveldėjimo teisės liudijimą įpėdiniui, kuris po savaitės laiko atvyksta (dar neįregistravęs nuosavybės viešame registre) ir pareiškia, jog nori parduoti savo paveldėjimo teises. Paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarčiai privalu tai, kad priėmęs palikimą asmuo garantuotų pirkėjui savo, kaip įpėdinio, teisinį statusą. Galima iš karto pateikti du praktikoje kilsiančius probleminius aspektus:

1. Ar notaras tokiu paveldėjimo teisių pardavimo atveju privalėtų pareikalauti iš įpėdinio išduoto paveldėjimo teisės liudijimo originalo kaip teisių perleidimo sandoriui būtino dokumento (būtų išduoti du paveldėjimo teisės liudijimai);
2. Ar notaras turėtų patvirtinti paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartį, o įpėdinis perduot pirkėjui gautą paveldėjimo teisės liudijimą (išduota įpėdinio vardu) ir šie du dokumentai būtų pirkėjo nuosavybę įrodantys dokumentai.

Atsakymai į šiuos klausimus literatūroje nėra pateikiami. Tačiau pirmojo aspekto požiūriu, tam, kad būtų išvengta įvairių piktnaudžiavimo atvejų, taip pat teisinio netikrumo, matyt, kad notaras turėtų atšaukti, panaikinti arba pasilikti išduotojo paveldėjimo teisės liudijimo įpėdinio vardu originalą bei vėliau išduoti naują paveldėjimo teisės liudijimą paveldėjimo teisės įgijusio asmens vardu paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties pagrindu.

dalį nustato, kad paveldimi materialūs dalykai (nekilnojamieji ir kilnojamieji daiktai) ir nematerialūs dalykai, palikėjo turtinės reikalavimo teisės ir palikėjo turtinės prievolės, įstatymų numatytais atvejais intelektinė nuosavybė <...> ir kitos <...> turtinės teisės ir pareigos. Nors, kaip minėta, autorės manymu, tiksliau būtų teigti, kad paveldimos inter alia teisės į materialius ir nematerialius dalykus, lygiai kaip ir pirkimo-pardavimo sutartimi perleidžiamas ne daiktas, o nuosavybės teisė į daiktą“.

⁵⁷ *Ibid.* 7, p. 124.

⁵⁸ Šioje magistrinio darbo dalyje bus keliamos problemos apie paveldėjimo teisės liudijimus, išduodamus į nekilnojamąjį turtą.

⁵⁹ VILEITA, Alfonsas. *Paveldėjimo teisė*. Vilnius: Justitia, 2011. p. 128.

⁶⁰ GAIVENIS, Vytautas. VALIULIS, A. *Notarinė praktika: Klausimai ir atsakymai*. Vilnius: Justitia, 1997. p. 168.

Tai patvirtina pačio paveldėjimo teisės liudijimo esmė - dokumentas, patvirtinantis, kas įgijo nuosavybės teisę į paveldėtą turtą. Taip pat tai patvirtina Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymo (toliau - Nekilnojamojo turto registro įstatymas) 22 straipsnio 1 dalies 5 punktas, kur sakoma, kad daiktinių teisių į nekilnojamąjį daiktą atsiradimą patvirtinantis dokumentas, kuriuo remiantis šios teisės registruojamos nekilnojamojo turto registre, yra paveldėjimo teisės liudijimas⁶¹.

Bet tuo pačiu dabartinė notarinė praktika oponuoja, kad visgi minėtas keleto paveldėjimo teisės liudijimų išdavimas turi tam tikras ribas. Paveldėjimo teisės liudijimo svarbą civilinėje apyvartoje patvirtina V. Gaivenis ir A. Valiulis teigdami, jog „nors paveldėjimo teisės liudijimas nėra sandoris, tačiau šis liudijimas negali būti paties notaro panaikintas ar pakeistas, net jei paaiškėtų, kad jis išduotas neteisingai. Išduotas paveldėjimo teisės liudijimas visiškai ar iš dalies negaliojančiu gali būti pripažintas tik teismo. Notaras savo iniciatyva arba suinteresuotų asmenų prašymu gali ištaisyti tik aiškius rašymo apsirikimus arba aritmetines klaidas, nekeisdamas patvirtinto ar išduoto dokumento esmės“⁶². Taip pat ir civilinės teisės vadovėlio autoriai tvirtina, kad „notaras negali atšaukti išduoto paveldėjimo teisės liudijimo net ir tuo atveju, jei visi įpėdiniai su tuo sutinka“⁶³. Tai labai susiję su minėta situacija, iš kurios dabar yra aišku, kad notaras išdavęs paveldėjimo teisės liudijimą jo keisti, panaikinti ar išduoti kitą paveldėjimo teisės liudijimą be teismo žinios neturi teisės, belieka tik pasiūlyti įpėdiniui įsiregistruoti nuosavybės teises ir parduoti jau konkretų nuosavybės teisės objektą konkrečiam įgijėjui. Nes įpėdinis jau įgyvendino savo teisę įgyti jo nuosavybę patvirtinantį dokumentą. Ir nesvarbu, kad jis nebuvo įregistruotas, nes tai turi reikšmės tik įrodinėjant nuosavybės faktą prieš trečiuosius asmenis. Nes nuosavybė jau įgyta ir nebeegzistuoja paveldėjimo teisės kaip objektas, jau kalbama apie konkretų turtą.

Antrojo aspekto požiūriu, notaras patvirtina paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartį, o įpėdinis teisių įgijėjui perduota savo vardu gauta paveldėjimo teisės liudijimą. Ir šie dokumentai būtų pagrindas pirkėjui įsiregistruoti savo nuosavybės teises į įsigytą turtą. Tik šiuo atveju teisių pirkėjui nebūtų išduodamas kitas paveldėjimo teisės liudijimas jo vardu, kas turėtų būti daroma pagal dabartinę notarinę praktiką, kuri bus analizuojama tolimesniuose šio darbo skyriuose, nes kaip matysime tikslingiau yra įgyti paveldėjimo teises, o tada gauti paveldėjimo teisės liudijimą pirkėjo vardu. Nes paveldėjimo teisės

⁶¹ Valstybės žinios, 1996, Nr. 100-2261 (su pakeitimais ir papildymais).

⁶² GAIVENIS, Vytautas. VALIULIS, A. *Turto paveldėjimas. Klausimai ir atsakymai*. Vilnius: Justitia, 2002. p. 85.

⁶³ BARANAUSKAS, E. *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Antroji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.

perleistos gali būti iki notaro liudijimo išdavimo, po kurio perleidimo objektu gali būti tik konkretus paveldėtas turtas. Todėl ši situacija nors teoriškai ir yra įmanoma, bet nėra taikoma notarinėje praktikoje.

Be minėtų problemos, kurių sprendimo būdai buvo paiminėti, iškyla rimtesnė galimybė įpėdiniui piktnaudžiauti savo teisėmis, gavus paveldėjimo teisės liudijimą, tačiau jo neįregistravus viešame registre. Situacijos modelis yra labai panašus, notaras įpėdiniui išduoda paveldėjimo teisės liudijimą, tačiau įpėdinis pareiškia norą pats įsiregistruoti nuosavybės teisę į liudijime nurodytą turtą viešame registre. Notaras vadovaudamasis Nekilnojamojo turto registro nuostatų⁶⁴ (toliau - Nuostatai) 49¹ straipsniu bei Nekilnojamojo registro įstatymo 1 dalimi, ne vėliau kaip per 24 valandas praneša Valstybės įmonės Registrų centro Nekilnojamojo turto registrui (toliau – Nekilnojamojo turto registras) apie paveldėjimo teisės liudijimo išdavimą, ko pagrindu Nekilnojamojo turto registras per vieną darbo dieną atitinkamo nekilnojamojo daikto registro įrašė padaro žymą pagal notaro perduotus duomenis. Kaip minėta A. Dambrauskaitė galimybę perleisti paveldimą turto masę numato iki paveldėto turto pasidalijimo, t.y. ir po paveldėjimo teisės liudijimo išdavimo. Taigi minėtas įpėdinis gali surasti jam priklausančių paveldėjimo teisių pirkėją, bei susitarti dėl paveldėjimo teisių pardavimo už nemenką sumą. Tada įpėdinis nuvyksta į Nekilnojamojo turto registrą ir, vadovaudamasis Nekilnojamojo turto registro įstatymo 23 straipsniu, parašo prašymą jo nuosavybės teisę į paveldėjimo liudijime nurodytą turtą įregistruoti per vieną darbo dieną. Šiuo pagrindu Nekilnojamojo turto registras, vadovaudamasis Nuostatų 20 straipsniu įregistravęs minėtą įpėdinio prašymą kompiuterinėje prašymų registravimo knygoje, registro duomenų bazės atitinkamame registro įrašė įrašo požymį „Tvarkomas registras“. Šį įrašą registratorius turi padaryti ne vėliau kaip per 8 valandas nuo prašymo padavimo momento. Anksčiau minėta Nekilnojamojo turto registro uždėta žyma konkretaus turto registro įrašė apie notaro išduotą paveldėjimo teisės liudijimą, vadovaujantis Nuostatų 63 straipsniu, panaikinama, kai registre įregistruojama asmens nuosavybės teisė, atsiradusi tuo pačiu pagrindu kaip ir žyma. Ši žyma realiai išnyksta tik tada, kai yra įregistruojama nuosavybės teisė paveldėjimo teisės liudijimo pagrindu. Vadinasi, iškarto po įpėdinio pateikto prašymo Nekilnojamojo turto registrui įregistruoti nuosavybės teisę notaras gali nematyti paveldėto turto registro įrašė, jog įpėdinis pateikė prašymą įregistruoti jo nuosavybės teisę į paveldėjimo liudijime nurodytą turtą, t.y. registratorius gali būti dar nespėjęs uždėti požymio „Tvarkomas“, nes tam jis turi 8 valandas. Taigi būtent šiame

⁶⁴ Valstybės žinios, 2002, Nr. 72-3077 (su pakeitimais ir papildymais).

laiko tarpe, kai įpėdinis pateikė prašymą registruoti nuosavybės teisę ir kol per 8 valandas uždedamas požymis turto registro įrašė „Tvarkomas registras“, notaras matys turto registro įrašė tik tai, kad yra išsiųsta jo informacija Nekilnojamojo turto registrui apie išduotą paveldėjimo liudijimą, kuris dar nėra įregistruotas – realiai tą pačią informaciją apie turtą, kuri buvo paveldėjimo teisės liudijimo išdavimo dieną. Žinodamas šią problemą įpėdinis tuoj pat po prašymo pateikimo Nekilnojamojo turto registrui, sutaręs su paveldėjimo teisių pirkėju, notaro biure gali pasirašyti paveldėjimo teisių pirkimo - pardavimo sutartį ir gauti sutartą kainą. Notaras, kaip minėta, prieš patvirtinant paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartį nematys turto registro įrašė, jog vyksta nuosavybės teisės registravimas į liudijime nurodytą turtą. Todėl taip gali būti patvirtinta paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartis, sumokėti pinigai, o vėliau, paveldėjimo teisių įgijėjui atvykus į notaro biurą su prašymu išduoti paveldėjimo teisės liudijimą, gali paaiškėti, jog paveldėjimo teisės liudijime nurodytas turtas yra registruotas įpėdinio vardu, o pačio įpėdinio su pinigais nėra įmanoma surasti. Taip paveldėjimo teisių įgijėjas patirs atitinkamą piniginių nuostolių, o notaras gali būti patrauktas atsakomybėn. Aišku, šis piktnaudžiavimo atvejis gali būti tik labai specifinėmis aplinkybėmis, tačiau ši galimybė egzistuoja. Taip pat reikia nepamiršti, kad išdavus paveldėjimo teisės liudijimą yra užbaigiama paveldėjimo procedūra (paveldėjimo teisės kaip perleidimo objektas baigia egzistuoti) ir įpėdinis gali perleisti nuosavybės teisę į konkretų paveldėtą turtą. Todėl remiantis šio darbo autoriaus nuomone tikslingiau sakyti, kad paveldėjimo teisių perleidimo galimybė turėtų egzistuoti iki paveldėjimo teisės liudijimo išdavimo, taip išvengiant minėtų teisinių problemų bei įpėdinio piktnaudžiavimo galimybių. Šio darbo autoriaus nuomonei pritaria ir notarė D. Svirbutienė savo straipsnyje, tuo pačiu oponuodama A. Dambrauskaitės išvadai, jog paveldėjimo teisių perleidimo galimybė egzistuoja iki įpėdinių paveldėto turto pasidalijimo. Notarė teigia, jog „tikslumo dėlei reikėtų vartoti sąvoką ne turto pasidalinimas, o paveldėjimo teisės liudijimo išdavimas, nes paveldėjimo teisės perleidimo objektu gali būti iki notaro liudijimo išdavimo, po kurio perleidimo objektu gali būti tik konkretus paveldėtas turtas“⁶⁵. Tokią pačią nuomonę galima įžvelgti ir Notarų rūmų pateiktame išaiškinime, nors šioje vietoje buvo kalbama apie paveldėjimo teisių dovanojimo sutartį, reikia atsižvelgti, kad tai yra taip pat paveldėjimo teisių perleidimo sandoris tik skirtumas tas, kad dovanojimo atveju paveldėjimo teisės perleidžiamos neatlygintinai. Notarų rūmų teisės skyrius pateikė tokią nuomonę: „padovanoti paveldėjimo teises gali tik įpėdinis, priėmęs palikimą (kol dar

⁶⁵ SVIRNUTIENĖ, Dalija. *Paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartis*. Vilnius: Notariatas, 2012. Nr. 13, p.71.

neišduotas paveldėjimo teisės liudijimas)⁶⁶. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau - LAT) civilinėje byloje, kuri cituojama žemiau, pateikė diskutuotiną nuomonę šiuo klausimu, nes nurodė, teismo nuomone, tik vieną situaciją iš daugelio, kai paveldėjimo teisių perleidimo galimybė egzistuoja iki įpėdinių paveldėto turto pasidalijimo. Aiškumo dėlei vertėtų pateikti minėtos bylos fabulą. Trys įpėdiniai paveldėjo X giminaičio turtą. Vienas įpėdinis gavo paveldėjimo teisės liudijimą ir įsiregistravo savo nuosavybės teises viešajame registre. Kiti du įpėdiniai, priėmę savo palikimo dalį, pardavė jiems priklausančias paveldėjimo teises Y asmeniui. Y asmeniui buvo išduotas paveldėjimo teisės liudijimas. Šioje byloje teismas, aiškindamas paveldėjimo teisių perleidimo galimybę iki tam tikro momento, pateikė tokius argumentus: „palikimo turinį sudarančiais žemės sklypais, kaip nuosavybės teisių objektais, įpėdinio gali būti disponuojama po to, kai notaras išduoda paveldėjimo teisės liudijimą. Iki šio liudijimo išdavimo paveldėjimo procedūros nėra baigtos, dėl to negalima daryti kategoriškos išvados apie įpėdinio paveldėjimo teisių į turtą, t. y. to turto nuosavybės teisės įgijimą iki kol šis faktas nebus patvirtintas notaro išduotu liudijimu. Tokiu liudijimu patvirtinamos nuosavybės teisės, atsiradusios įpėdiniui į jam tenkantį paveldimą turtą nuo palikimo atsiradimo dienos. Byloje nenustatyta, kad paveldėjimo teisės liudijimas būtų išduotas įpėdiniams, esantiems ginčijamos pirkimo-pardavimo sutarties paveldėjimo teisių perleidėjams, taip pat nėra duomenų apie šio turto nuosavybės teisių įregistravimą įpėdinių vardu. Dėl to, nepasibaigus paveldėjimo procedūroms, nebūdami teisiškai patvirtinti nuosavybės teisių į konkretų turtą įgijėjai, įpėdiniai objektyviai neturėjo galimybės sudaryti palikimą sudariusio turto (žemės sklypų) pirkimo–pardavimo sutarties, nes jie priėmė palikimą, bet nesiekė įgyti nuosavybės teisių į palikimą sudarantį turtą (žemės sklypus) ir perleido teises į palikimą (paveldėjimo teises) nesikreipdami į notarą dėl nuosavybės teisės patvirtinančio dokumento (paveldėjimo teisės liudijimo) išdavimo. Konstatuotina, kad, įpėdiniams pasidalijus palikimą sudarantį turtą ir taip kiekvienam iš jų turint nuosavybės teises į šio turto dalį ir atsakomybę už palikėjo skolines prievoles, palikimas, kaip paveldėjimo teisių ir pareigų visuma, baigia egzistuoti. Dėl to paveldėjimo teisės galėjo būti perleidimo objektu iki šio momento (t. y. iki palikimo pasidalijimo), po kurio perleidimo objektas gali būti tik paveldėtas turtas, t. y. nuosavybės teisės į konkretų paveldėtą turtą. Įpėdinis, kaip paveldėjimo teisių turėtojas, šia teisių pirkimo–pardavimo sutartimi perleidžia pirkėjui nuosavybės teises į paveldėjimo teises, tačiau ne nuosavybės teises į palikimo turinį sudarančius daiktus. Tik užbaigus paveldėjimo procedūras gali

⁶⁶ *Cit. op. 19.*

būti sudaroma paveldėtų daiktų pirkimo–pardavimo sutartis. Tuo tarpu nuo palikimo priėmimo iki paveldėjimo teisės liudijimo išdavimo įpėdinis disponuoja paveldėjimo teisėmis į palikimą, bet ne palikimą sudarančiu turtu⁶⁷.

Šioje vietoje galima išvelgti kelias skirtingas teises situacijas pagal tikslą. Pirmoji būtų ta, kad įpėdinis, priėmęs palikimą, nesiekia įgyti nuosavybės teisių į palikimą sudarantį turtą, t.y. nesikreipia į notarą su prašymu išduoti nuosavybės teises patvirtinantį dokumentą (paveldėjimo teisės liudijimą). Todėl nepasibaigus paveldėjimo procedūroms, nebūdamas teisiškai patvirtintu nuosavybės teisių į konkretų turtą įgijėju, įpėdinis savo paveldėjimo teises gali parduoti iki paveldimo turto pasidalijimo. Tačiau svarbu paminėti, kad notarai savo praktikoje vienareikšmiškai laikosi nuomonės, kad paveldimas turtas padalijamas tarp įpėdinių, kai jų yra daugiau nei vienas, taip pat įvykdant specifinę ir praktikoje gana retą procedūrą, t.y. pirma išduodamas paveldėjimo teisės liudijimas įpėdinių vardu ir tuo pačiu yra pasirašoma paveldėto turto pasidalijimo sutartis pagal CK 5.70 straipsnį. Šiuo atveju paveldėjimo teisės liudijimas yra dokumentas, patvirtinantis, kad įpėdiniai priėmė palikimą ir įgijo nuosavybės teisę į paveldėtą turtą, o paveldėto turto pasidalijimo sutartis nustato, kaip ir kokiomis dalimis įpėdiniai paveldėtą turtą pasidalijo, nes būtent paveldėjimo teisės liudijimo ir šios sutarties pagrindu viešame registre bus registruojamas paveldėtas turtas (nustatantis kitokias paveldėto turto dalis nei paveldėjimo teisės liudijimas), kuris atitenka įpėdiniams. Šie du dokumentai yra vienas nuo kito priklausantys, nes nesant nuosavybės teisių į turtą patvirtinančio dokumento – paveldėjimo teisės liudijimo, ar nesant kitokių nei paveldėjimo teisės liudijime turto dalių nustatančio dokumento – paveldėto turto pasidalijimo sutarties, pats paveldėto turto pasidalijimas būtų neįmanomas. Paveldėjimo teisės liudijimas išduodamas, o paveldimo turto pasidalijimo sutartis patvirtinama to paties apsilankymo notaro biure metu. Pirma išduodamas paveldėjimo teisės liudijimas, o sekančiu notarinio veiksmu patvirtinama paveldėto turto pasidalijimo sutartis. Taip išvengiant anksčiau minėtų tiek probleminių teisinių, tiek piktnaudžiavimo savo teisėmis atvejų. Šie dokumentai kartu reiškia tai, jog įpėdiniai priėmė ir įgijo nuosavybės teises į kitokias nei paveldėjimo teisės liudijime nurodytas paveldėto turto dalis. Taip pat reikia atkreipti dėmesį, kad išdavus paveldėjimo teisės liudijimą pasibaigia paveldėjimo procedūros ir įpėdiniai tampa teisiškai patvirtintais nuosavybės teisių į konkretų turtą (nurodytą paveldimo turto pasidalijimo sutartyje) įgijėjais. Atsižvelgiant į anksčiau

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 20 d. nutartis civilinėje byloje A. B. v. R. K., R. K. ir M. B., Š. B. atstovė pagal įstatymą A. B, Nr. 3K-3-348/2011, kat. 21.4.1.4; 30.9.1; 34.3; 45.11; 121.11 (S).

minėtus piktnaudžiavimo atvejus išdavus paveldėjimo teisės liudijimą ir ne iš karto pasirašius paveldėto turto pasidalijimo sutartį taip pat į abejonę, kad į tą patį turtą gali būti išduodami keli paveldėjimo teisės liudijimai (ar kažkuris iš jų panaikintas, atšauktas) įpėdiniui ir paveldėjimo teisių įgijėjui, reiktų konstatuoti, kad paveldėjimo teisės liudijimo išdavimas ir paveldėto turto pasidalijimas turi būti vertinamas, kaip vienas veiksmas, reikalaujantis kelių procedūrų – paveldėto turto pasidalijimas. Tikriausiai dėl to LAT traktuoja, kad paveldėjimo teisės gali būti perleidimo objektu iki šio momento (t. y. iki palikimo pasidalijimo), po kurio perleidimo objektas gali būti tik paveldėtas turtas, t. y. nuosavybės teisės į konkretų paveldėtą turtą.

Bet šio darbo autoriaus nuomone, įsigilinus į šią situaciją iki pagrindų, negalima nepripažinti, kad nors ir paveldėto turto pasidalijimas vertinamas kaip vienas veiksmas, visgi paveldėjimo teisės liudijimas yra išduodamas pirmiau nei patvirtinama paveldėto turto pasidalijimo sutartis, ir nors nuosavybės teisė į paveldėjimo teisės liudijime nurodytą turtą nėra įregistruojama, tačiau tai jokių būdu nereiškia, kad paveldėjimo teisės kaip perleidimo objektas dar egzistuoja. Nes kaip jau buvo minėta išdavus paveldėjimo teisės liudijimą perleidimo objektu gali būti tik konkretus paveldėtas turtas. Ši situacija reiškia, kad tarpas nuo paveldėjimo teisės liudijimo iki paveldėto turto pasidalijimo nors ir egzistuoja, tačiau šiame tarpe perleisti paveldėjimo teises yra netikslinga dėl minėtų argumentų, šis tarpas jokių būdu nedraudžia įpėdiniams pasidalyti paveldėtą turtą (jeigu jie dar neregistravo nuosavybės teisių viešame registre). Nes paveldėjimo teisės liudijimas patvirtina nuosavybės teisę į liudijime nurodytą turtą, po kurio išdavimo nėra perleidžiamos paveldėjimo teisės, o tiesiog yra keičiamos paveldėto turto dalys pasidalijant turtą. Šis atvejis, kai pagal LAT paveldėjimo teisės gali būti perleidimo objektu iki palikimo pasidalijimo parodo, kad jis gali egzistuoti, kai įpėdinių yra daugiau nei vienas ir tik tais atvejais, kai įpėdiniai nesiekia užbaigti paveldėjimo procedūros gaudami paveldėjimo teisės liudijimą arba pasidalindami paveldėtą turtą. Tuo labiau jei mes ir pritartumėm šiai kasacinio teismo ir A. Dambrauskaitės pozicijai, situacija, kai įpėdiniai išreiškia norą pasidalyti paveldėtą turtą yra palyginti reta notarinėje praktikoje, kad galėtumėm teigti, jog visais atvejais paveldėjimo teisių perleidimas įmanomas iki paveldėto turto pasidalijimo sutarties, veikiau tai būtų išimtis.

Taip mes galime priartėti prie antrosios (pagrindė įprastinės, dažniausiai pasitaikančios notarinės praktikos) teisinės situacijos, kai įpėdinis, priėmęs palikimą, siekia įgyti nuosavybės teises į palikimą sudarantį turtą, t.y. kreipiasi į notarą su prašymu išduoti nuosavybės teises patvirtinantį dokumentą (paveldėjimo teisės liudijimą). Po liudijimo išdavimo paveldėjimo procedūros bus baigtos, ir bus galima daryti išvadą, kad

perleidimo objektu jau gali būti tik konkretus turtas, o ne paveldėjimo teisės. Po paveldėjimo teisės liudijimo išdavimo, apie paveldėtą turtą galima kalbėti tik kaip apie konkrečius nuosavybės teisės objektus, kurie priklauso konkrečiam asmeniui nuosavybės teise, nebekalbama apie paveldėjimo teisių disponavimą, o vertinama, kaip palikimą sudarančio konkretaus turto disponavimas. Todėl šiuo atveju paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties sudarymas yra galimas iki paveldėjimo teisės liudijimo išdavimo. Užbaigus paveldėjimo procedūras gali būti sudaroma paveldėtų daiktų pirkimo – pardavimo sutartis. Taip pat svarbu, jog įpėdinis turi įregistruoti nuosavybės teises į paveldėtą turtą viešajame registre per protingą terminą, tam, kad įrodytų prieš trečiuosius asmenis, kad jis yra to turto savininkas, bet šios pareigos neatlikimas nepaneigia fakto, kad įpėdinis priėmė palikimą ir įgijo nuosavybės teisę į paveldėtą turtą, nes paveldėjimo teisės liudijimo išdavimas nėra sandoris. Ši situacija egzistuoja tada, kai vienintelis paveldėjimo byloje esantis įpėdinis arba bent vienas iš dviejų įpėdinių gauna paveldėjimo teisės liudijimą.

Gali kilti klausimas, o kaip gi yra tais atvejais, kai perleidžiamos paveldėjimo teisės į mirusiajam priklausiusiu kilnojamuosius daiktus (paveldėjimo teisės į pinigines lėšas banko sąskaitose, neišmokėtas pensijas, tikslines išmokas, vertybinius popierius, intelektinės nuosavybės objektus, transporto priemones ir t.t.). Šio darbo autoriaus nuomone. Visi šie kilnojamieji daiktai yra taip pat savotiškai apskaitomi įvairiais būdais, kas reiškia, kad jie yra atitinkamai registruojami pasikeitus savininkams. Tarkim po mirusiojo likusių piniginių lėšų banko sąskaitoje savininkas pasikeičia, kai įpėdinis pateikia paveldėjimo teisės liudijimą, akcijos mirusiojo vardu taip pat yra apskaitomos atitinkamose įmonėse, kurios paveldėjimo teisės liudijimo pagrindu pakeičia akcijų savininką, transporto priemonės ir bei intelektinės nuosavybės objektai įgyja naują savininką paveldėjimo atveju taip pat paveldėjimo teisės liudijimo pagrindu. Taigi ir šiais atvejais mes matome viešą kilnojamojo turto apskaitą. Kas suponuoja nuomonę, kad paveldint daugumą teisių į kilnojamuosius daiktus taikomos tos pačios procedūros kaip ir paveldėjimo teisių į nekilnojamuosius daiktus atžvilgiu.

Taigi reikėtų padaryti išvadą, kad mirus palikėjui ir įpėdiniams priėmus palikimą, į jų turto sudėtį patenka turtinė masė, kurią sudaro mirusiojo asmens palikimą sudarantis aktyvas ir pasyvas. Todėl galima pateikti tokį pavyzdį, jeigu palikėjui prieš mirtį priklausė gyvenamasis namas su žemės sklypu, pinigai banko sąskaitoje, akcijos, reikalavimo teisė į negražintą 5 000 Lt sumą pagal vekselį ir skolinis įsipareigojimas bankui – 80 000 Lt, tai po šio asmens mirties palikimą priėmęs įpėdinis ar įpėdiniai (atitinkamai pagal jiems priklausančią dalį) turės teisę parduoti palikimo dalį kaip teisių į

minėtą turtą visumą pagal paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartį, nedetalizuodamas palikimą sudarančio turto. Šį pavyzdį teoriniu atžvilgiu patvirtina D. Petrauskaitė – „paveldėjimo teisių pirkimo - pardavimo sutarties objektas yra paveldėjimo teisės į įpėdiniui – pardavėjui priklausančią palikimo dalį“⁶⁸, arba kitaip – į paveldėtos masės dalį, paveldėtą masę suprantant kaip turtinį kompleksą, kurį sudaro daiktinės teisės į kilnojamuosius ir nekilnojamuosius daiktus, skolos ir reikalavimo teisės⁶⁹. Todėl palikimą suprantant kaip visumą, kurią sudaro atitinkamos teisės ir pareigos, prieinama prie išvados, kad palikimą priėmęs įpėdinis įgyja turtinę daiktinę teisę (subjektinę nuosavybės teisę), kurios objektas – paveldėjimo teisės arba kitaip – palikimas kaip visuma, kaip turtinis kompleksas, t. y. *res incorporales*. Įpėdinis, būdamas šių paveldėjimo teisių turėtojas (savininkas), gali jas perleisti kito asmens nuosavybėn (arba kitaip tariant – perleisti pirkėjui nuosavybės teisę į šias teises). Kalbant apie paveldėjimo teisių kaip perleidimo objekto egzistavimą, išryškėja dvi teisinės pozicijos, pirmoji sako, kad paveldėjimo teisės galima perleisti iki palikimo pasidalijimo, antroji nuomone – kad paveldėjimo teisės perleidimo objektu gali būti iki paveldėjimo teisės liudijimo išdavimo. Tačiau, įvertinus visus argumentus, tiksliau būtų teigti, kad paveldėjimo teisių perleidimo ribą nustato paveldėjimo teisės liudijimas, po kurio išdavimo mes galime kalbėti tik apie konkretų paveldėtą turtą kaip perleidimo objektą, bet ne paveldėjimo teises.

2.1.1. Paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties dalyko ypatumai

Bendroji CK 6.306 str. 4 d. norma nustato, kad pirkimo – pardavimo sutarties sąlyga dėl sutarties dalyko laikoma suderinta, jeigu sutarties turinys leidžia nustatyti daikto (prekės) pavadinimą ir kiekį. Kaip buvo anksčiau minėta ir kam pritaria kasacinis teismas, kad paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties dalyko specifika lemia CK 6.426 straipsnio 1 dalyje išdėstytą nuostatą, kad paveldėjimo teisės parduodamos nedetalizuojant palikimą sudarančių daiktų. Tai yra esminis požymis, skiriantis paveldėjimo teisių pirkimo - pardavimo sutartį nuo daiktų (prekių, vertybinių popierių) pirkimo – pardavimo sutarčių, nes, sudarydamos paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartį, viena iš šalių perleidžia, kita - įgyja įpėdiniui atitekusias ir jo perleidžiamas palikimo turinį sudarančias teises į turtą ir skolines prievoles kaip vientisą paveldimo turto masę (palikėjo turtinių teisių ir skolinių įsipareigojimų kompleksą)⁷⁰. Kad palikimo

⁶⁸ Cit. op. 54, p. 555.

⁶⁹ Cit. op. 7, p. 125.

⁷⁰ Cit. op. 67.

teisės perleidžiamos nedetalizuojant palikimą sudarančio turto pritaria A. Dambrauskaitė⁷¹, notarė N. Masiliūnienė⁷² bei D. Svirbutienė⁷³. Nes kaip jau minėta, įpėdinis paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartimi perleidžia pirkėjui nuosavybės teises į paveldėjimo teises, tačiau ne nuosavybės teises į palikimo turinį sudarančius daiktus. Paveldėjimo teisių įgijėjas gauna įpėdinio teises ir pareigas, t.y. aktyvą ir pasyvą, galimybę gauti turtinę naudą, taip pat perima skolinius išsipareigojimus. Vilniaus apygardos teismas byloje, kurioje paveldėjimo teisių pirkimo - pardavimo sutartis buvo ginčijama apgaulės pagrindu, pažymėjo, kad „parduodamos turtinės teisės į paveldimą turtą neturėjo ir negalėjo būti detalizuotos. Įpėdiniui priimant palikimą, palikimo sudėtis nenustatoma ir nefiksuoja jokiame oficialiame dokumente, yra priimamas ne tik tas turtas, kuris įpėdiniui žinomas, bet ir tas, kuris priimant palikimą įpėdiniui nėra žinomas. Įpėdinis turi teisę į paveldimą, konkrečia sudėtimi neapibrėžtą, turtą“⁷⁴.

Aišku tai, kad paveldėjimo teisės parduodamos nedetalizuojant palikimą sudarančių daiktų, tačiau tai nereiškia draudimo šalių susitarimu paveldimo turto mase ar jos verte apibūdinti perleidžiamas paveldėjimo teises. O būtent tai reiškia, kad įstatymo nereikalaujama detalizuoti palikimą sudarantį turtą paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartyje, tačiau tai jokių būdu nereiškia, kad tokia nuostata pakeičia bendrąją pirkimo – pardavimo sutarčių sudarymo sąlygą žinoti, koks turtas parduodamas už sulygtą kainą ir ką pirkėjas įgyja nuosavybės mokėdamas sulygtą kainą. Paneigus šias pirkimo - pardavimo sutarties sudarymo sąlygas paveldėjimo teisių pardavimo atveju būtų paneigiamas sutarties šalių lygiateisiškumas ir pirkėjas be teisėto pagrindo taptų privilegijuota sutarties šalimi, nes, pvz., dėl pardavėjo, kaip normaliai atidaus ir proto žmogaus, nežinojimo tikrosios reikalų padėties įgytų didelės vertės turtą už neprotingai mažą kainą. Tokios pozicijos laikosi dabartinė teismų praktika⁷⁵. Šiais teismų argumentais abejoja A. Dambrauskaitė, oponuodama, jog „CK 6.423 straipsnio 1 dalis laikytina specialia norma CK 6.306 straipsnio 4 dalies atžvilgiu, o bendrasis reikalavimas nurodyti parduodamo daikto pavadinimą ir kiekį analizuojamos sutarties atveju turėtų būti aiškinamas, atsižvelgiant į paveldėjimo teisių pirkimo - pardavimo sutarties specifiką

⁷¹ *Cit. op.* 7, p. 126.

⁷² *Cit. op.* 44, p. 21.

⁷³ *Cit. op.* 65, p. 70.

⁷⁴ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje V.Č. v. H.L., J.L., K.G., R.G ir kt., Nr. Nr. 2A-86-345/2008.

⁷⁵ *Cit. op.* 67., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 22 d. nutartyje civilinėje byloje V. Č. v. H. L. ir kt., bylos Nr. 3K-3-609/2008, kat. 45.1, 45.12, 34.1, 34.1 (S); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 26 d. nutartyje civilinėje byloje A. B. V. R. K., R. K., A. B., M. B., Š. B , Nr. 3K-3-166/2010, kat. 30.9.1; 34.7; 45.12 (S).

(palikimo teisės perleidžiamos nedetalizuojant palikimą sudarančio turto)⁷⁶. A. Dambrauskaitė mano, kad šiuo atveju pakaktų nurodyti, kieno paveldėjimo teisės ir po kokio asmens mirties pereina pirkėjui, o sąlyga dėl kiekio būtų įvykdyta nurodžius, kad parduodamos visos įpėdiniui (pardavėjui) priklausančios paveldėjimo teisės arba tik jų dalis (pavyzdžiui, ½ ar 1/3 įpėdiniui priklausančių paveldėjimo teisių)⁷⁷. Tačiau LAT savo naujausioje praktikoje dar labiau išryškino savo poziciją, aiškindamas, kad „paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartyje pakanka nurodyti konkretaus įpėdinio paveldėjimo teises į konkretaus palikėjo palikimą. **Išsamus sutarties dalyko apibūdinimas nėra negalimas, tačiau ir nėra būtinas** (paryškinta autoriaus). Tai nulemia sutarties šalių valia ir apsisprendimas dėl konkrečių sutarties sąlygų, t. y. kiek tiksliai jos siekia apibrėžti perleidžiamas paveldėjimo teises. Didesnis sutarties dalyko apibrėžtumas paprastai praktikoje yra nulemtas šalių siekio sumažinti riziką dėl galimos neadekvačios kainos už paveldėjimo teises sumokėjimo⁷⁸. Tokia teismo logika paneigia nemažai argumentų, kurie buvo išdėstyti prieš tai. Tačiau įsigilinus ir išanalizavus teismo poziciją padaryti tokią išvadą. Autoriaus nuomone, šis teismo argumentas nepaneigia paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties dalyko nedetalizavimo principo. Nes kaip ir buvo minėta, kad įpėdinis niekada negali žinoti viso palikimo masę sudarančio turto. Tačiau tam tikrą turtą, pavyzdžiui, kuriame mirusysis gyveno, kokie mirusiajam žemės sklypai priklausė iki mirties, įpėdinis, logiška, kad žino. Paveldėjimo teisių pirkėjas gali turėti interesą, tarkim, įgyti būtent tuos minėtus žemės sklypus, tuo pačiu sutikdamas ir neprieštaraudamas įgyti visą kitą turtą ar skolas, kurios atsirastų po mirusiojo. Galėtų kilti klausimas, ar turint interesą įgyti konkretų turtą nėra sudaromas apsimestinis sandoris, bet turint omenyje, kad paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartimi perimamas ir visas kitas galintis atsirasti turtas, skolos, išipareigojimai, tai nebus pažeistas sutarties tikslas ir esmė. Todėl tokioje situacijoje galimas, bet neprivalomas tiesiog paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties pasirašymo dieną žinomų ir į palikimo masę įeinančių daiktų apibūdinimas. Aišku tuo pačiu į sutartį įtraukiant punktą apie tai, kad įgijėjas prisiima visą riziką bei išipareigojimus dėl galimų skolų, kito atsirastiesiančio turto ir t.t. Labai panašus atvejis būtų, kai įpėdinis palikimą priima pagal turto apyrašą⁷⁹ (CK 5.53 str.) ir parduoda paveldėjimo teises, nes turto apyraše išvardijamas visas daiktų, sudarančių palikimą, sąrašas, nurodant jų vertę, tačiau net ir

⁷⁶ *Cit. op.* 7, p. 126.

⁷⁷ *Cit. op.* 7, p. 127.

⁷⁸ *Cit. op.* 67.

⁷⁹ Notarų rūmų prezidiumo nutarimu 2011 m. spalio 27 d. patvirtintos rekomendacija dėl palikimo priėmimo pagal apyrašą, Nr. 14.3.

turto apyrašo atveju nėra įmanoma žinoti viso palikimo masę sudarančio turto. Todėl negalima teigti, kad yra detalizuojamas palikimo masę sudarantis turtas, nes visada išlieka galimybė atsirasti kitam pasyvui ar aktyvui. Taip pat galima pritarti LAT nuomonei, kad rizikos požiūriu tokia situacija pagerina sutarties šalių padėtį dėl galimos neadekvačios kainos už paveldėjimo teises sumokėjimo. Nors sutarties kainos požiūriu „lingvistiškai aiškinant CK normas nėra nuostatų, kurios įpareigotų šalis laikytis tam tikrų kainos nustatymo kriterijų. Reikšmingos yra šalių tarpusavio santykių iki ginčo sutarčių sudarymo aplinkybės, kurios gali paaiškinti, kodėl būtent tokia kaina buvo nustatyta šalių sutartyse“⁸⁰. Tačiau paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties kainos atžvilgiu LAT pasakė: „kadangi konkrečiam įpėdiniui atitenkantis palikimas (jo dalis) susideda, kaip pirmiau nurodyta, iš turtinių teisių ir skolinių įsipareigojimų komplekso, tai paveldėjimo teisės gali būti įvertintos piniginiu ekvivalentu, atsižvelgiant į įpėdinio priimto palikimo (jo dalies) sudėtį“⁸¹.

Kaip minėta ankstesniuose šio darbo skyriuose paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarčiai yra būdingas rizikos, autorių kitaip vadinamas aleatorinis⁸² pobūdis. Pagal CK 6.160 straipsnį vienas iš kriterijų apibrėžiant rizikos (aleatorinę) sutartį yra aplinkybė, kad sutarties sudarymo metu nėra tiksliai žinoma (ar nėra konkrečiai nustatyta) pagal sutartį gaunama nauda ir jos dydis arba naudos gavimas priklauso nuo atsitiktinių, dažnai nuo šalių valios nepriklausomų aplinkybių. Rizika šios sutarties pagrindu pasireiškia tiksliai neįvardijant (t.y. nenurodant viso) perleidžiamo turto. Tiksliau palikimą įgyjantis asmuo ne visada gali žinoti apie į palikimo masę įeinančius skolinius įsipareigojimus ir jų apimtį, kas gali sąlygoti neprotingos kainos sumokėjimą. Gali išaiškėti, kad tam tikras turtas, kurį įpėdinis manė priklausant paveldimam turtui, iš tiesų nepriklausė palikėjui, arba gali išaiškėti skolos, kurios nebuvo žinomos palikimo priėmimo (ar sutarties sudarymo) metu. Nors teismas pasisakė tik apie pardavėjo galimybę sudaryti nuostolingą sau sutartį, tačiau tas pats principas galioja ir pirkėjui, kuris už neprotingai didelę kainą gali įsigyti mažos vertės turtą. A. Dambrauskaitė pripažįsta, „kad tam tikrais atvejais paveldėjimo teisių perleidimo sutarčiai gali būti būdingas rizikos elementas, vis dėlto nereikėtų šios aplinkybės suabsoliutinti ir preziumuoti jos buvimo visais be išimties atvejais. Galimos situacijos, kai abiem šalims

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartyje civilinėje byloje Kėdainių rajono 1-ojo notarų biuro notarė Gražina Slavinskienė, UAB DK „PZU Lietuva“, bylos Nr. 3K-3-432/2008, kat. 21.4.1.1; 45.6 (S).

⁸¹ *Cit. op.* 67.

⁸² *Cit. op.* 7, p. 126.

yra žinoma tiksliai perleidžiamų paveldėjimo teisių sudėtis ir apimtis⁸³. Tačiau šio darbo autoriaus nuomone taip pat ir D. Svirbutienės požiūriu „niekada galutinai nežinant galimų skolinių įsipareigojimų ir tikslios turto masės, šios sutartys visada turi rizikos elementą“⁸⁴. A. Dambrauskaitė pateikia dar vieną abejotiną teiginį – „be to, neatmestini atvejai, kai šalys pačioje sutartyje apsibrėžia, kuriai iš sutarties šalių tenka rizika dėl aplinkybių, susijusių su paveldėtos turtinės masės neapibrėžtumu“. Tačiau CK 6.426 str. pateikia pozityvųjį sutarčių laisvės principo ribojimą:

1. Pardavėjas privalo perduoti pirkėjui visus iš palikimo gautus vaisius ir pajamas, taip pat visas reikalavimo teises ir už parduotus daiktus, sudariusius palikimo dalį, gautą kainą;
2. Pirkėjas privalo atlyginti pardavėjui palikimo priėmimo išlaidas ir sumokėti sumas, kurias priklauso mokėti iš palikimo pardavėjui;
3. Pirkėjas turi atlyginti pardavėjui šio turėtas išlaidas, susijusias su palikėjo skolų grąžinimu;
4. Pirkėjas privalo apmokėti palikėjo skolas, už kurias atsako pardavėjas.

Nors privatinėje teisėje vyrauja dispozityvusis teisinio reguliavimo metodas⁸⁵, o sutarčių laisvės principas numato plačias sutarties šalių galimybes laisvai sudaryti sutartis ir savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises ir pareigas (CK 6.156 str.), išskyrus imperatyvias normas. Tačiau civilinės teisės doktrinoje yra glimi sutarčių laisvės principo ribojimai, kurie yra skirstomi į dvi grupes⁸⁶:

- Negatyvieji ribojimai – įstatymo nustatyti atvejai, tarp kokių subjektų ir kokios sutartys negali būti sudaromos;
- Pozityvieji ribojimai – privalomi sutarčių sudarymo atvejai ir/arba privalomas tam tikrų sąlygų numatymas sutartyse.

Tiek negatyvieji, tiek pozityvieji ribojimai yra galimi ir pagal subjektus ir pagal objektus. Tarkim paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartyje viena iš šalių privalo būti įpėdinis, kuris garantuoja savo, kaip įpėdinio teisinį statusą. Subjektams taikomų reikalavimų nesilaikymas gali būti pagrindas pripažinti sutartį negaliojančia. Tačiau šiuo atveju mums yra pozityvusis ribojimas, nes jis, kaip minėta, pasireiškia tuo, kad sudaryti sutartį arba įtraukti į ją tam tikrą sąlygą būtina vienai arba abejoms sutarties šalims. Būtent žodis „privalo“ minėtose CK 6.426 str. dalyse ir reiškia įpareigojimą sutarties

⁸³ *Ibid.*, p. 127.

⁸⁴ *Cit. op.* 65, p. 71.

⁸⁵ VAIŠVILA, Alfonsas. *Teisės teorija. Antrasis leidimas*. Vilnius: Justitia, 2004. p. 205.

⁸⁶ *Cit. op.* 63, p. 111. ir M. I. Braginskij, Vitrianskij V. V., *Dogovornoje pravo*, p. 161.

šalims atlikti atitinkamus veiksmus, kurių įvykdymas turi atsispindėti sutarties sąlygose. Kad vėliau nekiltų klausimų, ar atitinkamos įstatymo reikalaujamos sąlygos buvo įvykdytos. Tad jei įstatymas numato konkrečius sutarties turinio reikalavimus, tai jie ir turi atsispindėti sutartyje. Šį argumentą sustiprina ir tai, kad perleidus paveldimą turto masę, o riziką susijusią su paveldėtos turtinės masės neapibrėžtumu (su galimų skolų, ar kitų įsipareigojimų atsiradimu) palikus įpėdiniui (paveldėjimo teisių perleidėjui) yra tarsi padalinama paveldėto turto masė (kas, šio darbo autoriaus nuomone, prieštarauja visam CK V knygos kontekstui, tačiau apie turto masės dalumą bus kalbama vėlesniuose skyriuose). Nes atsiradusios skolos kaip paveldimos turto masės dalis atitektų ne teisių įgijėjui, o įpėdiniui. Taip pat klausimas, ar galimybė pasiskirstyti riziką tarp sutarties šalių, nepaneigtų pačios paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties esmės.

2.1.2. Dalies paveldėjimo teisių perleidimas

Lietuvos teisės doktrinoje yra nusistovėjusios kelios nuomonės, dėl dalies paveldėjimo teisių perleidimo. Pirmąją nuomonę grindžia teismų praktika, kur LAT konstatavo, kad „gali būti parduotos tik visos paveldėjimo teisės, t. y. negali būti atskirai parduota paveldėjimo teisė į tam tikrą konkretų daiktą; perleidžiant paveldėjimo teises, turtas nedetalizuojamas (CK 5.50 str. 1 d., 6.426 str. 1 d.)“⁸⁷. Teismas savo motyvus grindė draudimu palikimą priimti iš dalies arba su sąlyga ar išlygomis ir teigdamas, kad paveldėjimo teisės yra nedalomos (CK 5.50 str. 1 d.). Kasaciniam teismui pritaria ir notarė R. Daraškevičienė: „paveldėjimo teisės yra nedalomos. Perleidžiant šias teises, paveldimas turtas nedetalizuojamas. Todėl jei jau nusprendėte perleisti paveldėjimo teises, tai atsisakote savo, kaip įpėdinio, teisių“⁸⁸. Identišką nuomonę pateikia ir Notarų rūmai savo pateiktuose testamentų tvirtinimo ir paveldėjimo bylų vedimo rekomendacijose: „įpėdinis gali perleisti idealiąją dalį paveldėjimo teisių, bet negali perleisti paveldėjimo teisių į konkrečius daiktus“⁸⁹. Notarė D. Svirbutienė oponuodama A. Dambrauskaitei, aiškina, kad kartais kaip argumentas pateikiamas faktas, kad teisių pirkimo – pardavimo sutarčių sudarymą reglamentuoja CK VI knygos normos. Notarės manymu,

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 1 d. nutartis civilinėje byloje Varėnos rajono savivaldybė v. Ž.S., R.M., Nr. 3K-3-297/2008, kat. 30.3; 30.7; 33; 34.1; 43.2 (S).

⁸⁸ DEREŠKEVIČIENĖ, R. *Atsako notaras: kaip nusipirkti kito palikimą*. ASA [interaktyvus]. Vilnius, 2008-06-04 [žiūrėta 2012-01-20]. Prieiga per internetą <<http://lt.lt.allconstructions.com/porta/categories/267/1/0/1/article/4046/kaip-nusipirkti-kito-palikima>> [žiūrėta 2012-01-20].

⁸⁹ Notarų rūmų prezidiumo nutarimu 2012 m. sausio 26 d. patvirtintos testamentų tvirtinimo ir paveldėjimo bylų vedimo rekomendacijos, Nr. 11.1.

nepriklausomai nuo to, šis teisių perleidimas negali būti aiškinamas izoliuotai, o tik bendram kontekste su CK V knygos normomis, nes tai nėra visiškai alternatyvios sutartys, o jų šalims taikomi specialūs reikalavimai, todėl gali būti parduotos tik visos paveldėjimo teisės, t.y. negali būti parduota paveldėjimo teisė į tam tikrą konkretų daiktą, perleidžiat paveldėjimo teisės turtas nedetalizuojamas <...> kadangi palikimo negalima priimti (atsisakyti) tik vienu iš paveldėjimo pagrindų, darytina išvada, kad negalima parduoti paveldėjimo teisių vienu iš paveldėjimo pagrindų (pvz. tik pagal testamentą arba tik pagal įstatymą)⁹⁰. Notarų rūmų pozicija yra identiška – „jeigu įpėdinis paveldi ir pagal įstatymą, ir pagal testamentą, jis negali perleisti paveldėjimo teisių tik pagal vieną iš pagrindų“⁹¹.

Antrosios nuomonės šalininkai (A. Dambrauskaitė⁹², notarė N. Masiliūnienė⁹³) teigia, kad galbūt notarai galėtų perleisti ir dalį paveldėjimo teisių. Tai aiškinam tuo, jog pirmosios nuomonės šalininkai paveldėjimo teisių dalumą supranta kaip konkretaus daikto ar daiktų išskyrimą iš visos paveldėto turto masės, t.y. jei paveldėto turto masę sudaro gyvenamasis namas, automobilis ir piniginės lėšos banko sąskaitoje (ir visas minėtas turtas atitenka vienam įpėdiniui), tai įpėdinis negalėtų perleisti paveldėjimo teisių tik į gyvenamąjį namą, o kitas paveldėjimo teises į automobilį ir į pinigines lėšas pasilikti sau. A. Dambrauskaitė nedalumą supranta taip, „kad palikimas turi būti priimamas kaip visuma (visos teisės ir visos pareigos) (CK 5.50 str. 1 d.) arba jo kaip visumos atsisakoma (CK 5.60 str. 1 d.). Tačiau tai jokių būdu nereiškia, kad įpėdinis negali perleisti dalies jam iš palikimo priklausančių turtinių teisių (tokiu atveju turtinės teisės įsigijęs asmuo dalyvaus kartu su dalį teisių perleidusiu įpėdiniu paveldėto turto dalybose)“⁹⁴. Būtent ši nuomonė turi būti suprantama pateikiant tokį analogišką pavyzdį - jei paveldėto turto masę sudaro gyvenamasis namas, automobilis ir piniginės lėšos banko sąskaitoje (ir visas minėtas turtas atitenka vienam įpėdiniui), tai įpėdinis galėtų parduoti 1/2, 1/4, 1/3 ir t.t. dalį savo paveldėjimo teisių (bet ne paveldėjimo teisių į konkretų palikimo masę sudarantį daiktą), taip likdamas kitos paveldėjimo teisių dalies savininku. Šioje situacijoje atsirastų du asmenys turintys nuosavybės teises (konkrečiomis idealiosiomis dalimis) į palikimo masę sudarantį visą turtą (tiek į esamą turtą, tiek į ateityje atsirastą turtą). Tokioje situacijoje esanti skolų našta, galėtų palengvinti įpėdinio padėtį, nes už jas atsakytų jau keli asmenys solidariai visu savo turtu (aišku jeigu nebuvo sudarytas turto apyrašas).

⁹⁰ *Cit. op.* 65, p. 71.

⁹¹ *Cit. op.* 89.

⁹² *Cit. op.* 7, p. 129.

⁹³ *Cit. op.* 44, p. 21.

⁹⁴ *Cit. op.* 7, p. 129.

Atsižvelgiant į šias dvi išanalizuotas pozicijas, aišku, kad jos nėra viena kitai prieštaraujančios. Greičiau jos viena kitą papildo. Antroji nuomonė neneigia pirmosios, yra visiškai sutinkama, kad analizuojamos sutarties atžvilgiu perleisti paveldėjimo teises į konkretų palikimo masę sudarantį daiktą (taip išskaidant ir detalizuojant palikimo masę) yra draudžiama ir prieštarauja tiek CK 6.426 str. 1 d., tiek bendram CK V knygos kontekstui. A. Vileita pabrėžia, kad „įpėdinis palikimą priima visą arba jo atsisako irgi viso. Neleidžiama priimti dalies palikimo, o kitos dalies atsisakyti. Įpėdinis, pareiškęs, kad priima palikimą, yra priėmęs jį visą, ne tik tą turtą, kuris jam žinomas bet ir tą turtą, kuris jam nėra žinomas. Įpėdinis laikomas priėmusiu ne tik tuos palikėjo reikalavimus ir skolas, kurie buvo žinomi priimant palikimą, bet ir tuos reikalavimus ir skolas, kurie nebuvo žinomi priimant palikimą. <...> Atsisakymas ar priėmimas yra galutiniai“⁹⁵. Šis bendras paminėtas CK V knygos kontekstas reiškia, kad palikimo priėmimo ar atsisakymo atveju negali būti priimtas tik konkretus palikimo masę sudarantis daiktas, ar tik jo atsisakoma, o visa kita priimama, tai pat negalima priimti didesnės ar mažesnės dalies palikimo (pvz. priimti tik ¼ dalį viso palikimo, nors įpėdiniui priklauso ½ dalis palikimo). Tai reiškia, kad negali likti nepaveldėtų palikimo dalių (pvz. mirusiojo vardu). Taip pat priimant visą palikimą yra garantuojamos konkretaus įpėdinio ir trečiųjų asmenų teisės, taip pat stabili bei patikima civilinė apyvara. Tačiau tai jokių būdu negali drausti jau priėmus palikimą, įpėdiniui perleisti tam tikrą dalį savo paveldėjimo teisių į visą palikimo masę sudarantį turtą. Juolab atkreiptinas dėmesys, kad tiek Prancūzijoje, tiek ir Kanadoje, t. y. valstybėse, kurių didžioji dalis civilinių kodeksų nuostatų dėl paveldėjimo teisių perleidimo yra perkeltos į CK, taip pat pripažįstama, kad gali būti perleidžiamos tiek visos paveldėjimo teisės, tiek ir jų dalis⁹⁶.

Lietuvos teismų praktikoje pastebima tendencija, kad su paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartimi susijusiose bylose dažnai yra keliamas CK 4.79 straipsnio ryšio su paveldėjimo teisių pardavimo sandoriu klausimas. Dar prieš keletą metų teismai laikėsi pozicijos, kad paveldėjimo teisės yra bendrosios dalinės nuosavybės objektas, kurio dalį perleidžiant, pirmenybės teise turėjo būti siūloma perleidžiamą teisių dalį įsigyti bendraturčiams⁹⁷. Tačiau ginčams pasiekus kasacinį teismą, praktika šiuo klausimu radikaliai pasikeitė. Pastaruoju metu LAT pažymi tai, kad „CK 5.68 straipsnyje nustatyta, kad turtą dalimis paveldi įpėdiniai, dėl to ši nuostata turi reikšmės įpėdiniams pasidalijant

⁹⁵ VILEITA, Alfonsas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (3)*. Vilnius: Justitia, 2003. Nr. 5 (47), p. 27.

⁹⁶ *Cit. op.* 7, p. 129.

⁹⁷ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 19 d. sprendimas civilinėje byloje A. B., R. K., R. K., M. B., Š. B. ir kt., Nr. 2A-1153-345/09.

paveldėtą turtą. Kiekvienas įpėdinis, atsižvelgiant į jo paveldėtą palikimo dalį, turi bendrosios dalinės nuosavybės teisę į kiekvieną palikėjo daiktą, taip pat į kitą palikimą sudarantį turtą bei skolines prievolės. Tačiau šioje normoje reglamentuojamas tik paveldėto turto bendrosios dalinės nuosavybės atsiradimas ir nėra nuostatų dėl paveldėjimo teisių bendrosios dalinės nuosavybės. <...> Pabrėžtina, kad paveldėjimo teisė yra susijusi su kiekvienu tą teisę turinčiu asmeniu, ji nedali ir nėra bendrosios dalinės nuosavybės objektas, dėl to netaikomas CK 4.79 straipsnyje išdėstytas reikalavimas parduodamos daikto dalies bendraturčiui pasiūlyti pirkti pirmenybės teise kitiems to daikto bendraturčiams. Taip pat teisėjų kolegija pažymėjo, kad CK 4.79 straipsnyje įtvirtintos normos yra specialiosios, skirtos daiktų pirkimo – pardavimo sutartims reglamentuoti ir dėl to netaikomos paveldėjimo teisių pirkimui – pardavimui⁹⁸.

2.2. Paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties forma

Pereinant prie paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties formos, svarbu pabrėžti, kas apskritai yra sutartis. LAT yra pasisakęs, kad sutartis yra dviejų ar daugiau asmenų susitarimas sukurti, pakeisti ar nutraukti civilinius teisinius santykius, kai vienas ar keli asmenys įsipareigoja kitam asmeniui ar asmenims atlikti tam tikrus veiksmus (ar susilaikyti nuo tų veiksmų atlikimo), o pastarieji įgyja reikalavimo teisę (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.154 straipsnis). Iš tokio sutarties apibrėžimo matyti, kad sutarties esmė – šalių susitarimas, t.y. šalių konsensusas, valios sutapimas⁹⁹.

CK 6.159 str. ir 6.181 str. 1 d. išreiškia bendrąją taisyklę, kad sutarties forma nėra būtinas sutarties galiojimo elementas, nes tam, kad sutartis galiotų, pakanka veiksnų šalių susitarimo dėl esminių sutarties sąlygų. Būtent čia pasireiškia konsensuso principas, kuris sako, jog suderinta šalių valia yra pakankamas pagrindas sutartiniais santykiams atsirasti¹⁰⁰. Svarbu pabrėžti, kad CK 6.159 str. sutarties forma taip pat gali būti laikoma esmine sutarties sąlyga, tačiau tik įstatymų nustatytais atvejais. Šią normą papildė CK 1.93 str. 1 d. - įstatymų reikalaujamos formos nesilaikymas sandorį daro negaliojantį tik tuo atveju, kada toks negaliojimas įsakmiai nurodytas įstatymuose. Todėl susitarimas yra pasiekiamas ir sutartis visais atvejais pripažįstama sudaryta esant šalių valios sutapimui,

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 26 d. nutartis, priimtoje civilinėje byloje, Nr. 3K-3-166/2010, kat. 30.9.1; 34.7; 45.12 (S) ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 20 d. nutartis, priimtoje civilinėje byloje, Nr. 3K-3-348/2011, kat. 21.4.1.4; 30.9.1; 34.3; 45.11; 121.11 (S).

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. sausio 19 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“, Nr. 3K-3-38/2002, kat. 42.5; 42.6; 52.3.

¹⁰⁰ BLIUVAITĖ, Sandra. *Nekilnojamojo daikto pirkimo – pardavimo sutarties sudarymo ir vykdymo ypatumai*. Vilnius: Justitia, 2006. Nr. 3 (61). p. 42.

kuris išreikštas įstatymo nustatyta forma. Vadovaujantis CK 6.311 str. pirkimo – pardavimo sutarties formą nustato sandorių sudarymo formos taisyklės. Atskiroms pirkimo – pardavimo sutartims įstatymai gali nustatyti specialias jų sudarymo taisykles.

CK 1.74 str. reglamentuoja, kad daiktinių teisių į nekilnojamąjį daiktą perleidimo sandoriams turi būti taikoma notarinė forma, taip pat ši forma turi būti taikoma ir kitiems sandoriams, kuriems šis kodeksas nustato privalomą notarinę formą. Pažymėtina, kad nei bendrosios sandorių sudarymo formos taisyklės nei specialiosios paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties privalomos formos nenustato. Atskirų rūšių turtinių teisių pirkimo-pardavimo sutarčių forma yra reglamentuojama specialiosiose teisės normose, įvirtintose atskiras turtines teises reglamentuojančiuose institutuose.

Analizuojant paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties dalyką buvo prieita prie išvados, kad palikimą priėmęs įpėdinis įgyja turtinę daiktinę teisę (subjektinę nuosavybės teisę), kurios objektas – paveldėjimo teisės arba kitaip – palikimas kaip visuma, kaip turtinis kompleksas, t. y. *res incorporales*. Ši turtinį kompleksą, sudaro nuosavybės teisės į kilnojamuosius ir nekilnojamuosius daiktus, skolos ir reikalavimo teisės. Reikia paminėti, kad pagal CK 6.426 str. 1 d. parduodant paveldėjimo teises palikimą sudarantis turtas neturi būti detalizuojamas. Tačiau išsamus sutarties dalyko apibūdinimas nėra negalimas, tačiau ir nėra būtinas, tai patvirtino anksčiau minėta teismų praktika. Kadangi niekada nežinant visos palikimo sudėties, nėra įmanoma detalizuoti absoliučiai visą palikimo masę sudarantį turtą. Todėl atsižvelgiant į tai, kad minėtą turtinį kompleksą gali sudaryti ir nuosavybės teisė į nekilnojamuosius daiktus, o būtent CK 1.74 str. reglamentuoja, kad daiktinių teisių į nekilnojamąjį daiktą perleidimo sandoriams turi būti taikoma notarinė forma. Taip pat užtikrinat viešąjį interesą, reikėtų atsižvelgti į Notariato įstatymo 2 str. 1 d. - notaras yra valstybės įgaliotas asmuo, atliekantis šio įstatymo nustatytas funkcijas, užtikrinančias, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų¹⁰¹. Todėl paminėti argumentai užtikrina nekilnojamųjų daiktų apyvartos teisėtumą.

Galima pastebėti, kad jeigu palikimo masę, pavyzdžiui, sudaro tik piniginės lėšos banko sąskaitose ar autoriaus turtinės teisės, ar kitas kilnojamasis turtas, nereikia skubotai daryti išvados, kad tokiai paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarčiai pakaks paprastos rašytinės formos. Įpėdinis parduodamas savo paveldėjimo teises, net tada kai palikimą priėmė turto apyrašo sudarymo būdu¹⁰², negali būti užtikrintas, kad mirusiojo vardu neatsiras nekilnojamojo turto (pvz. papildomos teisės mirusiojo vardu į

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos Notariato įstatymas, Valstybės žinios, 1992, Nr. 28-810.

¹⁰² *Cit. op.* 65, p. 71.

nekilnojamąjį turtą gali atsirasti paveldėjimo, teisių atkūrimo, teisių atstatymo pagrindais, apie kuriuos įpėdinis perleisdamas savo paveldėjimo teises gali net nenumanyti).

Kitas argumentas stojantis už notarinę formą sako, jog CK 6.426 str. 1 d. nurodo, kad pardavėjas paveldėjimo teisių perleidimo atveju turi garantuoti savo kaip įpėdinio teisinį statusą. Tokios žodinės garantijos jokių būdu nepakanka. Įpėdinio statusą notaras privalo nustatyti iš paveldėjimo byloje surinktų duomenų. Šį argumentą patvirtina ir notarė D. Svirbutienė, nurodydama, jog tokioje situacijoje notaras turi pareigą patikrinti įpėdinio teisinį statusą¹⁰³. Jeigu paveldėjimo teisės parduodamos to paties notaro biure, kuriame yra užvesta mirusiojo paveldėjimo byla, problemos patikrinti įpėdinio statusą nebus. Keblumų kyla jei įpėdinis norėtų parduoti savo paveldėjimo teises kitame notaro biure. Šią problemą iškėlė Šiaulių raj. 1-ojo notarų biuro notarė, teigdama, kad nuėjęs į kitą notaro biurą įpėdinis paveldėjimo teisių parduoti negalės, nes notaras nežinos, ar asmuo yra įpėdinis į tą turtą, ar ne, o tai gali atlikti tik paveldėjimo bylą užvedęs notaras, nes paveldėjimo byloje yra informacija apie mirusiojo įpėdinius¹⁰⁴. Notarų rūmų prezidiumas 2012 m. sausio 26 d. savo rekomendacijoje patvirtino, kad paveldėjimo teisių perleidimo sutartį gali tvirtinti ne tik paveldėjimo bylą vedantis, bet ir bet kuris kitas notaras. Tačiau atsižvelgiant į būtinumą turėti informaciją apie paveldėjimo bylą, rekomenduojama paveldėjimo teisių perleidimo sutartį tvirtinti paveldėjimo bylą vedančiam notarui¹⁰⁵. Iš to, kas pasakyta, aišku, kad tokią sutartį gali patvirtinti ir kitas notaras, tačiau šis tvirtinimas užtruktų ilgiau, nes tarp notaro kuris tvirtins paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartį ir notaro, kuris veda paveldėjimo bylą, turės vykti informacijos pateikimas apie įpėdinio teisinį statusą, taip užtikrinant sutarties teisėtumą. Nors iš kitos pusės esant keliems įpėdiniams kurie kartu priėmė palikimą ir vienas iš jų kitam parduoda savo paveldėjimo teisės, gali būti neaktualus įpėdinio statuso garantavimas (kurį patvirtintų notaras), nes šie asmenys ir taip žinotų kad jie abu turi įpėdinio statusą.

Literatūroje, aišku, galima rasti ir nuomonių, kad paveldėjimo teisės gali būti perleidžiamos tik rašytine sutartimi. Civilinės teisės vadovėlio autoriai teigia, kad „pardavęs paveldėjimo teises, įpėdinis apie tai turi informuoti <...> palikimo atsiradimo vietos notarą“¹⁰⁶. Informavimas reiškia, kad teisės buvo perleistos ne notarinės formos sutartimi. Dėl to galima daryti išvadą, kad tarpusavyje šalys pasirašę paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartį, tiesiog patį faktą praneša notarui. Aišku, šiuo pagrindu

¹⁰³ *Cit. op.* 65. p. 70.

¹⁰⁴ *Cit. op.* 44, p. 21.

¹⁰⁵ *Cit. op.* 89.

¹⁰⁶ *Cit. op.* 63, p. 557.

notarui turi būti pateiktas įrodymas, kad sutartis tikrai buvo pasirašyta. Ir jei notaras nemato kliūčių tokios sutarties galiojimui, jis turi atlikti tam tikrus veiksmus, kurie išviešina paveldėjimo teisių perėjimą kitam asmeniui. Kitaip tariant notaras turi turėti atitinkamą pagrindą išviešinat paveldėjimo teisių savininko pasikeitimą. Tas pagrindas yra paprastos rašytinės arba notarinės formos paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartis. Notarų rūmų prezidiumas yra pažymėjęs, kad tiek paveldėjimo teises perleidžiant palikimo priėmimo metu, tiek paveldėjimo teises perleidžiant, kai palikimo priėmimo faktas Testamentų registre¹⁰⁷ jau užregistruotas (t.y. praėjus tam tikram laikui po palikimo priėmimo), turi būti daromi atitinkami įrašai Testamentų registre¹⁰⁸. Taigi, jei paveldėjimo teisės perleidžiamos palikimo priėmimo metu, notaras pildo pranešimą ir kaip priėmusį palikimą asmenį nurodo įpėdinį, duomenys apie paveldėjimo teisių perleidimą įrašomi pastabose. Čia nurodomas asmuo, kuris perleido paveldėjimo teises, paveldėjimo teisių igijėjas ir paveldėjimo teisių perleidimo pagrindas (sutarties pavadinimas, data ir notarinio registro numeris – jei sutartis notarinė). Jei paveldėjimo teisės perleidžiamos, kai palikimo priėmimo faktas Testamentų registre jau įregistruotas, notaras pildo pranešimą Testamentų registrui apie duomenų patikslinimą (papildymą) jau įregistruotuose duomenyse apie palikimo priėmimą. Šiuo atveju pastabose taip pat nurodomas asmuo, kuris perleido paveldėjimo teises, paveldėjimo teisių igijėjas ir paveldėjimo teisių perleidimo pagrindas (sutarties pavadinimas, data ir notarinio registro numeris). Šio registro duomenimis disponuoja tik teismas ir notariai. Svarbu paminėti tai, kad šiuos duomenis įregistruoti galės tik tas notaras, kurio biure vedama paveldėjimo byla (t.y. palikimo atsiradimo vietos notaras).

Be abejo, galimos ir tokios situacijos, kai įpėdiniai įsitikinę, kad palikimo masę sudaro tik nuosavybės teisės į kilnojamuosius daiktus, reikalavimo teises, pinigines lėšas. Šiuo atveju parduodant paveldėjimo teises griežtai reikalauti notarinės formos būtų neprotinga. Juolab, kad CK nėra numatytas toks reikalavimas apskritai.

Notarinė praktika šiuo metu nuėjusi tokiu keliu, kad absoliučiai visos paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarys yra sudaromos notarine forma. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartys apskritai yra labai retai sudaromos, todėl gilesnių diskusijų ar ginčų dėl sutarties formos šiuo metu nekyla. Tačiau būtų įdomu išgirsti notarų, o gal net ir teismo teisinius argumentus, kai notaras atsisakytų išviešinti Testamentų registre paveldėjimo teisių perleidimo faktą, tuo pagrindu, jog

¹⁰⁷ Registro paskirtis – registruoti duomenis apie sudarytus testamentus, jų panaikinimą ir atsiėmimą bei palikimo priėmimo faktus.

¹⁰⁸ Notarų rūmų prezidiumo patvirtintas 2011 m. gruodžio 22 d. nutarimas dėl paveldėjimo teisių perleidimo, Nr. 17.1.

įpėdinis paprasta rašytine sutartimi pardavė savo paveldėtą turtinį kompleksą, kurį sudaro nuosavybės teisės į kilnojamuosius ir nekilnojamuosius daiktus. Iš esmės remiantis pagrindiniu argumentu, kad paveldėjimo teisių, kurias sudaro ir nuosavybės teisė į nekilnojamuosius daiktus, pardavimo sutarčiai turėtų būti taikoma notarinė forma. Visais kitais atvejais iš esmės galima apsieiti pasirašant paprastos rašytinės formos paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartį.

2.3. Specifiniai pardavėjo požymiai, sudarantys galimybes būti sutarties šalimi

Vertinant pagal bendrąsias nuostatas, pirkimo – pardavimo sutarties šalys yra pirkėjas ir pardavėjas. Jais gali būti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys. Įstatymas gali numatyti apribojimus – tai priklauso nuo konkretaus asmens teisnumo ir veiksnio, taip pat nuo perduodamo turto teisinio režimo. CK 6.308 str. numato tam tikrus draudžiamuosius imperatyvus, kaip, pavyzdžiui, daikto pirkėju tiesiogiai ar per tarpininkus, negali būti asmuo, kuriam pavesta parduoti kito asmens daiktą (pvz. įgaliotinis), arba administratorius, išskyrus įstatymo numatytas išimtis. Aišku, su pirkimo – pardavimo sutarties subjektų teisnumu susiję draudimai gali būti nustatyti ir kituose įstatymuose. Pirkimo - pardavimo sutarties šalims taikoma bendra taisyklė, jog pardavėju turi būti daikto savininkas arba asmuo, valdantis daiktą turto patikėjimo teise¹⁰⁹. Įstatymo arba sutarties numatytais atvejais pardavėju gali būti ir asmuo, kuris nėra perduodamo daikto savininkas (CK 2.152, CK 4.219 ir t.t.).

Įstatymas, atsižvelgdamas į sutarties rūšį, taip pat gali nustatyti ir subjektams keliamus reikalavimus. Pavyzdžiui, vartojimo pirkimo – pardavimo sutarties šalimi – pirkėju, gali būti tik fizinis asmuo (CK 6.350), energijos pirkimo – pardavimo sutartyje pardavėju gali būti tik įmonė (CK 6.371), taip pat subjektui specialūs keliami reikalavimai yra numatyti ir CK 6.426 str. str. 1d. – parduoti paveldėjimo teises gali tik palikimą priėmęs asmuo (tiksliau – įstatyminis arba testamentinis įpėdinis), kuris garantuoja savo kaip įpėdinio teisinį statusą.

Įpėdiniais gali būti:

1. paveldint pagal įstatymą – fiziniai asmenys, kurie buvo gyvi palikėjo mirties momentu, palikėjo vaikai gimę, po jo mirties taip pat Lietuvos valstybė;

¹⁰⁹ *Cit. op.* 21, p. 278.

2. paveldint pagal testamentą – fiziniai asmenys, kurie buvo gyvi palikėjo mirties momentu, taip pat, kurie buvo pradėti jam esant gyvam ir gimė po jo mirties; testamente įvardyti dar nepradėti asmenys, jiems gimus;
3. paveldint pagal testamentą – juridiniai asmenys, kurie yra palikėjo mirties momentu arba steigiami vykdant palikėjo testamente pareikštą valią.

Įpėdinai pagal testamentą taip pat gali būti valstybė, savivaldybės¹¹⁰.

Analizuojant teisinius santykius, kurie susiklosto asmeniui mirus arba teismo tvarka paskelbus jį mirusiu, reikia pažymėti, kad palikimo atsiradimo dieną įpėdiniai įgyja subjektinę paveldėjimo teisę (bet tai nėra asmeninis įpėdinio sandoris¹¹¹), tačiau tai dar nereiškia, kad jie priėmė palikėjo teises ir pareigas¹¹². Asmens mirtis dar nereiškia autonomiško jo turto perėjimo įpėdiniams. Dauguma šiuolaikinės teisės sistemų yra atsisakiusios romėniškojo principo, kuriuo remiantis mirusiojo šeimos nariai, gyvenę kartu su juo, tapdavo įpėdiniais *ipso iure* palikimo atsiradimo metu ir palikėjo turtą paveldėdavo nepriklausomai nuo jų valios, t.y. tapdavo būtinais arba privalomais įpėdiniais (*necessarii heredes*)¹¹³.

Taigi, kad įpėdinis įgytų teisę perleisti paveldėjimo teises, jis turi priimti palikimą. Palikimo priėmimas teisinėje literatūroje apibrėžiamas taip: „teisės subjekto veiksmas (valios išreiškimas), kuriuo siekiama įgyti turtinio ir ne turtinio pobūdžio civilinių subjektinių teisių ir pareigų visumą“¹¹⁴ arba „įpėdinio valios išreiškimas veiksmais, patvirtinančiais jo sutikimą įgyti teises į palikimą“¹¹⁵ arba „įstatymo nustatyta tvarka ir terminais atliekami įpėdinio veiksmai, kuriais patvirtinamas jo sutikimas įgyti nuosavybės teises į palikimą“¹¹⁶. Teismų praktika palikimo priėmimą apibrėžia kaip „vienašalis sandoris, kuriuo įpėdinis siekia sukurti tam tikras teises pasekmes – perimti palikėjo civilines teises ir pareigas“¹¹⁷. Literatūroje dažai minima, kokios yra palikimo priėmimo teisinės pasekmės – palikimo priėmimo sandoris turi grįžtamąją galią, t.y. įpėdinis palikėjo teises ir pareigas perima ne nuo palikimo priėmimo, o nuo jo atsiradimo

¹¹⁰ Cit. op. 62, p. 13.

¹¹¹ Cit. op. 59, p. 107.

¹¹² DAMBRAUSKAITĖ, Asta. *Vienašaliai sandoriai paveldėjimo teisėje: valios išreiškimo forma ir teisinės pasekmės*. Vilnius: Jurisprudencija. Mokslo darbai, 2008. Nr. 2(104) p. 74.

¹¹³ Cit. op. 4, p. 195.

¹¹⁴ Cit. op. 112, p. 74.

¹¹⁵ Cit. op. 62, p. 61.

¹¹⁶ PAPIRTIS, I. V., NARANAUSKAS, E., KIRŠIENĖ, J., ir kt. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius, Mykolo Romerio Universiteto Leidybos centras, 2005. t.2, p. 215.

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. sausio 08 d. nutartis, priimtoje civilinėje byloje E. J., G.G. ir J.K. v. T.Š. ir R. M., bylos Nr. 3K-3-7/2001, kat. 25.8.2., 30.6. Skelbta „teismų praktika“, 2001. Nr. 15.

momento¹¹⁸. Įpėdinis priima visą palikimą, ne tik tą turtą, kuris jam yra žinomas, bet ir tą turtą, kuris priimant palikimą nėra žinomas (kreditorių reikalavimus, skolas bei kitus įsipareigojimus). Priėmęs palikimą įpėdinis įgyja teisę perleisti paveldėjimo teises, o ne teisę paveldėti, nes jis jau įgyvendino savo teises paveldėti turtą. Tačiau įpėdinių atžvilgiu visada reikia atsižvelgti į CK numatytą trijų mėnesių terminą, kurio nustatymo viena iš priežasčių yra ta, kad yra nustatomas aiškus įpėdinių ratas. Nes visuomet egzistuoja galimybė, kad gali atsirasti ir nežinomų įpėdinių, pavyzdžiui, netikėtas testamentinio įpėdinio atsiradimas, galėtų sujaukti ir radikaliai pakeisti įpėdinių eilę. O jei toks įpėdinis atsirastų po paveldėjimo teisių pardavimo, kiltų daug teisminių ginčų ir keblumų. Todėl vien faktas, kad asmuo priėmė palikimą, teisei perleisti palikimą neužtenka, kadangi suėjus trims mėnesiams nuo palikimo atsiradimo dienos, notaras privalo įvertinti visus gautus dokumentus, ir nustatyti įpėdinių, turinčių pirmumo teisę paveldėti mirusiojo turtą, ratą. Nes teik paveldėjimo teisės liudijimo išdavimas, tiek paveldėjimo teisių pirkimo pardavimo sutarties patvirtinimas yra notaro teisė, bet ne pareiga ir notaro atsisakymas atlikti šiuos veiksmus (suėjus trijų mėnesių terminui nuo palikimo atsiradimo) yra neskundžiamas¹¹⁹. Tačiau teisinė literatūra ir CK 5.67 str. 2 d. išreiškia nuomonę, kad fiziniams asmenims notaras paveldėjimo teisės liudijimą gali išduoti, nelaukdamas trijų mėnesio termino nuo palikimo atsiradimo dienos. Matyt, kad ir patvirtinti paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartį notaras turi teisę nelaukdamas trijų mėnesio termino nuo palikimo atsiradimo dienos. Aišku esant atitinkamoms aplinkybėms.

Kita labai svarbi sąlyga yra įpėdinio statuso garantavimas. Realiai vertinant situaciją ir siejant su tuo, kas pasakyta, įpėdinis šį statusą įgyja ne nuo palikimo atsiradimo, o nuo jo priėmimo. Kadangi būtent šiuo momentu notaras nustato įpėdinis yra įstatyminis ar testamentinis. Taip pat ar apskritai šis įpėdinis turi teisę paveldėti ir ar turi visus reikiamus ir savo statusą grindžiančius dokumentus. Todėl tik oficialiai priėmęs palikimą įpėdinis gali garantuoti savo statusą paveldėjimo byloje, nes šios procedūros metu nustatomi ne tik jo paveldėjimo teisių pagrindas bet ir apimtis. Kaip šios garantijos įrodymą įpėdinis paveldėjimo teisių pirkėjui gali pateikti pareiškimo apie palikimo priėmimą egzempliorių, ar notaro išduotą liudijimą, patvirtinantį įpėdinių ratą. Kaip viena iš garantijų gali būti ir pats paveldėjimo teisių pirkimo - pardavimo sutarties pasirašymas tame notaro biure, kuriame palikimas buvo priimtas. Nes notaras, kuriam yra keliami didesni atidumo, teisėtumo, bei sąžiningumo reikalavimai, žinodamas paveldėjimo bylos

¹¹⁸ VILEITA, Alfonsas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (4)*. Vilnius: Justitia, 2003, Nr. 6 (48), p. 27.

¹¹⁹ *Ibid.*, p. 27.

aspektus, galės patvirtinti įpėdinio statusą ir tikrai netvirtins niekinės sutarties, jei asmuo nėra susijęs su paveldėjimo byla. Šis argumentas gali būti vertinamas kaip vienas iš teigiamų dalykų, dėl ko verta paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartį tvirtinti tame pačiame notaro biure, kuriame yra vedama paveldėjimo byla ir tai netgi būtų rekomendacija paveldėjimo teisių pirkėjams.

Kaip specifinį subjektą paveldėjimo teisiniuose santykiuose galima išskirti nepilnametį. LAT savo apžvalgoje apie nepilnametį įpėdinį pasisakė, kad „nepilnamečių paveldėjimo atveju teismo leidimas reikalingas tiek paveldėjimo teisės pardavimui, tiek paveldėto turto pasidalijimo sutarčiai sudaryti. Teismas negali išduoti abstraktaus leidimo pasidalyti paveldimą turtą, o privalo įvertinti, kaip konkrečiai yra dalijamas turtas, ir ar toks dalijimas nepažeidžia nepilnamečio interesų“¹²⁰.

Perleidžiant neveiksniam asmeniui priklausančias paveldėjimo teises yra taikoma CK 3.244 str. 2 d., kurioje sakoma, kad sandoriams, kurių suma didesnė nei penki tūkstančiai litų, sudaryti yra reikalingas išankstinis teismo leidimas. Manytume, kad teismo leidimas tokiose situacijose turi būti reikalingas visais atvejais, nes nėra žinomi paveldėjimo aktyvas ir pasyvas visa apimtimi.

Trumpai nukrypstant link kitos paveldėjimo teisių pirkimo - pardavimo sutarties šalies – pirkėjo, galima konstatuoti, kad išskyrus bendrus CK numatytus veiksnio bei teisumo reikalavimus, šias teises gali įgyti tiek fiziniai tiek juridiniai asmenys neišskiriant jiems keliamų specialių subjekto reikalavimų.

Kadangi šiame skyriuje buvo analizuojamas įpėdinio statusas, vertėtų iškelti klausimą, ar asmuo gali perleisti savo subjektinę paveldėjimo teisę? Tiksliau tariant ar asmuo atsiradus palikimui (mirus palikėjui) gali perduoti savo teisę priimti palikimą ir toliau vesti paveldėjimo bylą su visomis įpėdiniui priklausančiomis teisėmis (įpėdinio statuso perleidimas).

Kaip jau buvo minėta, palikimo atsiradimo dieną įpėdinis įgyja subjektinę paveldėjimo teisę, t.y. įpėdiniui atsiranda teisė įgyti palikimą, tačiau tai dar nereiškia, kad jis priėmė palikėjo teises ir pareigas (aišku palikimo atsiradimo metu įpėdiniui priklausančios subjektinės paveldėjimo teisės turinį sudaro ir teisė atsisakyti palikimo). Asmens mirtis dar nereiškia jo turto autonomiško perėjimo įpėdiniams. A. Vileita teigia, kad „atsiradus palikimui įpėdinis tik įgyja teisę jį priimti, jo nepriimti ar atsisakyti. Todėl palikimas nuo asmens mirties iki jo priėmimo yra turtas, neturintis apibrėžto subjekto. Tik

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2011 m. rugpjūčio 08 d. apžvalga, „Nepilnamečių turtinių teisių apsauga paveldėjimo teisiniuose santykiuose“ Nr. AC-35-1, Skelbta „Teismų praktika“, 2011. Nr. 35.

įpėdiniui priėmus palikimą atsiranda šio turto subjektas¹²¹. Vadinasi, kol palikimas nepriimtas, nėra subjekto, turinčio teisę perleisti nei teisės paveldėti, nei pačių paveldėjimo teisių. Įpėdinis, norėdamas įgyti palikimą, turi jį priimti atlikdamas CK 5.50 str. nurodytus veiksmus. LAT pažymėjo, kad „įtvirtindamas civilinių teisinių santykių subjektų autonomijos principą paveldėjimo teisėje, įstatymo leidėjas palikėjo teisių ir pareigų perkėlimą sieja su paties įpėdinio valia šias teises priimti ar nuo jų atsisakyti“¹²². Minėta, kad palikimo priėmimas išreiškia įpėdinio valią įgyti (nuosavybės) teises į palikimą. CK 6.307 str. 1 d. sako, kad bet kuris asmuo gali būti pardavėju, jeigu jis yra parduodamo daikto savininku, taip ir įpėdinis turi teisę parduoti turtą pagal įstatymus, t.y. pirkimo – pardavimo sutartis, pagal kurią pardavėjas perduoda jam nepriklausantį daiktą, nebūdamas daikto savininko įgaliotas ar neturėdamas tam teisės pagal įstatymus, gali būti pripažinta negaliojančia pagal daikto savininko, valytojo arba pirkėjo ieškinį. Vadinasi priėmęs palikimą įpėdinis tampa palikimo savininku nuo palikimo atsiradimo dienos, o nepriėmęs palikimo jis dar nėra palikimo savininkas, todėl perleisti teisių, kurios jam nepriklauso nuosavybės teise, negali. Nors palikimo priėmimas nėra asmeninis įpėdinio sandoris. Palikimą priimti gali ir įpėdinio atstovas (įgaliotinis, atstovas pagal įstatymą). Tačiau, bet kuriuo atveju palikimas yra priimamas vienareikšmiškai įpėdinio vardu. Nes kaip matome pats palikimo priėmimas reiškia pagrindą teisei į palikimą atsirasti, tiek pačio subjekto, turinčio teisę į paveldimą turtą, atsiradimą. Šio darbo autoriaus nuomone, nelabai yra suprantama, kaip galima parduoti teisę priimti palikimą, kai nėra aišku, ar tas įpėdinis apskritai turi teisę į palikimą (neaiškus subjektas) ir kokia yra įpėdinio teisių apimtis. Tarkim įpėdinis parduoda teisę paveldėti, gauna pinigus, teisės įgijėjas kreipiasi į notarą su prašymu priimti palikimą ir paaiškėja, kad įpėdinis, pardavęs teises, iškrenta iš įpėdinių rato, nes į notarą kreipėsi kitas įpėdinis su testamentu, kuriame visas turtas paliktas jam. Juo labiau ir pats toks sandoris būtų niekinis, nes nebūtų vienos iš sandorio šalies – pardavėjo, kadangi jo subjektiškumas paveldėjimo teisių disponavimo sutartyse atsiranda nuo palikimo priėmimo. Būtent pats palikimo priėmimas įneša aiškumo ir išsprendžia minėtas problemas, nustatydamas aiškas ribas ir realias teises į palikimą. Notarų rūmai patvirtina šią poziciją, teigdami, kad „tvirtinant paveldėjimo teisių sandorį, perleidžiamos paveldėjimo teisės, o ne teisė paveldėti“¹²³. Todėl vertėtų pritarti nusistovėjusiai praktikai ir teorijai Notarinėje praktikoje pastebimos tam tikros „alternatyvos“ tiek pačiam paveldėjimo teisių perleidimo sandoriui, tiek galimybei

¹²¹ *Cit. op.* 59, p. 107.

¹²² *Cit. op.* 117.

¹²³ *Cit. op.* 89.

perleisti teisę paveldėti. O tai pasireiškia taip - įpėdinis įgalioja kitą asmenį vesti paveldėjimo bylą, įregistruoti nuosavybės teises ir parduoti paveldėtą turtą už įgaliotinio nustatytas sąlygas, kainą ir gauti pinigus. Taip įgaliotinis pilnai atlieka visus veiksmus (priima palikimą, pateikia visus dokumentus notarui, gauna paveldėjimo teisės liudijimą įgaliotojo vardu) ir parduoda paveldėtą turtą pažįstamam asmeniui, kad vėliau pats įgytų už minimalią kainą, arba tiesiog parduoda pasilikdamas sau uždirbtą sumą. Aišku už tokį įgaliojimą yra sumokama atitinkama pinigų suma įgaliotojui, tačiau ši galimybė, kaip ir daugelis kitų, parodo, kaip gali būti apeinami tam tikri teisiniai draudimai.

2.4. Paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties šalių teisės ir pareigos

Vertinant įpėdinio teises ir pareigas būtina išanalizuoti palikimo priėmimo būdus ir jų teisinius padarinius. Nes būtent taip bus galima išvelgti, kas yra atsakingas už palikėjo prievolos ir nustatyti paveldėjimo teisių pirkėjo atsakomybės ribas. Šis klausimas yra mažai nagrinėjamas teisinėje literatūroje, todėl reikalauja išsamesnio tyrimo.

CK 6.426 str. numato, kad:

1. pirkėjas privalo atlyginti pardavėjui palikimo priėmimo išlaidas ir sumokėti sumas, kurias priklauso mokėti iš palikimo pardavėjui;
2. pirkėjas turi atlyginti pardavėjui šio turėtas išlaidas, susijusias su palikėjo skolų grąžinimu;
3. pirkėjas privalo apmokėti palikėjo skolas, už kurias atsako pardavėjas.

Bendrai galima teigti, kad paveldėjimo teisių pirkėjas privalo apmokėti visas išlaidas, susijusias su paveldėjimo masę sudarančiu turtu bei visas išlaidas, susijusias su paveldėjimo bylos vedimu. Kitaip tariant, paveldėjimo teises parduodamas, pardavėjas privalo perduoti pirkėjui visus iš palikimo gaunamus vaisius ir pajamas, o taip pat - visas reikalavimo teises (o kartu ir papildomas bei šalutines teises) ir už parduotus daiktus, sudariusius palikimo dalį - gautą kainą, o pirkėjas privalo apmokėti visas skolas susijusias su nupirktomis paveldėjimo teisėmis. Šios nuostatos yra siejamos su palikimo priėmimo pasekmėmis, taikomomis palikimą priėmusiam įpėdiniui. Kadangi įpėdinis palikimą priima visa apimtimi arba jo atsisako irgi visa apimtimi. Taip pat įpėdinis, pareiškęs, kad priima palikimą, laikomas priėmusiu jį visą: ne tik tą turtą, kuris jam žinomas, bet ir tą, kuris priimant palikimą jam nėra žinomas (įpėdinis perima tiek jam žinomus, tiek nežinomus palikėjo reikalavimus ir palikėjo skolas). Todėl jis laikomas priėmusiu visą žinomą palikimo priėmimo dieną turtą, tiek vėliau atsirasiantį nežinomą palikėjo turtą. Įpėdinis palikimą priima besąlygiškai, t.y. įpėdiniui neleidžiama palikimo priimti su

sąlyga, iš dalies ar su tam tikromis išlygomis. Kalbant apie atsakomybę už palikėjo skolas, esminę reikšmę turi būdas, kuriuo įpėdinis priėmė palikimą. Iš esmės šie palikimo priėmimo būdai yra trys, juos reglamentuoja CK 5.50 str. 2 d.:

1. paduodant palikimo atsiradimo vietos notarui pareiškimą dėl palikimo priėmimo;
2. pradėjus faktiškai palikimą valdyti;
3. kreipiantis į palikimo atsiradimo vietos notarą su prašymu išduoti vykdomąjį pavedimą dėl paveldimo turto apyrašo sudarymo.

Vertėtų aptarti kiekvieną iš paminėtų būdų, pabrėžiant jų skirtumus dėl įpėdinio atsakomybės palikėjo skolų atžvilgiu, kad būtų aiškus ryšys su atsakomybės perėjimu paveldėjimo teisių pirkėjui. Taigi, kalbant apie palikimo priėmimą paduodant pareiškimą palikimo atsiradimo vietos notarui, esminiai dalykai yra šie. Pagal CK 5.50 str. 2 d. pareiškimą dėl palikimo priėmimo įpėdinis paduoda palikimo atsiradimo vietos notarui. Priimdamas palikimą per palikimo atsiradimo vietos notarą įpėdinis pateikia visus reikiamus dokumentus. Pareiškimas dėl palikimo priėmimo yra įpėdinio sudaromo vienašalio sandorio forma. Jis išreiškia neatšaukiamą įpėdinio valią priimti palikimą arba jo atsisakyti. Kaip jau buvo minėta ankstesniuose skyriuose šiuo būdu priėmęs palikimą įpėdinis, pareiškia, kad priima palikimą, yra priėmęs jį visą – ne tik tą turtą, kuris jam žinomas, bet ir tą, kuris priimant palikimą jam nėra žinomas. Įpėdinis perima tiek jam žinomus, tiek nežinomus palikėjo reikalavimus kitiems asmenims ir kitų asmenų reikalavimus palikėjui.

Prie palikimo priėmimo paduodant pareiškimą notarui, reikėtų paminėti ir kitą palikimo priėmimo būdą tai – palikimo priėmimas pradėjus faktiškai valdyti turtą, nes šių dviejų būdų teisiniai padariniai yra vienodi. Įpėdinis laikomas priėmusiu, jeigu pradėjo valdyti turtą, juo rūpintis kaip savu. Įpėdinis laikomas priėmusiu palikimą jeigu jis pradėjo valdyti kažkurią palikimo dalį ar konkretų daiktą (CK 5.51 str.). Tiek praktikoje tiek teorijoje yra pripažįstama, kad tokiu būdu įpėdinis savo veiksmais išreiškia valią įgyti visas teises į palikimą ir prisiimti visas pareigas, kilusias ar galinčias kilti iš palikimo priėmimo sandorio. Šiuo būdu priėmęs palikimą įpėdinis taip pat yra laikomas priėmęs ne tik tą turtą, kuris jam žinomas, bet ir tą, kuris priimant palikimą jam nėra žinomas. Įpėdinis perima tiek jam žinomus, tiek nežinomus palikėjo reikalavimus kitiems asmenims bei palikėjo skolas.

CK 5.52 str. aptaria atsakomybės už palikėjo skolas klausimą dėl įpėdinio, kuris priėmė palikimą pradėjęs turtą valdyti arba padavęs pareiškimą notarui. Šie du minėti palikimo priėmimo būdai turi vienodas pasekmės atsakomybės už palikėjo skolas klausimo atžvilgiu. Šis CK straipsnis palikėjo atsakomybės klausimą sprendžia kitaip

negu 1964 m. CK, kur 594 str. buvo nustatyta, kad priėmęs palikimą įpėdinis už palikėjo skolas atsako tikrąja paveldėto turto verte, o jeigu įpėdinių yra keletas, tai kiekvienas atsako proporcingai gautai palikimo daliai¹²⁴. Ši nuostata atitiko socialistinės visuomenės sąlygas, nes fiziniai asmenys neturėjo teisės verstis ūkine komercine veikla ir jų skolas buvo buitinio pobūdžio. O kalbant apie dabartinę CK 5.52 str. redakciją, jos tikslas yra skirtingas – užtikrinti palikėjo kreditorių interesus rinkos ekonomikos sąlygomis, kai palikėjas gali turėti didelių ne tik buitinio pobūdžio, bet ir komercinių skolų. Palikimą priėmus tiek paduodant pareiškimą notarui, tiek pradėjus jį valdyti, jokiame oficialiame dokumente nėra nustatoma ar fiksuojama palikimo sudėtis, palikimo vertė, nežinoma kokį turtą priėmė įpėdinis. Priėmęs palikimą nesažiningas įpėdinis gali išvaistyti palikimą sudarantį turtą. Palikėjo kreditoriams tokiu atveju pareiškus ieškinį reikėtų įrodyti, kokia buvo palikimo sudėtis, kokie daiktai priklausė palikėjui ir pan. Todėl ginant kreditorių interesus, tais atvejais, kai palikimas priimamas paduodant pareiškimą palikimo atsiradimo vietos notarui arba kai palikimas priimamas pradėjus jį valdyti, nefiksuojant oficialiame dokumente palikimo sudėties, įpėdinis už palikėjo skolas atsako visu savo turtu¹²⁵. O jei palikimą priima keletas įpėdinių už palikėjo skolas jie atsako solidariai visu savo turtu. Vadinas jeigu nepakanka paveldėto turto vertės palikėjo skoloms padengti, įpėdiniai turės atsakyti ir savo turtu, kuris jiems priklausė nepriklausomai nuo paveldėto turto. Tai gali būti įpėdinių gaunamos pajamos, nekilnojamasis turtas, banko sąskaitos, automobiliai ir t.t. Todėl rizika priimant šiais būdais palikimą turėtų būti gerokai pamatuota.

Trečias palikimo priėmimo būdas yra palikimo priėmimas pagal turto apyrašą (CK 5.53 str.). Šis palikimo priėmimo būdas suderina tiek palikėjo kreditorių, tiek įpėdinių interesus. Kadangi įpėdinis priėmęs palikimą pagal turto apyrašą, už palikėjo skolas atsakys tik paveldėtu turtu.

Pažymėtina, kad pasikeitus CK 5.53 str. redakcijai, įpėdinis dėl palikimo apyrašo sudarymo ir kartu dėl palikimo priėmimo kreipiasi į palikimo atsiradimo vietos notarą (ne į palikimo atsiradimo vietos teismą)¹²⁶. Gavęs šį pareiškimą, notaras nedelsdamas išduoda įpėdiniui vykdomąjį pavedimą dėl turto apyrašo sudarymo. Šis pavedimas vykdomas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka. Notaro išduotą vykdomąjį pavedimą dėl turto apyrašo sudarymo įpėdinis ne vėliau kaip per dvi savaites pateikia bet kuriam palikimo atsiradimo vietos apylinkės teismo veiklos teritorijoje

¹²⁴ *Cit. op.* 95, psl. 29.

¹²⁵ *Ibid.*, p. 30.

¹²⁶ *Cit. op.* 79.

veikiančiam antstoliui. Per dvi savaites nuo išdavimo antstoliui nepateiktas vykdomasis pavedimas dėl turto apyrašo sudarymo negalioja ir bet kuris įpėdinis turi teisę kreiptis į notarą dėl naujo vykdomojo pavedimo išdavimo. Turto apyrašą antstolis sudaro ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo nurodytų dokumentų gavimo.

Visi aprašyti palikimo priėmimo būdai yra labai reikšmingi paveldėjimo teisių pirkimo - pardavimo sutarties kontekste. Nes nuo palikimo priėmimo būdo priklauso įpėdinio atsakomybė už palikėjo skolas (o taip pat tai turi didelės reikšmės paveldėjimo teisių pirkėjo atsakomybei palikėjo skolų atžvilgiu), kadangi į paveldimo turto sudėtį įeina ne tik palikėjui mirties dieną priklausę daiktai, piniginės lėšos, bet ir turtiniai reikalavimai bei turtinės prievolės - palikėjo skolos. Tai palikimo pasyvas, kuris irgi atitenka įpėdiniams, o jie privalo patenkinti palikėjo kreditorių reikalavimus. Sudarius palikimo apyrašą yra nustatoma palikimo sudėtis, remiantis apyrašu galima įvertinti palikimą. Tokiu atveju, palikėjo kreditoriams pareiškus reikalavimus, nereikia nustatyti palikimo sudėties. Savo ruožtu palikimo priėmimas pagal apyrašą riboja įpėdinio atsakomybę už palikėjo skolas tik tikrąja paveldėto turto verte. Jeigu bent vienas įpėdinis palikimą priėmė pagal apyrašą, tai ir visi kiti įpėdiniai laikomi palikimą priėmę pagal apyrašą ir už palikėjo skolas atsako tik paveldėtu turtu.

Apyrašo turinį sudaro¹²⁷:

1. įrašyti visi daiktai, sudarantys palikimą, nurodant jų vertę ir aplinkybes, reikalingas jų verte nustatyti daiktų pobūdį, meninę, antikvarinę ar rinkos vertę; taip pat nurodomi individualūs daiktų požymiai;
2. nurodyti visi žinomi palikėjo reikalavimai skolininkams, reikalavimų pobūdis, sumos, įvykdymo terminai, dokumentai, patvirtinantys reikalavimų buvimą;
3. nurodyti visi žinomi palikėjo kreditorių reikalavimai, jų sumos pobūdis, įvykdymo terminai ir kita.

Apyrašą pasirašo antstolis bei įpėdinis, kuris dar ir paliudija pačiame apyraše, kad yra nurodytas visas jam žinomas palikėjo turtas. Šis liudijimas prilyginamas įpėdinio priesaikai. Tokiu liudijimu įpėdinis garantuoja nenuslėpęs jokio palikėjo turto. Galimi atvejai, kai įpėdinis nuslepia tam tikrą turtą, kuris neįtraukiamas į apyrašą, tokiu atveju, jis atsakys už palikėjos skolas visu savo turtu. Kai sudaromas nepilnas apyrašas ne dėl įpėdinio kaltės, tada įpėdinis privalo kreiptis į notarą dėl vykdomojo pavedimo papildyti turto apyrašą.

¹²⁷ Cit. op. 59, psl. 115.

Vadovaujantis 5.39 str. 2 d. dėl vykdomojo pavedimo dėl paveldimo turto apyrašo sudarymo išdavimo į notarą taip pat gali kreiptis testamentu vykdytojas ar palikimo administratorius. CK 5.53 str. 8 d., taip pat numato, kad turto apyrašą sudaryti gali pareikalauti ir palikėjo kreditoriai. Tokiu atveju notaras išduoda vykdomąjį pavedimą dėl paveldimo turto apyrašo sudarymo ir informuoja palikimą jau priėmusius įpėdinius apie vykdomojo pavedimo išdavimą. Tokiu atveju įpėdiniai taip pat bus laikomi palikimą priėmę pagal apyrašą.

A. Vileita nurodo, kad „palikėjo kreditorių reikalavimų patenkinimas priklauso nuo reikalavimų pobūdžio ir įpėdinių skaičiaus. Kai paveldi vienas įpėdinis, jis tenkina visus teisėtus kreditorių reikalavimus iš paveldėto turto. Keletas įpėdinių reikalavimus tenkina proporcingai paveldėto turto vertei“¹²⁸. Išimtis yra su asmenimis, kurie turi teisę į privalomąją palikimo dalį, šie asmenys reikalavimų netenkina, nes ši dalis nustatoma patenkinus kreditorių reikalavimus. Dėl tos pačios priežasties neturi pareigos tenkinti palikėjo kreditorių reikalavimus testamentinės išskirtinės gavėjai.

Palikėjo pareiga gali būti solidarioji (kai prievolę, be palikėjo, privalo įvykdyti ir kiti skolininkai, o kreditorius turėjo teisę reikalauti, kad visą prievolę įvykdytų visi jie kartu arba bet kuris iš jų). V. Mikelėno nuomone po tokio skolininko mirties pasyvusis skolininkų solidarumas nėra paveldimas. Mirusiojo įpėdiniai nelaikomi solidariaisiais skolininkais ir atsako pagal dalinės prievolės vykdymo taisykles, išskyrus įpėdinių atsakomybę pagal CK 5.52 str. (kelių įpėdinių, priėmusių palikimą, atsakomybę palikėjo kreditoriams) ir tą atvejį, kai prievolės dalykas yra nedalus¹²⁹.

Įpėdiniai atlygina ne tik tas palikėjos skolas, kurios atsirado iki palikėjo mirties, bet ir tas išlaidas, kurios buvo padarytos palikėjui mirus. Šios skolos irgi padengiamos iš palikimo. Tai laidojimo, palikimo apyrašo sudarymo, palikimo administravimo, palikimo padalijimo ir testatoriaus pavedimų vykdymo išlaidos.

Taigi kaip matoma iš to, kas pasakyta, palikimo priėmimas pradėjus palikimą faktiškai valdyti arba paduodant pareiškimą palikimo atsiradimo vietos notarui savo pasekmėmis atsakomybės už palikėjo skolas atžvilgiu yra vienodas. Šie du minėti būdai savo pasekmėmis radikaliai skiriasi nuo trečiojo palikimo priėmimo būdo (palikimo priėmimo pagal turto apyrašą). Todėl nuo šių palikimo priėmimo būdų priklauso ir paveldėjimo teisių pirkėjo atsakomybė už palikėjo skolas, už kurias atsako įpėdinis iki paveldėjimo pardavimo. Dėl palikimo priėmimo išlaidų klausimų nekyla, nes tos išlaidos yra aiškios ir tiksliai nurodomos pareiškime dėl palikimo priėmimo, sumos už turto

¹²⁸ *Ibid.*, p. 116.

¹²⁹ *Cit. op.* 20, psl. 31.

apyrašo sudarymą taip pat yra aiškiai nurodomos, iš kitos pusės jeigu sutarties šalys sutaria, kad tam tikra suma yra pakankama nustatant palikimo priėmimo išlaidas ir tai nurodoma sutartyje, tai ginčų dėl to kilti neturėtų. Tai, kad pirkėjas turi atlyginti pardavėjui šio turėtas išlaidas, susijusias su palikėjo skolų grąžinimu, reikia suprasti, jog pirkėjas atlygina ir tas išlaidas kurios susidarė iki paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties pasirašymo. Nors iš kitos pusės gali būti mažinama arba didinama sutarties kaina šių mokesčių (palikimo priėmimo, skolų grąžinimo) atžvilgiu. Bet kuriuo atveju kalbant apie atsakomybę už palikėjo skolas yra aišku, kad paveldėjimo teisių pirkėjas nusipirkęs paveldėjimo teises iš įpėdinio atsako už visas palikėjo skolas tiek esamas tiek būsimas. Tik atsižvelgiant į tai, kuriuo būdu įpėdinis priėmė palikimą, priklausys paveldėjimo teisių pirkėjo atsakomybės už palikėjo skolas apimtis. Jei įpėdinis palikimą priėmė pradėjęs jį valdyti arba padavęs pareiškimą palikimo atsiradimo vietos notarui, tai paveldėjimo teisių pirkėjas atsakys už palikėjo skolas visu savo turtu. Jeigu įpėdinis palikimą priėmė pagal turto apyrašą, tai paveldėjimo teisių pirkėjas atsakys už palikėjo skolas tik tuo turtu, kuris sudaro paveldėtą masę.

Atsižvelgiant į minėtą paveldėjimo teisių pirkėjo atsakomybės klausimą bei į aptartą šios sutarties rizikos elementą atrodytų, kad pirkėjas turėtų gerai įvertinti savo ketinimus bei galimybes pirkti paveldėjimo teises. Nes atsiradusios palikėjos skolos gali gerokai viršyti įgytą aktyvą. Tačiau be minėtų problemų, kyla dar ir mokestiniai keblumai, kurie mokėtinų sumų už įgyjamas paveldėjimo teises, atžvilgiu gali dar labiau sumažinti norą įgyti šias teises.

Lietuvos Respublikos Paveldimo turto mokesčio įstatymo 7 str.¹³⁰ numato asmenis, kurie atleidžiami nuo paveldimo turto mokesčio, tai yra:

1. vienam sutuoktiniui mirus kito sutuoktinio paveldimas turtas;
2. vaikų (įvaikių), tėvų (itėvių), globėjų (rūpintojų), globotinių (rūpintinių), senelių, vaikaičių, brolių, seserų paveldimas turtas;
3. paveldimo turto apmokestinamoji vertė, neviršijanti 10 tūkst. litų.

Vadinasi asmenys, kurie nenurodyti šiame sąraše (testamentiniai įpėdiniai nesusiję giminystės ryšiu su mirusiuoju, šeštos eilės įstatyminiai įpėdiniai ir t.t.) arba paveldimo turto apmokestinamoji vertė, viršijanti 10 tūkst. litų, privalo mokėti paveldimo turto mokestį priklausomai nuo paveldimo turto vertės.

Kadangi mirusio palikėjo artimi giminaičiai, pagal Paveldimo turto mokesčio įstatymo 7 str. nesantys paveldimo turto mokesčio mokėtojais, priima palikimą, o

¹³⁰ Valstybės žinios, 2002, Nr. 123-5531 (su pakeitimais ir papildymais)

paveldėjimo teises parduoda ar padovanoja šio mokesčio mokėtoju esančiam trečiajam asmeniui. O po paveldėjimo teisių perleidimo paveldėjimo teisės liudijimas išduodamas ne palikimą priėmusiam mirusiojo giminaičiui, o trečiajam asmeniui. Kyla klausimas ar paveldėjimo liudijimą gavęs tretysis asmuo turėtų mokėti paveldimo turto mokestį, ar pajamų mokestį.

Valstybinė mokesčių inspekcija pateikė atsakymą, nurodydama, kad „įpėdiniui pirkimo - pardavimo ar dovanojimo sutartimi perleidus paveldėjimo teises, apdovanotasis (tretysis asmuo) įgyja teises į paveldimą turtą, tačiau pajamų negauna, todėl Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo nuostatos dėl pirkimo – pardavimo ar dovanojimo būdu gautų pajamų apmokestinimo netaikomos. Paveldėjimo teisės liudijimas, patvirtinantis nuosavybės teises į paveldimą turtą, išduodamas pirkėjui ar apdovanotajam, vadinasi, pirkėjas ar apdovanotasis pajamų (turtą) gauna paveldėjimo pagrindu. Paveldėjimo būdu įgyjamas turtas apmokestinamas pagal Paveldimo turto mokesčio įstatymą. Pagal šio įstatymo 8 str. 1 dalį, turtą paveldintys gyventojai paveldimo turto mokestį sumokėti privalo prieš gaudami paveldėjimo teisės dokumentus“¹³¹.

Išvada ta, kad perleidus paveldėjimo teises artimam giminaičiui paveldimo turto mokestis pagal Paveldimo turto mokesčio įstatymo 7 str. nebus taikomas nepriklausomai nuo paveldėto turto vertės. Jeigu paveldėjimo teisės bus perleistos svetimam asmeniui pagal minėto įstatymo 6 str. paveldėtas turtas bus apmokestinamas pagal tokius tarifus:

1. jeigu paveldimo turto apmokestinamoji vertė ne didesnė kaip 0,5 mln. Lt – procentai;
2. jeigu paveldimo turto apmokestinamoji vertė viršija 0,5 mln. Lt – 10 procentų.

Vadinasi ne tik tai, kad paveldėjimo teisių pirkėjui tenka rizika, susijusi su palikėjo skolomis, taip pat tai, kad pirkėjas sumoka paveldėjimo teisių pirkimo kainą, ant jo pečių dar krenta ir paveldimo turto mokesčiai. Todėl prieš perkant tokias teises vertėtų, kiek leidžia aplinkybės įvertinti, ar nusipirkus paveldėjimo teises, visi su sutartimi susiję mokesčiai nepaneigs pirkėjo lūkesčių. Šalys atsižvelgiant į tai gali derinti sutarties kainą, kad kuo mažiau būtų pažeisti abiejų šalių interesai.

2.5. Paveldėjimo teisių įgijėjo nuosavybės teises patvirtinantys dokumentai

Šiame kontekste kyla ir klausimas, ar paveldėjimo teises įgijusiam asmeniui gali būti išduodamas paveldėjimo teisės liudijimas, ypač jei šios teisės parduodamos asmeniui,

¹³¹ Valstybinės mokesčių inspekcijos raštas, 2005 m. birželio 29 d., Nr. (18.16.-31-1)-R-6101.

nepriklausančiam įpėdinių ratui. Aplinkybė, kad pirkėjui, įsigijusiam paveldėjimo teises pagal paveldėjimo teisių pirkimo - pardavimo sutartį, buvo išduotas paveldėjimo teisės liudijimas, matyti, pavyzdžiui, iš šios LAT nagrinėtos bylos¹³². Tačiau CK 5.66 straipsnio 1 dalyje tiesiogiai nurodyta, kad išduoti paveldėjimo teisės liudijimą gali prašyti įpėdiniai, paveldėję pagal įstatymą arba testamentą. Kaip minėjome, įpėdinio statusas neatskiriamas nuo asmens ir todėl neperleidžiamas, įpėdiniu išlieka asmuo, perleidęs paveldėjimo teises. Dėl šios priežasties paveldėjimo teisių pirkėjas nelaikytinas įpėdiniu. Pirkėjas nėra universalus teisių perėmėjas, jis teises įgyja sutarties pagrindu iš pardavėjo, taigi teises perima individualaus teisių perėmimo būdu. A. Dambrauskaitė mano, kad paveldėjimo teisės liudijimas galėtų būti išduodamas paveldėjimo teises nusipirkusiam asmeniui tik tais atvejais, kai jis pats yra įpėdinis ir dėl to turi būti įforminamas jam priklausančių paveldėjimo dalių padidėjimas. Iš dalies galima pritarti A. Dambrauskaitei, tačiau vertėtų nepamiršti, jog visuomenės civiliai teisiniai santykiai vystosi sparčiau nei įstatymai spėja juos reglamentuoti. Todėl ne visada galima suregulmentuoti kiekvieną santykį iki pačių mažiausių smulkmenų. Be abejo kitoks notaro išduodamas dokumentas, kuriuo patvirtinamos nuosavybės teisės palikimą nusipirkusiam asmeniui, būtų teisiškai labiau pagrįstas. Nes tokiu atveju, kai paveldėjimo teisių įgijėjui išduodamas paveldėjimo pagal įstatymą arba pagal testamentą liudijimas įneša daug neaiškumo. Šiuo metu tiek minėta teisminė praktika¹³³ tiek notarinė praktika¹³⁴ teigia, kad „paveldėjimo teises įsigijusiam asmeniui išduodamas paveldėjimo teisės liudijimas, atsižvelgiant į tai, koku pagrindu turėjo teisę paveldėti paveldėjimo teises perleidęs įpėdinis. Tai yra, jei įpėdinis, paveldintis pagal įstatymą, perleido paveldėjimo teises, tai jas įgijusiam asmeniui išduodamas Paveldėjimo teisės pagal įstatymą liudijimas. Jeigu paveldėjimo teises perleido pagal testamentą paveldintis įpėdinis, paveldėjimo teises įgijusiam asmeniui išduodamas Paveldėjimo teisės pagal testamentą liudijimas“. Taigi apeinant minėtas problemas yra išduodamas paveldėjimo teisės liudijimas kuriame prie paveldėjimo teisės liudijimo išdavimo pagrindų yra įrašomas ne tik įstatymo straipsnis ar konkretus testamentas, bet ir paveldėjimo teisių pardavimo sutartis. Todėl visada galima identifikuoti, ar paveldėjimo teisės liudijimą turintis asmuo yra įpėdinis ar ne, matyt, kad vertėtų pritarti dabartinei praktikai, tuo pačiu prisiderinat prie visuomeninių civilinių teisinių santykių kaitos.

¹³² *Cit. op.* 67.

¹³³ *Ibid.*

¹³⁴ *Cit. op.* 89.

IŠVADOS

Atlikus paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties teisinio reglamentavimo, teismų praktikos ir naujausios teisės doktrinos tyrimą bei išanalizavus visus paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties ypatumus ir aktualijas galima padaryti tokias išvadas.

1. Palikimo kaip visumos perleidimo galimybės užuomazgos buvo pastebimos jau Romėnų teisėje. Ši palikimo kaip visumos galimybė buvo vadinama *in iure cessio* būdu. Kuris vėliau išsivystė į *emptio-venditi hereditatis* formą. Kadangi palikimas buvo pripažįstamas ne materialiuoju daiktu, jis galėjo būti perleidžiamas išvestiniu nuosavybės teisės įgijimo būdu - *in iure cessio*, kuriuo, aišku buvo galima perleisti ir materialiuosius daiktus. Savarankiškas ieškinys *actio utilis* buvo suteiktas palikimo, į kurio sudėtį įėjo ir reikalavimo teisės,

pirkėjui, taip pat ir kitiems reikalavimo teisės įgijusiems asmenims. Šis ieškinys reiškė cesijos instituto formavimosi baigiamąjį etapą, pripažįstant romėnų teisėje ilgai neigtą galimybę singuliariniu teisių perdavimo būdu kito asmens nuosavybėn perleisti asmenine laikytą kreditoriaus reikalavimo teisę.

2. Analizuojant daiktinės teisės ir prievolių teisės sąveiką paveldėjimo teisių kontekste, prieita prie išvados, kad subjektinės daiktinės teisės turėtojas turi teisę į daiktą (t.y. gali fiziškai valdyti ir savo nuožiūra juo naudotis), daiktinė reikalavimo teisė yra prievolės elementas, o šio reikalavimo turėtojas turi teisę reikalauti, kad skolininkas jam perduotų sutartimi aptartą daiktą. Todėl palikimą suprantant kaip teisių ir pareigų visumą, palikimą priėmęs įpėdinis įgyja turtinę daiktinę teisę (subjektinę nuosavybės teisę), kurios objektas – paveldėjimo teisės. Šios įpėdinio įgytos subjektinės daiktinės teisės turinys pasireiškia per daiktinių santykių absoliutumą, šių santykių turinio apibrėžtumą, sekimo teisę bei daiktinių santykių viešumą.
3. Paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties objektas yra paveldėjimo teisės į įpėdiniui – pardavėjui priklausančią palikimo dalį, paveldėtą masę suprantant kaip turtinį kompleksą, kurį sudaro daiktinės teisės į kilnojamuosius ir nekilnojamuosius daiktus, skolos ir reikalavimo teisės ir t.t. Todėl palikimą suprantant kaip visumą, kurią sudaro atitinkamos teisės ir pareigos, prieinama prie išvados, kad palikimą priėmęs įpėdinis įgyja turtinę daiktinę teisę (subjektinę nuosavybės teisę), kurios objektas – paveldėjimo teisės arba kitaip – palikimas kaip visuma, kaip turtinis kompleksas, t. y. *res incorporales*. Įpėdinis, priėmęs palikimą ir būdamas šių paveldėjimo teisių turėtojas (savininkas), gali jas perleisti kito asmens nuosavybėn (arba kitaip tariant – perleisti pirkėjui nuosavybės teisę į šias teises) iki paveldėjimo teisės liudijimo išdavimo, po kurio išdavimo perleidimo objektu gali būti tik konkretus paveldėtas turtas bet ne paveldėjimo teisės.
4. Nei bendrosios sandorių sudarymo formos taisyklės nei specialiosios paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutarties privalomos formos nenustato, todėl bendra taisyklė yra ta, jog ši sutartis gali būti sudaroma paprasta rašytine forma, tačiau paveldėtą turtinį kompleksą gali sudaryti nuosavybės teisės į kilnojamuosius ir nekilnojamuosius daiktus, o būtent CK 1.74 str. reglamentuoja, kad daiktinių teisių į nekilnojamąjį daiktą perleidimo sandoriams turi būti taikoma notarinė forma. Todėl perleidžiant paveldėjimo teises kurias sudaro ir

nuosavybės teisė į nekilnojamuosius daiktus, pardavimo sutarčiai turėtų būti taikoma notarinė forma.

5. Paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartis visuomet turi mažesni ar didesnę rizikos pobūdį, nes niekuomet iki galo nėra žinoma palikimo sudėtis. Siekiant užtikrinti sutarties šalių interesus ir sumažinti riziką sutartyje šalys gali nurodyti sutarties pasirašymo momentu žinomą perkamą palikimo masę sudarantį turtą ar perleisti bei įgyti dalį paveldėjimo teisių nuo visos įpėdiniui priklausančios paveldėjimo teisių dalies. Tačiau remiantis pozityviaisiais sutarčių laisvės principo ribojimais, galimybė šalims sutartyje pasidalinti riziką yra smarkiai apribota.
6. Įstatymai numato įpėdinio teisę perleisti paveldėjimo teises. Ši teisė įpėdiniui atsiranda priėmus palikimą, po kurio įpėdinis tampa paveldėto turto savininku nuo paveldimo turto atsiradimo momento. Atsiradus palikimui įpėdinis tik įgyja teisę jį priimti, todėl palikimas kaip turtas neturi subjekto, kol palikimas po palikėjo mirties nėra priimamas. Įpėdinio statusas, kartą įgytas, neb gali būti perleistas – pardavėjas pirkėjui gali perleisti tik tai, ką yra gavęs dėl savo kaip įpėdinio statuso. Jis yra asmeninis dėl to neperleidžiamas.
7. Paveldėjimo teisių pirkėjo atsakomybė už palikėjo skolas priklauso nuo įpėdinio palikimo priėmimo būdo. Jei įpėdinis palikimą priėmė paduodamas pareiškimą palikimo atsiradimo vietos notarui ar pradėdamas faktiškai valdyti turtą jis atsako už palikėjo skolas visu savo turtu, todėl ir paveldėjimo teisių pirkėjas atsakys visu savo turtu, tik jeigu įpėdinis palikimą priėmė pagal turto apyrašą, paveldėjimo teisių pirkėjas už palikėjo skolas atsakys tik paveldėto turto ribose. Tačiau reikia nepamiršti, kad prie visos atsakomybės už galimas skolas prisideda ir paveldėto turto mokestis, kurį privalės mokėti paveldėjimo teisės įgijęs asmuo, jeigu jis nėra susijęs su mirusiuoju giminystės ryšiu.
8. Kadangi įpėdinis paveldi pagal įstatymą arba pagal testamentą, didelę reikšmę turi paveldėjimo teisių pirkėjo nuosavybės teisę patvirtinantis dokumentas. Todėl jeigu įpėdinis palikimą priėmė pagal įstatymą, tai paveldėjimo teisių pirkėjui bus išduodamas paveldėjimo teisės pagal įstatymą liudijimas, o jei pagal testamentą – paveldėjimo teisių pirkėjui bus išduodamas paveldėjimo teisės pagal testamentą liudijimas. Esmė tik ta, kad šiuose liudijimuose bus įrašoma ir paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartis, kaip pagrindas, kuriuo išduodamas paveldėjimo teisės liudijimas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

- 1) Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios 2000, Nr. 74-2262;
- 2) Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2005, Nr. 76-2741;
- 3) Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1996, Nr. 100-2261;
- 4) Lietuvos Respublikos Paveldimo turto mokesčio įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 123-5531;

- 5) Lietuvos Respublikos Notariato įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1992, Nr. 28-810;
- 6) Nekilnojamojo turto registro nuostatai (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 72-3077.

Specialioji literatūra:

- 7) AMBRASIENĖ, Dangutė, et al. *Civilinė teisė: prievolių teisė. Vadovėlis*. 1-asis leidimas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004;
- 8) BARANAUSKAS, E. et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007;
- 9) BARANAUSKAS, E. et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Antroji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.
- 10) BARANAUSKAS, Egidijus., LAURINAVIČIUS, Kęstutis., PAKALNIŠKIS, Vytautas., VASARIENĖ, Dalia. *Daiktinė teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010. p. 17
- 11) BELOV, V. A. *Imushhestvennyye kompleksey*. Moskva: „AO Centr JurInfor“, 2004;
- 12) BLIUVAITĖ, Sandra. *Nekilnojamojo daikto pirkimo – pardavimo sutarties sudarymo ir vykdymo ypatumai*. Vilnius: Justitia, 2006. Nr. 3 (61);
- 13) DAMBRAUSKAITĖ, Asta. *Paveldėjimo teisių perleidimo sandoriai*, Vilnius: Jurisprudencija. 2010. T. 4 (122);
- 14) DAMBRAUSKAITĖ, Asta. *Vienašaliai sandoriai paveldėjimo teisėje: valios išreiškimo forma ir teisinės pasekmės*. Vilnius: Jurisprudencija. Mokslo darbai, 2008. Nr. 2(104);
- 15) DEREŠKEVIČIENĖ, R. *Atsako notaras: kaip nusipirkti kito palikimą*. ASA [interaktyvus]. Vilnius, 2008-06-04 [žiūrėta 2012-01-20]. Prieiga per internetą <<http://lt.allconstructions.com/portal/categories/267/1/0/1/article/4046/kaip-nusipirkti-kito-palikima>> [žiūrėta 2012-01-20];
- 16) GAIVENIS, Vytautas. VALIULIS, A. *Notarinė praktika: Klausimai ir atsakymai*. Vilnius: Justitia, 1997;
- 17) GAIVENIS, Vytautas. VALIULIS, A. *Turto paveldėjimas. Klausimai ir atsakymai*. Vilnius: Justitia, 2002;
- 18) JONAITIS, M. *Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei*. Daktaro disertacija: Socialiniai mokslai, teisė (01). Vilnius, 2005;
- 19) JUZIKIENĖ, Renata. MIZARAS, Vytautas. SMALIUKAS, Andrius. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009;

- 20) MIKELĖNAS, Valentinas, et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštosios knygos „Prievolių teisė“ komentaras*. 1-asis leidimas. Vilnius: Justitia, 2003. I tomas;
- 21) MIKELĖNAS, Valentinas. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996;
- 22) MASILIŪNIENĖ, Nijolė. *Paveldėjimo teisių perleidimo sutartys*. Vilnius: Notariatas, 2007. Nr. 1;
- 23) NEKROŠIUS, Ipolitas, NEKROŠIUS, Vytautas, VĖLYVIS, Stasys. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 2007;
- 24) NOVICKIJ, I. B. PETERSKIJ, I. B. *Rimskoe chastnoe pravo*. Moskva: Jurisprudencija, 2001;
- 25) PUKHAN, I. POLENAK-AKIMOVSKAJA, M. *Rimskoe pravo*. Moskva: Zercalo, 1999;
- 26) PAKALNIŠKIS, Vytautas. *Daiktai civilinių teisių objektų sistemoje*, Vilnius: Jurisprudencija, 2005. T. 71 (63);
- 27) PAPIRTIS, I. V., NARANAUSKAS, E., KIRŠIENĖ, J., ir kt. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius, Mykolo Romerio Universiteto Leidybos centras, 2005. t.2;
- 28) VILEITA, Alfonsas. *Paveldėjimo teisė*. Vilnius: Justitia, 2011;
- 29) VILEITA, Alfonsas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (3)*. Vilnius: Justitia, 2003. Nr. 5 (47);
- 30) VILEITA, Alfonsas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (4)*. Vilnius: Justitia, 2003, Nr. 6 (48);
- 31) VAIŠVILA, Alfonsas. *Teisės teorija. Antrasis leidimas*. Vilnius: Justitia, 2004;
- 32) ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Oxford University Press, 1996.

Praktinė medžiaga:

- 33) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas 2006 m. kovo 14 d., bylos Nr. 17/02-24/02-06/03-22/04;
- 34) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 20 d. nutartis civilinėje byloje A. B. v. R. K., R. K. ir M. B., Š. B. atstovė pagal įstatymą A. B, Nr. 3K-3-348/2011, kat. 21.4.1.4; 30.9.1; 34.3; 45.11; 121.11 (S);

- 35) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2011 m. rugpjūčio 08 d. apžvalga, “Nepilnamečių turtinių teisių apsauga paveldėjimo teisiniuose santykiuose“ Nr. AC-35-1, Skelbta „teismų praktika“, 2011. Nr. 35;
- 36) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 26 d. nutartis, priimtoje civilinėje byloje, Nr. 3K-3-166/2010, kat. 30.9.1; 34.7; 45.12 (S);
- 37) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje UAB „VICI logistika“ v. Kauno laisvosios ekonominės zonos valdymo UAB, UAB „FEZ Developments Limited“, UAB „Axis Industries“, Nr. 3K-3-545/2009, kat. 42.8; 106.7.6 (S).
- 38) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 22 d. nutartyje civilinėje byloje V. Č. v. H. L. ir kt., bylos Nr. 3K-3-609/2008, kat. 45.1, 45.12, 34.1, 34.1 (S);
- 39) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartyje civilinėje byloje Kėdainių rajono 1-ojo notarų biuro notarė Gražina Slavinskienė, UAB DK „PZU Lietuva“, bylos Nr. 3K-3-432/2008, kat. 21.4.1.1; 45.6 (S);
- 40) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 1 d. nutartis civilinėje byloje Varėnos rajono savivaldybė v. Ž.S., R.M., Nr. 3K-3-297/2008, kat. 30.3; 30.7; 33; 34.1; 43.2 (S);
- 41) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. sausio 19 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“, Nr. 3K-3-38/2002, kat. 42.5; 42.6; 52.3 (S);
- 42) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje T.Žilinskaja v. R.Užemeckas, Nr. 3K-3-865/2002, kat. 27.5; 27.5.5.
- 43) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. sausio 08 d. nutartis, priimtoje civilinėje byloje E. J., G.G. ir J.K. v. T.Š. ir R. M., bylos Nr. 3K-3-7/2001, kat. 25.8.2., 30.6. Skelbta „teismų praktika“, 2001. Nr. 15;
- 44) Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 19 d. sprendimas civilinėje byloje A. B., R. K., R. K., M. B., Š. B. ir kt., Nr. 2A-1153-345/09.
- 45) Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje V.Č. v. H.L., J.L., K.G., R.G ir kt., Nr. Nr. 2A-86-345/2008;

- 46) Notarų rūmų prezidiumo nutarimu 2012 m. sausio 26 d. patvirtintos testamentų tvirtinimo ir paveldėjimo bylų vedimo rekomendacijos, Nr. 11.1;
- 47) Notarų rūmų prezidiumo patvirtintas 2011 m. gruodžio 22 d. nutarimas dėl paveldėjimo teisių perleidimo, Nr. 17.1;
- 48) Notarų rūmų prezidiumo nutarimu 2011 m. spalio 27 d. patvirtintos rekomendacija dėl palikimo priėmimo pagal apyrašą, Nr. 14.3;
- 49) Valstybinės mokesčių inspekcijos raštas, 2005 m. birželio 29 d., Nr. (18.16.-31-1)-R-6101;
- 50) Notarų rūmų pateiktas išaiškinimas dėl paveldėjimo teisių dovanojimo.

Santrauka

Lietuva kaip ir daugelis Europos valstybių savo naujajame CK įgyvendino pliuralistinę civilinių santykių objektų doktriną priskirdamas prie jų turtines teises. Šiame darbe analizuojamas specifinis teisių perleidimo sandoris – paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartis. Šio sandorio probleminės sritys yra šios: paveldėjimo teisių perleidimo ribos, atsakomybė už palikėjo skolas, įpėdinio statuso perleidimas, dalies paveldėjimo teisių perleidimas, dokumentai, kurių pagrindu patvirtinama paveldėjimo teisių įgijėjo nuosavybė, taip pat aptariamos prielaidos vertinti šią sutartį kaip turinčią rizikos elementą. Pati paveldėjimo teisių pirkimo – pardavimo sutartis labai palengvina įpėdinio padėtį šių teisių disponavimo atžvilgiu. Tačiau ji retai taikoma dėl per mažo jos analizavimo teisinėje praktikoje.

Darbe išreiškiama nuomonė, kad paveldėjimo teisių pirkimo-pardavimo sutartimi yra perleidžiama palikimą priėmusio įpėdinio subjektinė turtinė teisė, kurios objektas – paveldėjimo teisės arba kitaip – palikimas, kaip turtinis kompleksas, suprantamas kaip vientisa teisių ir pareigų visuma, pripažįstama nematerialiu turtu, kuris gali būti perleistas iki paveldėjimo teisės liudijimo išdavimo. Taip pat didelę reikšmę turi paliko priėmimo būdas, nuo kurio priklauso ir paveldėjimo teisių pirkėjo atsakomybė už palikėjo skolas. Darbe kritiškai vertinama besiformuojanti Lietuvos teismų praktika, nepripažįstanti galimybės perleisti įpėdiniui priklausančių paveldėjimo teisių dalies, ar paveldėjimo teisių perleidimo galimybę numatanti iki paveldėto turto pasidalijimo.

Pasirinkti tyrimo metodai lėmė, jog darbe iškeliami daug šiuolaikinių, o taip pat – galimai ateityje atsirasiančių praktinių problemų modelių, pateikta aktualių įtikinamų jų pavyzdžių. Nurodytos mokslinės metodikos taikymo pagrindu stengiasi identifikuoti nagrinėjamų paveldėjo teisių pirkimo-pardavimo teisinių santykių aiškinimo ir taikymo problemas, pasiūlyti veiksmingų jų sprendimo būdų ne tik civilinės teisės taisyklės įgyvendinantiems civilinės apyvartos dalyviams, ginčus sprendžiantiems teismams, bet ir įstatymų leidėjui.

Raktiniai žodžiai: paveldėjimo teisės, palikimas, pirkimo - pardavimo sutartis, nematerialus turtas, atsakomybė, cesija, res incorporales.

Summary

(Sale and purchase agreement of succession rights)

Lithuania as well as many European countries has implemented in the new civil code the pluralistic civil relations of objects to the doctrine of assigning property rights. This paper analyzes the specific assignment transaction - sale and purchase agreement of succession rights. The transaction problem areas are the following: limits of the transfer of succession rights, responsibility for the debts of the deceased, sale of status of the successor, documents which confirms the property rights for the purchaser of succession rights, also discussed the assumptions to assess the agreement as having the element of risk. The same sale and purchase agreement of succession rights makes it easy for the

successor position in respect of the disposition of those rights. However, it is rarely applied due to lack of analysis of its legal practice.

The paper expressed the view that the successor rights of the sale and purchase agreement of succession rights is transferred to the heir to the legacy which has adopted a subjective property right, the object - the right of successor - legacy as property complexes, seen as an integrated set of rights and obligations, recognized as an intangible asset that can be transferred to the right of succession certificate. It is also very important for left-making process, which depends on the successor rights of the buyer's responsibility for the debts of the deceased. The paper criticizes the nascent Lithuanian case law that does not recognize the possibility of transfer of rights of successor belonging to the heir to part of the succession or assignment providing access to inherited wealth sharing.

Choose the methods in the work resulted of a multitude of contemporary as well as - possibly in the future emerging issues in practice patterns, the actual examples of compelling. The scientific basis of the methodology in question tried to identify the successor rights of purchase and sale of legal relations in the interpretation and application problems, propose effective solutions to their civil rights not only in implementing the rules of civil turnover participants, disputes the courts which deal with, but the legislature also.

Keywords: succession law, successor, purchase - sale agreement, intangible assets, the responsibility, *cessio*, *res incorporales*.